UNIUNEA EUROPEANĂ
GUVERNUL ROMÂNIEI MINISTERUL MUNCII, FAMILIEI, PROTECȚIEI SOCIALE ȘI PERSOANELOR VÂRSTNICE AMPOSDRU
Fondul Social European POSDRU 2007-2013
Instrumente Structurale 2007-2013
GUVERNUL ROMÂNIEI MINISTERUL MUNCII, FAMILIEI, PROTECȚIEI SOCIALE ȘI PERSOANELOR VÂRSTNICE OIRPOSDRU REGIUNEA CENTRU
Fundația pentru Dezvoltarea Societății Civile

POLIROM

Claudia Petrescu
(coordonator)

Cooperativele din România

Actori ai dezvoltării socio-economice

ICCV
UNIVERSITATEA DIN BUCUREȘTI
CNPS Centrul Național de Pregătire în Statistică
Euricse

Claudia Petrescu (coordonator)

Cooperativele din România
Actori ai dezvoltării socio-economice

www.polirom.ro

Editura POLIROM
Iaşi, B-dul Carol I nr. 4; P.O. BOX 266, 700506
Bucureşti, Splaiul Unirii nr. 6, bl. B3A, sc. 1, et. 1,
sector 4, 040031, O.P. 53, C.P. 15-728

Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale a României:

PETRESCU, CLAUDIA

Cooperativele din România: actori ai dezvoltării socio-economice / Claudia Petrescu (coord.). – Iaşi: Polirom, 2013

Bibliogr.

ISBN: 978-973-46-3791-1

330.526.36(498)
334(498)

Printed in ROMANIA

Claudia Petrescu
(coordonator)

Cooperativele din România

Actori ai dezvoltării socio-economice

POLIROM
2013

CLAUDIA PETRESCU este doctor în sociologie, cercetător la Institutul de Cercetare a Calităţii Vieţii (Academia Română) şi cadru didactic asociat al Facultăţii de Sociologie şi Asistenţă Socială (Universitatea din Bucureşti). A publicat numeroase articole în reviste de specialitate sau capitole în cărţi dedicate diferitor aspecte sociale. Este autoarea *Ghidului de bune practici în dezvoltarea întreprinderilor sociale pentru comunităţile de romi* (UNDP, 2012) şi a coordonat lucrarea *Şcoala, inima comunităţii. Soluţii socio-educaţionale pentru sprijinirea participării şcolare* (Risoprint, 2011). Are o experienţă vastă în implementarea de proiecte de cercetare în diverse domenii, cum ar fi : dezvoltarea rurală, educaţia, serviciile sociale, dezvoltarea comunitară, economia socială, participarea publică şi calitatea vieţii.

IONUŢ PETRESCU este sociolog, absolvent al Facultăţii de Sociologie şi Asistenţă Socială (Universitatea din Bucureşti) şi al unui master de politici publice la Universitatea din Glasgow. În calitate de cercetător, a participat la proiecte din domeniile dezvoltării comunitare şi economiei sociale.

SMARANDA ROTARU este absolventă a Facultăţii de Sociologie şi Asistenţă Socială (Universitatea din Bucureşti), secţia Sociologie. A participat la implementarea unor proiecte în domenii cum ar fi : economia socială, dezvoltarea comunitară, incluziunea socială.

GABRIEL STĂNILĂ este absolvent al Facultăţii de Sociologie şi Asistenţă Socială (Universitatea din Bucureşti), secţia Sociologie, şi doctorand al aceleiaşi instituţii, cu o temă legată de economia socială. A publicat articole în reviste ştiinţifice şi capitole în cărţi dedicate economiei sociale din România. În calitate de cercetător, a participat la implementarea unor proiecte în domenii cum ar fi : economia socială, educaţia, dezvoltarea comunitară, incluziunea socială.

Cuprins

Lista tabelelor

Lista figurilor

Cuvânt-înainte

În ultimii ani, interesul pentru potenţialul organizaţiilor economiei sociale de a susţine şi a produce dezvoltare economică şi socială a crescut mult la nivel naţional şi european. Pe fondul acestui interes crescut al diferiţilor actori guvernamentali a sporit şi interesul pentru cercetarea acestui sector al economiei, ce are caracteristici specifice şi grupează sub aceeaşi identitate organizaţii diverse, de la organizaţii neguvernamentale cu activitate economică la mutualităţi şi cooperative, obşti/composesorate şi unităţi protejate. „Economia socială" este un concept nou în România ultimilor ani, un instrument folosit de către decidenţii politici pentru a găsi soluţii la problema excluziunii sociale. Corelată cu alte politici şi măsuri de incluziune a comunităţilor dezavantajate, economia socială poate deveni una dintre soluţiile pe termen lung de integrare a comunităţilor dezavantajate în ceea ce priveşte combaterea sărăciei, recalificarea profesională, angajarea în muncă etc. Ca abordare, economia socială permite guvernului să realizeze incluziunea socială a grupurilor vulnerabile prin integrarea în muncă şi poate constitui o soluţie pentru problemele economice ale societăţii.

Deşi entităţi de economie socială există în România din secolul al XIX-lea, acest concept nu este foarte bine cunoscut astăzi, cadrul legislativ pentru economia socială aflându-se încă pe agenda publică. În România nu există entităţi definite ca întreprinderi sociale până în acest moment, dar sunt organizaţii care corespund caracteristicilor şi criteriilor economice şi sociale formulate de EMES European Research Network, cea mai cunoscută organizaţie europeană care se ocupă de cercetare şi analize în acest domeniu. Astfel de organizaţii sunt ONG-urile, cooperativele de gradul 1, cooperativele de credit, mutualităţile (CAR-uri şi CARP-uri), unităţile protejate, obştile/composesoratele şi alte forme de asociere. Tipul de servicii furnizate de entităţile de economie socială şi efectele acestora asupra comunităţii (incluziunea socială a grupurilor vulnerabile, crearea unor noi mecanisme de dezvoltare participativă, crearea unei infrastructuri sociale, creşterea capitalului social, uman, simbolic etc.) fac ca acestea să joace un rol major în cadrul procesului de dezvoltare locală.

Volumul de faţă este rezultatul unui efort colectiv de cercetare care a durat aproape trei ani şi a fost realizat de o echipă de cercetători grupaţi în jurul unui proiect demarat de Fundaţia pentru Dezvoltarea Societăţii Civile în parteneriat cu Institutul de Cercetare a Calităţii Vieţii, Facultatea de Sociologie şi Asistenţă Socială a Universităţii din Bucureşti, Centrul Naţional de Pregătire în Statistică şi EURICSE – Italia. Proiectul *Prometeus – Promovarea economiei sociale în România prin cercetare, educaţie şi formare profesională la standarde europene*, cu finanţare POSDRU – axa prioritară 6, în cadrul domeniului major de intervenţie 6.1, „Dezvoltarea economiei sociale" –, şi-a propus să contribuie prin cercetare la cunoaşterea entităţilor de economie socială din România – cooperativele, casele de ajutor reciproc, asociaţiile agricole, obştile/composesoratele şi celelalte organizaţii neguvernamentale. Cercetarea realizată şi-a propus să prezinte principalele caracteristici ale acestor entităţi, să analizeze principalii

lor indicatori socio-economici (venituri, cheltuieli, angajaţi, domenii de activitate) şi să identifice măsura în care aceste organizaţii răspund criteriilor de definire a întreprinderilor sociale.

Cooperativele se află la graniţa dintre mediul privat şi al treilea sector (mediul privat nonprofit), constituind actorii cei mai orientaţi economic ai domeniului mai larg al economiei sociale, prin caracteristicile lor răspunzând cel mai bine criteriilor de definire a unei întreprinderi sociale. Volumul de faţă constituie o diagnoză exhaustivă a sectorului cooperatist din România, având la bază paradigma economiei sociale, ce cuprinde istoricul acestor organizaţii, analiza politicilor publice din domeniu, principalele abordări teoretice, tendinţele şi evoluţia cooperativelor în ţara noastră. Prima parte a cărţii cuprinde abordarea instituţională şi teoretică a domeniului, iar cea de-a doua – o analiză empirică asupra sectorului pe baza cercetării efectuate. Analizele din prezentul volum sunt rezultatul muncii echipei de cercetători, care în perioada menţionată au lucrat cu o varietate de metodologii şi designuri de cercetare, pe baza cărora au formulat o serie de concluzii asupra datelor provenite din numeroase surse (Institutul Naţional de Statistică, UCECOM, CENTROCOOP, cercetarea empirică a proiectului).

Datorăm mulţumiri speciale domnului Vasile Palera, directorul societăţii cooperatiste meşteşugăreşti Certa Grup din Râmnicu Vâlcea, care ne-a susţinut puternic în demersul nostru de analiză a cooperaţiei din România. Prin activitatea domniei sale derulată în rândul cooperaţiei meşteşugăreşti din România, ne-a ajutat să descoperim valorile şi beneficiile acestui tip de organizaţie.

Acest demers nu ar fi fost posibil fără sprijinul reprezentanţilor uniunilor centrale ale cooperativelor din România, UCECOM şi CENTROCOOP, cărora dorim să le mulţumim pentru datele şi informaţiile puse la dispoziţie.

Acest proiect a beneficiat de şansa de a avea o echipă de tineri cercetători de valoare, dedicaţi şi responsabili: Vlad Achimescu, Andreea Constantin, Alexandru Cernat, Ionuţ Petrescu, Smaranda Rotaru, Gabriel Stănilă.

Claudia Petrescu
Bucureşti, mai 2013

Partea I

Abordări teoretice privind cooperativele şi analiza evoluţiei cadrului instituţional şi de politici publice din domeniu

Importanţa rolului cooperativelor în dezvoltarea socio-economică

Claudia Petrescu

Criza economică globală din ultimii ani aduce din nou în discuţie o serie de întrebări legate de viabilitatea modelului capitalist, mai ales având în vedere deficienţele semnalate pe diferite pieţe şi efectele acestora asupra societăţii în general. Din ce în ce mai mult apare ideea necesităţii unei creşteri a intervenţiei statului în economie prin reglementări mai puternice ale activităţilor economice, astfel încât să poată fi evitate eventualele efecte negative asupra societăţii. Sectorul nonprofit este considerat ca fiind una dintre soluţiile de rezolvare a diferitelor probleme apărute la nivelul societăţii datorită capacităţii sale de a crea un spaţiu pentru dezvoltarea de forme de organizare socială şi economică alternative la cele tradiţionale (Amin, Cameron şi Hudson, 2002 ; Gidron, 2010). Economia socială este o parte a sectorului nonprofit, incluzând entităţi organizate formal şi orientate spre realizarea de activităţi economice (Bidet, 2010). Entităţile economiei sociale desfăşoară activităţi economice, însă prin acestea urmăresc realizarea unor obiective sociale, şi nu maximizarea profitului. Caracteristicile comune ale acestor entităţi sunt legate de caracterul voluntar al participării membrilor, independenţa lor faţă de structurile publice sau private, guvernarea democratică, existenţa obiectivelor sociale şi a celor economice şi distribuţia limitată a profitului. Entităţile incluse în economia socială sunt cooperativele, mutualităţile, asociaţiile şi fundaţiile.

Evoluţia economiei de piaţă cuprinde numeroase schimbări care merg de la extinderea afacerilor de la nivel naţional la cel global/internaţional, la specializarea resurselor umane, tehnologizare, diversificarea producţiei, creşterea competiţiei şi concurenţei etc. Toate aceste schimbări nu au produs numai efecte pozitive asupra dezvoltării sociale, inegalităţile sociale adâncindu-se ca urmare a accesului diferenţiat la resurse şi a eşecurilor pieţei. Un efect negativ al acestor schimbări este înregistrat şi la nivelul micilor producători locali care, ca urmare a competiţiei marilor companii, nu au forţa necesară pentru a supravieţui pe piaţa economică. O soluţie de răspuns la aceste probleme din partea micilor producători, dar şi a persoanelor excluse social sau aflate în situaţii de risc de excluziune a reprezentat-o asocierea acestora pentru a obţine forţa economică necesară supravieţuirii pe piaţă. Încă din secolul al XIX-lea, forma de asociere prezentă în viaţa economică a majorităţii naţiunilor a constituit-o cooperativa,

dacă e să analizăm istoria acestei organizaţii. Considerată de mulţi economişti ca reprezentând o formă alternativă de organizare economică, cooperativa a reuşit să se impună în numeroase domenii de activitate – producţie industrială, consum, agricultură, servicii –, fiind unul dintre principalele instrumente de promovare a dezvoltării economice locale. Cooperativele permit indivizilor să realizeze obiective pe care le-ar fi fost mult mai dificil să le atingă în calitate de producători, consumatori sau lucrători individuali.

În procesul de dezvoltare socio-economică, cooperativele sunt agenţii economici care au demonstrat un rol tot mai important atât în ţări dezvoltate, cât şi în ţări în curs de dezvoltare. Prin obiectivele, principiile şi modul lor de organizare, cooperativele au un impact major în ocuparea forţei de muncă, oferirea de servicii şi produse în zone cu un nivel de dezvoltare redus sau redistribuirea bunăstării în societate.

Criza financiară şi economică globală de după anul 2008 a arătat că, dintre agenţii economici prezenţi pe piaţă, cei care au răspuns într-un mod eficient la schimbările produse sunt cooperativele. Acestea au rezistat mai bine pe piaţă decât societăţile comerciale deţinute de acţionari şi, în multe ţări, au intrat pe noi nişe, cum ar fi serviciile sociale sau serviciile publice. Toate acestea, precum şi presiunea de a căuta noi formule viabile de dezvoltare economică au dus la o creştere a interesului pentru aceste organizaţii arătat de către organismele internaţionale – UE, ONU, Organizaţia pentru Cooperare şi Dezvoltare Economică (OCDE), Organizaţia Internaţională a Muncii (OIM). Abordările economice acordă o atenţie marginală rolului cooperativelor ca actori economici în cadrul economiei de piaţă, în parte din cauza aplicabilităţii limitate a unora dintre principiile economice la aceste entităţi – prezenţa interesului individual şi maximizarea profitului. Imposibilitatea explicării existenţei şi, uneori, a dezvoltării acestor entităţi prin intermediul celor două principii majore ale economiei de piaţă impune găsirea unor noi paradigme explicative ale fenomenului cooperatist.

Dualitatea social-economică prezentă în definirea cooperativelor este o caracteristică importantă a acestui tip de agent economic, care urmăreşte atingerea obiectivelor economice pentru a satisface nevoile membrilor săi. Tocmai această dualitate se consideră că reprezintă cheia dezvoltării acestor organizaţii ale căror „putere şi forţă” se găsesc în numărul de membri pe care îl au. Relaţiile care se stabilesc între membrii unei cooperative sunt „motorul” de dezvoltare al acesteia prin efectele pe care le au – reducerea asimetriei de informaţii, creşterea capitalului social şi uman etc. Succesul şi rezistenţa pe piaţă a cooperativelor se datorează interesului lor pentru găsirea celor mai bune soluţii de rezolvare a problemelor membrilor lor şi, implicit, ale comunităţilor din care aceştia vin. Astfel, cooperativele pot fi considerate un instrument de rezolvare a problemelor colectivităţilor.

La nivel global, în anul 1994, Naţiunile Unite apreciau că pentru aproximativ 3 miliarde de oameni (jumătate din populaţia planetei) mijloacele de trai erau asigurate de cooperative (ICA, 2012). Conform Alianţei Internaţionale a Cooperativelor (International Co-operative Alliance – ICA), numărul de membri ai cooperativelor este de

aproximativ 1 miliard în cele 98 de ţări unde există organizaţii afiliate. Aceste cifre demonstrează încă o dată rolul important al cooperativelor în procesul de dezvoltare, ele fiind un important actor economic pentru ocuparea forţei de muncă, dar şi o sursă pentru creşterea capitalului social în comunitate.

În Europa, în 2010, în cooperative erau angajate 4.548.394 de persoane, adică 2,1% din totalul forţei de muncă la nivelul Uniunii Europene (Monzón Campos şi Chaves Ávila, 2012). Cooperativele active în domeniul industriei şi serviciilor numără aproximativ 50.000 de întreprinderi la nivel european în ţările afiliate CECOP-CICOPA şi au în jur de 1,3 milioane de angajaţi, cei mai mulţi dintre aceştia fiind şi membri (Roelants *et al.*, CECOP-CICOPA, 2012).

Principalul scop al acestui studiu este realizarea unei diagnoze a sistemului cooperatist din România. Plecând de la conceptul de „economie socială”, ne-am propus să analizăm cooperativele româneşti şi din această perspectivă, pentru a putea observa în ce măsură se regăsesc în activitatea lor caracteristicile întreprinderilor sociale, aşa cum au fost ele formulate de către EMES. Ca obiective de cercetare, ne-am propus să analizăm principalele evoluţii ale indicatorilor socio-economici ai cooperaţiei, politicile publice în domeniu, caracteristicile şi activitatea organizaţiilor cooperatiste (obiective, domenii de activitate, venituri, profit, clienţi, promovarea produselor şi serviciilor, salariaţi, apartenenţa la reţele şi activitatea acestora, relaţia cu autorităţile, problemele întâmpinate în derularea activităţii, parteneriatele cu alte organizaţii, implicarea voluntarilor, servicii şi activităţi oferite membrilor şi nemembrilor, avantajele apartenenţei la o astfel de structură), dar şi elemente ce ţin de economia socială (membrii, misiunea socială, guvernarea, implicarea în dezvoltarea comunitară, distribuţia profitului), precum şi să prezentăm istoricul dezvoltării cooperaţiei în România şi în Europa. Este un studiu exploratoriu şi explicativ privind fenomenul cooperatist în România şi poziţionarea lui în sistemul economiei sociale. Analiza datelor se axează în principal pe cooperaţia meşteşugărească şi de consum din România. Metodologia utilizată pentru realizarea acestui studiu, care se doreşte a fi unul comprehensiv, a cuprins analiza secundară de date, ancheta pe bază de chestionar, ancheta pe bază de interviu, studii de caz, analiza de documente. Această abundenţă de metode şi tehnici a fost utilizată în diferite etape ale demersului nostru, în funcţie de tipul de informaţii pe care ne-am propus să le obţinem. Fiind un domeniu destul de puţin cercetat în România, datele publice privind sectorul cooperatist sunt destul de puţine şi incomplete, deoarece se referă doar la cooperativele afiliate la uniunile naţionale (UCECOM şi CENTROCOOP). Demersul de cercetare a pornit cu analiza secundară a datelor deţinute de Institutul Naţional de Statistică (INS) referitoare la cooperativele din România. Aceste date cuprindeau informaţii financiare (date despre venituri şi cheltuieli, profit şi pierdere, imobilizările corporale şi necorporale), informaţii despre numărul de angajaţi, mediul de rezidenţă şi regiunile unde îşi desfăşoară activitatea. Datele proveneau din bilanţurile contabile depuse de către cooperative şi ne-au permis să avem o imagine de ansamblu asupra evoluţiei sectorului

cooperatist în ultimii 10 ani (2000-2010). În analiză au fost cuprinse toate organizaţiile cooperatiste care au depus bilanţ şi au fost incluse în evidenţele INS. Acurateţea datelor nu este însă cea mai bună, ea depinzând de declaraţiile fiscale ale cooperativelor. Bazele de date ale INS au fost curăţate astfel încât informaţia să conţină cât mai puţine erori.

Din punct de vedere informaţional, realizarea unei analize aprofundate a principalelor modificări structurale intervenite în ultimii 20 de ani se loveşte, de cele mai multe ori, de existenţa unui număr limitat de seturi de date statistice publice şi omogene referitoare la tipurile de cooperative din România. Tocmai de aceea, pe parcursul acestui demers vom încerca, într-un prim pas, să surprindem în profunzime principalele mutaţii intervenite în sistemul cooperaţiei de consum şi al cooperaţiei meşteşugăreşti, deoarece în aceste domenii există cele mai multe date statistice.

Raportul răspunde câtorva dintre întrebările legate de fenomenul cooperatist din România, şi nu numai, care animă dezbaterea publică actuală legată de rolul entităţilor de economie socială în furnizarea bunăstării sociale. Întrebările la care raportul oferă răspunsuri sunt : Care este evoluţia istorică a cooperaţiei în România şi în ce măsură această evoluţie este concordantă cu cea europeană din domeniu ? Care sunt principalele abordări teoretice ale fenomenului la nivel internaţional şi, în special, la nivel european ? Cum au evoluat principalii indicatori economici ai cooperaţiei în ultimii 10 ani ? Care este gradul de răspândire geografică a cooperativelor în România ? Care este impactul social al cooperaţiei în România concretizat în locurile de muncă create şi numărul de membri ? În ce măsură cooperativele din România răspund indicatorilor de definire a unei întreprinderi sociale ? Care sunt principalele dificultăţi cu care se confruntă societăţile cooperatiste etc. ?

Materialul debutează cu un capitol dedicat trecerii în revistă a principalelor abordări teoretice în domeniul cooperaţiei, plecând de la definirea acestui tip de organizaţie şi mergând până la prezentarea caracteristicilor, tipologiei cooperativelor, dar şi a provocărilor cărora trebuie să le facă faţă. Partea a doua cuprinde istoricul acestui tip de entitate de economie socială la nivel naţional şi internaţional. Cadrul de politici publice specific cooperaţiei din România este prezentat în cea de-a treia parte a volumului începând cu anul 1887 şi până în zilele noastre. Ultima parte a volumului cuprinde o analiză a principalelor trenduri şi provocări din ultimul deceniu al cooperaţiei din România, bazată pe datele analizei cantitative şi calitative derulate.

Cooperativele – actori ai dezvoltării

Claudia Petrescu, Ionuţ Petrescu

În ultimii ani asistăm la nivel internaţional la o creştere a interesului factorilor de decizie, cercetătorilor şi publicului larg faţă de potenţialul organizaţiilor cooperatiste de a oferi o alternativă viabilă în contextul crizei organizaţiilor capitaliste şi al crizei sistemelor de servicii sociale în egală măsură. De la organizaţiile cooperatiste se aşteaptă soluţii inovative şi sustenabile la probleme cronice sau nou-apărute în contextul crizei economice actuale : criza sistemelor de servicii sociale, probleme locative, asigurări de sănătate, şomaj, energie regenerabilă şi producţie şi consum sustenabil.

Acest interes faţă de modelul cooperatist îl regăsim atât la nivelul guvernelor care au promovat politici publice de susţinere a organizaţiilor economiei sociale, cât şi la nivelul organizaţiilor internaţionale – precum ONU, ILO, Comisia Europeană – care recunosc şi promovează modelul cooperatist ca soluţie la problemele societăţii.

Cercetările realizate în diverse ţări şi cercetările comparative privind organizaţiile cooperatiste au arătat că aceste organizaţii sunt sensibile la contextul instituţional în care evoluează, care le determină natura şi rolul în societate (Borzaga şi Spear, 2004 ; Borzaga şi Tortia, 2007 ; Nyssens, 2006 ; Defourny, Develtere şi Fonteneau, 1999 ; Defourny şi Nyssens, 2012). Ele capătă semnificaţie socială şi economică în funcţie de contextul politic în care evoluează, de suportul mai mult sau mai puţin discriminatoriu pe care îl primesc prin politicile publice de la nivel naţional şi regional. Aceste politici publice, instrumentele prin care diversele guverne încearcă să facă faţă diferitelor provocări sociale, economice şi de mediu sunt puternic influenţate de marile paradigme teoretice dominante la un moment dat. Astfel, fundamentalismul de piaţă care a influenţat politicile economice la nivel mondial începând cu anii 1980 (Stiglitz, 2009 ; Rodrick, 2011 ; Jackson, 2009) a promovat puternic un model dihotomic stat-piaţă, în care rolul statului în furnizarea de servicii publice este tot mai redus, iar schimburile economice sunt limitativ identificate cu activităţi generatoare de profit (Hansmann, 1996). Acest model promovat în special în ţările anglo-saxone invadează după 1990 ţările foste comuniste, conducând la decizii severe în materie de privatizare, furnizare de servicii publice, organizare a sistemelor de servicii sociale. Dacă pentru o bună periodă de timp acesta părea a fi unica soluţie pentru reuşita tranziţiei de la economia centralizată la economia de piaţă într-un context de tip „capitalist fără

capitalişti" (Eyal, Szelenyi şi Townsley, 2001), ultimii ani au deschis o serie de dezbateri cu privire la dezvoltarea, încurajarea unor soluţii alternative, între stat şi piaţă.

Un alt concept important în înţelegerea evoluţiei organizaţiilor cooperatiste îl reprezintă „economia socială". Concept european cu o lungă istorie, „economia socială" s-a dovedit a fi în ultimele decenii foarte utilă în promovarea unor modele organizaţionale inovative, între stat şi piaţă, care aduc împreună obiective sociale şi economice. Este un concept-umbrelă care grupează diferite organizaţii cum ar fi cooperativele, asociaţiile, fundaţiile şi mutualităţile, care pun în centrul misiunii şi activităţii lor obiective sociale, dar care au şi obiective economice ce permit obţinerea de beneficii economice în urma prestării de servicii şi participării active în producţia şi comercializarea de bunuri şi servicii. Aceste entităţi ale economiei sociale sunt organizate pe baza principiului mutualităţii şi primatului obiectivelor sociale (Laville, 2011).

Un alt concept important utilizat de către cercetătorii în domeniu pentru înţelegerea specificului cooperativelor este cel de „întreprindere socială". Acest concept a fost dezvoltat iniţial în Italia în anii 1980 şi se referă la acele entităţi care îmbină obiectivele economice cu cele sociale. Conceptul a fost dezvoltat de către EMES European Research Network, care propune o serie de nouă indicatori de definire a unui astfel de tip de entitate, grupaţi pe trei dimensiuni considerate fundamentale – economică, socială şi guvernare democratică : desfăşurarea unei activităţi permanente de producţie sau comercializare de bunuri sau servicii ; asumarea de riscuri economice ; existenţa unui număr minim de angajaţi ; prezenţa unui scop social care urmăreşte ajutorarea comunităţii unde îşi desfăşoară activitatea sau a unui grup de persoane ; înfiinţarea ei este rezultatul unei iniţiative colective a unui grup de cetăţeni sau a unor organizaţii ale societăţii civile ; distribuţia limitată a profitului ; autonomia ; guvernarea democratică, ce are la bază principiul „un om, un vot" ; şi implicarea diverşilor actori (utilizatori, clienţi, reprezentanţi ai altor instituţii comunitare etc.) în procesul de luare a deciziilor (Borzaga şi Defourny, 2001 ; Defourny şi Monzón Campos, 1992 ; Defourny şi Nyssens, 2006, 2012). Principala misiune a întreprinderilor sociale este aceea de a satisface nevoile sociale (incluzându-le aici şi pe cele legate de protecţia mediului), de a crea solidaritate între membri şi de a contribui la regenerarea şi dezvoltarea comunităţilor locale (Amin, 2009 ; Pearce, 2009).

Cooperativele sunt considerate a fi noii furnizori de bunăstare (Borzaga şi Spear, 2004) datorită contribuţiei lor la reducerea sărăciei prin mecanismele organizaţionale (cooperarea între membri, distribuţia limitată a profitului şi reinvestirea lui în dezvoltarea activităţii derulate de organizaţie, guvernarea democratică şi participarea membrilor la luarea deciziilor) şi serviciile oferite (Simmons şi Birchall, 2008). Ca actori ai economiei sociale, cooperativele au dovedit că pot aborda probleme legate de incluziunea socială, protecţia mediului, dezvoltarea socială sustenabilă, având în acelaşi timp şi o activitate economică de succes.

Ca organizaţii colective, cooperativele sunt privite ca o alternativă la modelele birocratice de guvernare. Organizaţiile alternative pot fi definite ca entităţi dezvoltate de către membrii lor pentru a fi paralele instituţiilor existente şi independente de acestea şi

care răspund nevoilor sociale fără a apela la o autoritate birocratică (Rothschild-Whitt, 1979, p. 510). Datorită guvernării democratice, cooperativele se diferenţiază de organizaţiile birocratice în ceea ce priveşte autoritatea (este delegată pentru o anumită perioadă, dar cel puţin o dată pe an ea aparţine tuturor membrilor), regulile ce trebuie îndeplinite de către membri (sunt mult mai puţine), controlul social (se bazează pe aspecte ce ţin de moralitate şi personalitate), relaţiile sociale (mult mai strânse), politicile de personal (se bazează pe relaţii personale, informale), mecanismele de motivare (primează cele normative şi mutualiste), stratificarea socială (egalitate), diviziunea muncii (nu întotdeauna clar stabilită) (Rothschild-Whitt, 1979).

Definirea domeniului

Economia socială este un cadru dinamic, multidimensional, care include organizaţiile nonprofit, mutualităţile şi cooperativele, entităţi care diferă atât de sectorul public, cât şi de cel privat al economiei prin anumite caracteristici cum ar fi participarea voluntară a membrilor, existenţa concomitentă a obiectivelor sociale şi economice, guvernarea democratică şi participarea membrilor la luarea deciziilor, distribuţia limitată a profitului (Defourny, 1988 ; Defourny şi Monzón Campos, 1992). Conceptul de „economie socială" tinde să sublinieze atât valoarea socială, cât şi pe cea economică a organizaţiilor prin faptul că îmbină activităţi economice şi sociale derulate de entităţi ale celui de-al treilea sector sau ale comunităţii, care urmăresc prioritar satisfacerea unor nevoi ale societăţii (sociale, de mediu etc.), şi nu maximizarea profitului (Amin, 2009). Din această perspectivă, economia socială diferă de societatea civilă, ce reprezintă cadrul predominant de studiere a organizaţiilor nonprofit. În cadrul societăţii civile, asociaţiilor de voluntariat le este atribuit un important rol în consolidarea economiei (Putnam, 2000), dar, în general, societatea civilă este considerată a fi pasivă din punct de vedere economic (Keane, 1998). Prin comparaţie, în cadrul economiei sociale valoarea economică a organizaţiilor sociale primeşte o mai mare atenţie. Economia socială se află la graniţa dintre al treilea sector, piaţă şi stat, furnizând bunăstare într-un mod nebirocratic şi apropiat de nevoile individului şi comunităţii, reuşind astfel să facă legătura între serviciile oferite şi autoajutorare, dezvoltarea de capacităţi individuale şi comunitare şi integrare socială (Amin, 2009 ; Pearce, 2009).

Constrângerile bugetare au determinat diminuarea treptată a rolului entităţilor publice în furnizarea serviciilor de bunăstare într-un număr de ţări, golul lăsat de acestea fiind ocupat treptat de alte instituţii, cum ar fi organizaţiile neguvernamentale sau cooperativele. Această schimbare a rolului actorilor în producerea şi furnizarea bunăstării a condus în multe ţări la o serie de schimbări la nivel organizaţional şi juridic. Acest trend există şi în cazul fostelor ţări socialiste şi comuniste, în cadrul

cărora cooperativele continuă să aibă însă un potenţial utilizat în mod insuficient, acestea fiind în mare parte subestimate în comparaţie cu alte modele de organizare (cum ar fi companiile capitaliste – preferate, în mod normal, în cadrul procesului de transformare a întreprinderilor de stat, sau alte organizaţii de economie socială, cum este cazul organizaţiilor nonprofit) (Borzaga şi Spear, 2004, pp. 3-4).

În ultimii ani asistăm la o creştere a interesului faţă de organizaţiile cooperatiste, mai ales ca urmare a transformării şi extinderii acestora în noi domenii de activitate (servicii sociale, locuinţe, agricultură, comerţ, valorificarea produselor, protecţia mediului etc.). Aceste două fenomene se află într-o strânsă legătură, deoarece transformarea reprezintă o condiţie prealabilă extinderii activităţilor în noi domenii de interes. În special, capacitatea cooperativelor de a-şi asuma un număr de forme în concordanţă cu mediul socio-economic în care acestea îşi desfăşoară activitatea merită o atenţie deosebită, precum şi identitatea cooperaţiei şi structurile organizaţionale şi juridice dezvoltate până în prezent ca urmare a evoluţiei acestora.

Cooperativele pot fi descrise ca „forme organizaţionale capabile să se adapteze la schimbările economice, sociale, culturale şi politice, datorită abilităţii acestora de reducere a costurilor specifice de tranzacţionare cauzate de disfuncţionalităţile pieţei în mai multe sectoare" (Borzaga şi Spear, 2004, p. 4). Diferenţele referitoare la dezvoltarea fenomenului de cooperare la nivel naţional pot fi grupate în patru *modele de cooperare* (Borzaga şi Spear, 2004, p. 4 ; Galera, 2004, p. 18) :

- *Modelul mutualistic* – caracteristic cooperativelor ce revendică o promovare strictă a intereselor membrilor afiliaţi acestora. Acest model cuprinde organizaţiile orientate puternic către apartenenţă, bazate pe interesele economice ale acestora în cazurile extreme. Cooperativele care sunt încadrate în acest model sunt privite ca întreprinderi private datorită drepturilor membrilor şi nu au neapărat un rol social, ci îndeplinesc un rol economic de corectare a eşecurilor pieţei. Acest model se regăseşte în special în Germania şi SUA.
- *Modelul sociologic* – caracteristic cooperativelor mai deschise spre servirea intereselor comunităţilor în care acestea îşi desfăşoară activitatea. Este mai puţin răspândit din cauza „mutualităţii slabe", a lipsei de centrare pe membri, accentul fiind pus mai degrabă pe satisfacerea intereselor comunităţii.
- *Modelul intermediar* – se referă la acele sisteme în cadrul cărora conceptul de „mutualitate" (ajutor reciproc) a fost promovat nu numai pentru membri, ci şi pentru comunitate. Cooperativele care se încadrează în acest model se găsesc în majoritatea ţărilor europene (Italia, Spania, Franţa, Portugalia, Belgia). În cadrul acestor cooperative, îndeplinirea intereselor membrilor nu înseamnă că nu pot fi realizate şi scopuri comune pentru comunitate.
- *Modelul cvasipublic* – în cadrul căruia organizaţiile cooperatiste sunt percepute ca fiind întreprinderi publice, iar normele lor de conducere sunt dictate de autorităţile publice. Sub diferite forme, acest model se regăseşte în ţările socialiste şi comuniste.

Lărgirea structurii sociale omogene tradiţionale (*modelul single-stakeholder*) este responsabilă atât pentru estomparea treptată a scopului mutualistic, cât şi pentru consolidarea dimensiunii de autoajutor care îmbrăţişează comunitatea în întregimea ei (*modelul multi-stakeholder*). Evoluţia organizaţiilor care urmăresc alte scopuri decât obţinerea profitului (aşa-numitul *al treilea sector*), per ansamblu, pune accentul în mod particular pe convergenţa formelor organizaţionale, în special pe cele asociative şi de cooperare. În timp ce forma asociativă a devenit mai productivă, forma cooperatistă şi-a redus treptat obiectivul tradiţional de ajutor reciproc (Borzaga şi Spear, 2004, p. 5).

Cooperativele sunt considerate a fi organizaţii create prin participarea voluntară a indivizilor care le deţin şi controlează şi care distribuie beneficii pe baza utilizării sau proprietăţii asupra serviciilor sau produselor (Altman, 2010). Membrii cooperativelor sunt consideraţi a fi proprietari şi utilizatori ai serviciilor, produselor cooperativelor, deoarece ei participă la constituirea capitalului social, fiind în acelaşi timp şi beneficiari ai activităţii acestora. Există un aşa-numit control al beneficiarilor (*users control*) asupra activităţii cooperativelor deoarece membrii, participând la constituirea capitalului social, sunt implicaţi activ în guvernarea acestora, guvernare ce are la bază principiul „un om, un vot” (Zamagni şi Zamagni, 2010). Beneficiile care pot fi furnizate de către cooperative pot consta în stimulente financiare rezultate din distribuţia profitului, în condiţii de muncă mai bune în cazul cooperativelor de producţie (meşteşugăreşti), preţuri mai mici pentru servicii şi produse (cum ar fi, de exemplu, cazul cooperativelor de consum sau al celor de locuinţe), o varietate mai mare de produse şi servicii şi o calitate mai bună a acestora pentru membri (cum ar fi, de exemplu, cazul cooperativelor de consum sau al celor de valorificare), o capacitate mai mare de valorificare a produselor şi acces pe mai multe pieţe (cum ar fi, de pildă, cazul cooperativelor agricole sau al celor de valorificare).

Formele de organizare cooperatistă au la bază declaraţia internaţional recunoscută a identităţii cooperatiste, care cuprinde şi o definire a acestora ca fiind :

> O asociaţie autonomă de persoane, unite în mod voluntar în scopul satisfacerii nevoilor economice, sociale, culturale şi a aspiraţiilor comune ale acestora printr-o întreprindere deţinută în comun şi controlată în mod democratic (ICA, 1995).

Alianţa Internaţională a Cooperativelor menţionează şi valorile cooperativei, precum şi cele ale membrilor ei :

> Cooperativele sunt bazate pe valorile de autoajutorare, autoresponsabilitate, democraţie, echitate, egalitate şi solidaritate. Păstrând tradiţia fondatorilor, membrii cooperativelor cred în valorile etice de onestitate, deschidere, responsabilitate socială şi îngrijirea celorlalţi (ICA, 1995).

Principiile cooperatiste cuprind valorile asumate de aceste organizaţii încă de la începutul existenţei lor. Există şapte principii enunţate de ICA, însă cooperativele sunt libere să le schimbe în funcţie de nevoile lor specifice. Cele şapte principii enunţate de ICA evoluează în funcţie de nevoile membrilor cooperativelor, în prezent acestea fiind următoarele (ICA, 1995) :

1. *Voluntariat şi libertate de afiliere*. Cooperativele au la bază participarea voluntară a tuturor persoanelor, fără discriminare, care sunt interesate să utilizeze serviciile furnizate de acestea şi care acceptă de bunăvoie responsabilitatea dobândită în urma obţinerii calităţii de membru.
2. *Control democratic exercitat de membri*. Cooperativele sunt organizaţii democratice controlate de propriii membri, care participă activ în stabilirea politicilor şi în procesele de luare a deciziilor. Membrii cooperativelor deţin drepturi egale de vot (o persoană, un vot). Chiar şi cooperativele care sunt structurate pe mai multe nivele sunt organizate, de asemenea, într-un mod democratic.
3. *Participarea economică a membrilor*. Membrii contribuie în mod echitabil la constituirea capitalului propriei cooperative, exercitând totodată şi un control democratic asupra ei. În funcţie de reglementările juridice existente (la nivel naţional sau la nivel de entitate – statut), membrii pot primi compensaţii limitate în raport cu capitalul subscris – aceasta fiind o condiţie de dobândire a calităţii de membru. În cele mai multe cazuri, compensaţiile financiare se primesc în funcţie de activitatea prestată în cadrul cooperativei. Membrii alocă surplusul pentru oricare (sau toate) dintre următoarele scopuri : dezvoltarea cooperativei, eventual prin înfiinţarea de rezerve, din care cel puţin o parte trebuie să fie indivizibile ; recompensarea membrilor proporţional cu valoarea tranzacţiilor desfăşurate în cadrul cooperativei ; sprijinirea altor activităţi aprobate de organizaţie.
4. *Autonomie şi independenţă*. Membrii sunt cei care au controlul asupra cooperativelor. Acestea sunt organizaţii independente de structurile publice sau private. În cazul în care sunt încheiate acorduri cu alte organizaţii publice sau private, este necesar să fie stipulat controlul democratic al propriilor membri şi păstrată autonomia cooperativei.
5. *Educaţie, formare şi informare*. Organizaţiile cooperatiste asigură educare şi formare propriilor membri, reprezentanţilor aleşi, managerilor şi angajaţilor, astfel încât aceştia să contribuie în mod eficient la dezvoltarea instituţiei. Acestea informează publicul larg, în special tinerii şi liderii de opinie, despre natura şi beneficiile cooperării.
6. *Cooperare între cooperative*. Cooperativele servesc intereselor propriilor membri, dar în acelaşi timp contribuie şi la consolidarea mişcării cooperatiste prin colaborarea cu alte societăţi cooperatiste în cadrul structurilor locale, regionale, naţionale şi internaţionale.

7. *Interes faţă de comunitate*. Cooperativele lucrează pentru dezvoltarea durabilă a comunităţilor din care fac parte.

Cooperativele sunt considerate a fi „cel mai important agent economic al economiei sociale” (Barea şi Monzón Campos, 2006). Conform raportului CIRIEC (Centre International de Recherches et d’Information sur l’Économie Publique, Sociale et Coopérative) din 2006, o cooperativă este o entitate legal constituită în care principalul obiectiv este satisfacerea nevoilor membrilor săi şi/sau promovarea activităţii economice şi sociale în acord cu următoarele principii :

1. În centrul activităţii cooperativei trebuie să se afle principiul mutualităţii, iar beneficiile acordate membrilor trebuie să fie proporţionale cu activitatea prestată de aceştia în cadrul organizaţiei.
2. Membrii trebuie implicaţi activ în activitatea cooperativei, ei putând fi angajaţi, clienţi sau furnizori.
3. La baza exercitării controlului de către membri în cadrul organizaţiei trebuie să stea principiul „un om, un vot”. Acest principiu face ca niciun membru să nu poată exercita controlul total şi să nu poată dispune de activele cooperativei.
4. În cazul în care există membri investitori, dreptul lor de vot trebuie limitat, dacă este permis, astfel încât controlul să fie acordat membrilor utilizatori.
5. Profitul se distribuie limitat membrilor în funcţie de tranzacţiile cu cooperativa sau este păstrat pentru satisfacerea nevoilor membrilor.
6. În ceea ce-i priveşte pe membri, nu trebuie să existe discriminări pentru admiterea acestora în cadrul cooperativei ; însă trebuie să existe norme specifice cu privire la aderare, demisie şi excludere.
7. În caz de lichidare, activele şi rezervele cooperativei trebuie distribuite către o altă cooperativă cu obiective similare, conform principiului distribuţiei dezinteresate.

Cooperativele, actori-cheie ai economiei sociale, diminuează disfuncţionalităţile pieţei prin faptul că : sunt prezente în locaţii care nu sunt profitabile pentru firmele private ; oferă locuri de muncă persoanelor marginalizate care au dificultăţi de a intra pe piaţa muncii ; cumpără bunuri produse la nivel local la preţuri mai ridicate, în scopul asigurării siguranţei alimentare, dezvoltării locale şi în alte scopuri ; vând produse şi servicii la preţuri scăzute în cadrul comunităţilor cu venituri mici şi oferă multe alte exemple de internalizare a preocupărilor comunităţilor în care acestea îşi desfăşoară activităţile în cadrul unei afaceri de tip cooperatist (Novkovic, 2006 ; Harvey, 2003). Cu alte cuvinte, în cazul cooperativelor, deciziile de aprovizionare sunt fundamental modificate în funcţie de obiectivele sociale ale acestora. Formele de sprijin ale comunităţii din partea cooperativelor includ şi diverse donaţii care constau în timpul oferit de către aceste organizaţii comunităţilor în cadrul cărora

activează, în bunuri şi servicii, implicarea în dezvoltarea comunităţii, finanţarea proiectelor de dezvoltare comunitară, oferirea de fonduri pentru diverse burse, precum şi alte acţiuni caritabile (Novkovic, 2006).

Explicaţii teoretice ale fenomenului cooperatist

Punerea în practică a principiilor cooperatiste presupune creare de reţele, lucru în echipă, management participativ, un proces democratic de luare a deciziilor, transparenţă şi schimb de informaţii, toate acestea contribuind la creşterea probabilităţii de apariţie şi dezvoltare a capitalului social şi a antreprenoriatului social.

Formele cooperatiste de organizare pot fi văzute ca factori catalizatori ai inovării sociale şi ai antreprenoriatului social, atunci când acestea aplică principiile de cooperare şi valorile cooperatiste. Cele patru condiţii care susţin inovarea socială meţionate de McElory (2002) – învăţarea, procesarea cunoştinţelor acumulate, conectarea şi diversitatea – pot fi regăsite în principiile cooperativelor (educaţie, procesul democratic de luare a deciziilor, cooperarea între cooperative şi dobândirea calităţii de membru în mod voluntar şi liber pentru oricine). Totuşi, eficienţa aplicării acestor principii poate fi pusă sub semnul întrebării în cazul anumitor cooperative. McElroy (2002) menţionează, de asemenea, că inovaţia socială are nevoie de un suport managerial adecvat. Acest suport poate lipsi în cazul cooperativelor în care membrii şi managementul nu împărtăşesc aceeaşi viziune, nu sunt aplicate principiile de cooperare sau atunci când liniile de comunicare dintre management şi conducere sunt neclare. Există totuşi anumite obstacole în calea creşterii gradului de inovare în cadrul cooperativelor. În primul rând, inovarea de produse necesită investiţii mari, de care cooperativele mici duc în general lipsă. Această problemă poate fi rezolvată prin crearea de reţele, cum este cazul cooperativei Mondragon sau al cooperativelor din nordul Italiei. În al doilea rând, inovarea socială poate fi lipsită de suportul necesar, din diverse motive, cum ar fi lipsa recunoaşterii sau a unei gândiri vizionare/strategice, în cazul în care managementul sau conducerea duce lipsă de o motivaţie corespunzătoare şi de abilităţi în acest sens. În al treilea rând, procesul democratic de luare a deciziilor poate reprezenta un impediment, deoarece procesul necesită un timp îndelungat, este dificil, iar rezultatele sunt incerte. Pe de altă parte, procesul democratic poate fi un factor facilitator al inovării sociale (Lotti *et al.*, 2006). Totodată, pentru a putea atinge aceste „obiective”, principiile şi valorile enunţate de ICA trebuie utilizate pe deplin în cadrul cooperativelor.

Cooperativele sunt prea economic orientate pentru a putea fi incluse în cadrul sectorului nonprofit şi, totodată, prea social orientate pentru a putea fi considerate organizaţii economice care urmăresc obţinerea de profituri (Levi şi Davis, 2008 ; Borzaga *et al.*, 2009). Cooperativele sunt privite ca organizaţii ce au la bază un model dual structurat pe o componentă economică şi una socială, ce reprezintă sursa de

incompatibilitate între paradigma economică şi raţionalitatea organizaţională care pretinde că se bazează pe coexistenţa celor două caracteristici, economică şi socială. În cadrul economiei clasice, cooperativele joacă un rol ambiguu deoarece nu există o delimitare clară în ceea ce priveşte orientarea acestora pentru profit sau nonprofit. Caracteristica nonprofit a cooperativelor este bazată în mod tradiţional pe indivizibilitatea rezervelor comune, procesul dezinteresat al dizolvării şi proporţionalitatea patronajului membrilor în privinţa distribuirii surplusurilor, cu condiţia ca acest criteriu să fie aprobat de adunarea generală. Distribuirea surplusului se bazează pe criteriile de egalitate („un membru, un vot") şi proporţionalitate (fiecărei persoane în funcţie de participarea ei în activitatea organizaţiei). Se poate concluziona că aceste organizaţii pot distribui o parte din veniturile lor într-un mod proporţional, fără a avea nicio legătură cu împărţirea profitului în funcţie de capitalul investit. În consecinţă, această distribuţie a surplusului nu privează cooperativele de orientarea nonprofit a acestora, dar nici nu pot fi integrate într-un sistem pentru profit sau nonprofit. Prin prisma acestui fapt, cooperativele pot fi considerate întreprinderi economice şi organizaţii nonprofit în acelaşi timp.

Deşi în literatura de specialitate americană cooperativele nu sunt considerate ca făcând parte din al treilea sector, tradiţia europeană (Evers şi Laville, 2004 ; Defourny şi Nyssens, 2012) le pune alături de celelalte organizaţii nonprofit (asociaţii, fundaţii, mutualităţi) atunci când definesc domeniul economiei sociale, respectiv al celui de-al treilea sector. În perspectiva lui Evers (1995), aceste tipuri de organizaţii au la bază toate cele trei principii ale activităţii economice enunţate de Polanyi (1944), urmat apoi de alţi autori (Granovetter, 1985) : *redistribuţia*, conform căruia o parte din venituri/producţie sub formă de taxe este orientată spre o autoritate responsabilă cu distribuţia ei către alte categorii de populaţie ; *reciprocitatea*, care presupune existenţa unor relaţii sociale între indivizi care facilitează schimbul şi care în cazul entităţilor de economie socială se regăseşte destul de puternic la nivel comunitar ; şi *piaţa*, care cuprinde cererea şi oferta de bunuri sau servicii ce stă la baza stabilirii valorii monetare a acestora şi a schimbului. Astfel, deoarece utilizează diferite resurse şi implică diverşi actori în activitatea lor, organizaţiile celui de-al treilea sector sunt considerate a fi entităţi hibride. Bazându-se pe dualitatea socio-economică, cooperativele sunt văzute ca fiind organizaţii „hibride", prin combinarea elementelor de voluntariat şi comerciale. Opţiunea de distribuire a surplusului nu privează în mod necesar cooperativele de natura lor nonprofit, deoarece aceasta se face în concordanţă cu proporţionalitatea patronajului membrilor, indiferent de tipul şi cantitatea capitalului investit.

Dacă ne raportăm la firmele private, cooperativele sunt organizaţii economice alternative hibride datorită, în principal, mecanismelor democratice de guvernare (Williamson, 1985 ; Coase, 1937). Acest principiu al guvernării democratice care stă la baza organizării cooperativelor face ca în cadrul lor să nu existe structuri ierarhice rigide ca în majoritatea companiilor private unde acţionarii, aflaţi într-un număr limitat, sunt cei care iau deciziile (Menard, 2004). Existenţa acestor ierarhii în cadrul firmelor duce la reducerea flexibilităţii şi poate crea probleme legate de mecanismele

de motivare a personalului şi a clienţilor (Williamson, 1991). Spre deosebire de firmele private unde riscurile sunt împărţite doar de acţionari, în cadrul cooperativelor riscurile economice sunt distribuite tuturor membrilor datorită participării acestora la constituirea capitalului organizaţiei. Această distribuţie a riscurilor între toţi membrii îi face pe aceştia conştienţi de importanţa activităţii lor şi determină o participare activă la realizarea activităţii. Teoria acţiunii colective consideră că în astfel de cazuri indivizii se pot sustrage de la realizarea cu succes a sarcinilor, dar controlul exercitat de fiecare membru în parte poate face ca relaţiile în cadrul cooperativei să nu permită abateri de la realizarea activităţii la standardele de calitate cerute. Una dintre cauzele existenţei organizaţiilor economice hibride o reprezintă incapacitatea pieţei de a utiliza corespunzător resursele existente (Teece şi Pisano, 1994). Cooperativele sunt organizaţii economice hibride caracterizate prin existenţa unor probleme legate de controlul calităţii, descentralizarea deciziilor şi definirea drepturilor de proprietate ale membrilor (Menard, 2004). Într-o cooperativă, drepturile de proprietate sunt legate de controlul resurselor deţinute de organizaţie, participarea la luarea deciziilor, distribuţia beneficiilor şi exercitarea unui management echitabil (Zeuli, 2004).

Acest tip de organizaţie este iniţiată de clasa mijlocie sau de persoane aflate într-o situaţie de sărăcie relativă, nu absolută, cu scopul de a obţine avantaje economice după ce au investit un capital mic la început (Munkner, 2012 ; Simmons şi Birchall, 2008). Cooperativele sunt considerate a fi iniţiative antreprenoriale ale clasei de mijloc şi a celei de jos, care duc la crearea de întreprinderi economice mici ce le permit membrilor satisfacerea nevoilor lor sociale (Săulean, 1998).

Există autori (Restakis, 2010 ; Zamagni şi Zamagni, 2010) care privesc cooperativele ca fiind actori economici ce contribuie la „umanizarea economiei" prin relaţiile de muncă şi cele comerciale care se stabilesc în cadrul lor şi care au la bază principiul solidarităţii între membri, prin principiul guvernării democratice care lasă fiecărui membru libertatea să-şi exprime opiniile legate de organizarea şi funcţionarea entităţii şi elimină birocraţia şi organizarea ierarhică rigidă. Solidaridarea bazată pe principiul reciprocităţii este instituţionalizată prin intermediul cooperativelor, care, în acest mod, contribuie şi la dezvoltarea capitalului social între membrii lor. Specificul cooperativelor prin care membrii deţin controlul activităţilor şi deciziilor permite păstrarea unei relative independenţe a acestora, care face ca productivitatea muncii şi încrederea în organizaţie să fie mai ridicată. Acest fapt poate contribui şi la creşterea satisfacţiei cu locul de muncă şi cu viaţa membrilor cooperatori. Se poate afirma că acest tip de organizaţie este format din persoane care apreciază libertatea ca una dintre valorile principale.

În cadrul economiei centralizate comuniste, cooperativele constituiau aşa-zişii agenţi economici privaţi în cadrul imaginii ce se promova ţărilor vestice. Deşi făceau parte din economia centralizată, cooperativele erau considerate a fi agenţi economici privaţi datorită faptului că erau constituite în baza consimţământului liber exprimat al membrilor, iar drepturile de proprietate aparţineau membrilor cooperatori (Petrescu, 2011 ; Cace *et al.*, 2010).

Tipologia cooperativelor

Desfăşurând activităţi în multe sectoare economice, cooperativele sunt definite în funcţie de tipul activităţii, membri, aria de răspândire geografică a activităţii (local, regional, naţional sau internaţional) sau natura beneficiilor acordate membrilor (servicii şi/sau produse la preţuri mai bune, condiţii de muncă mai bune şi/sau locuri de muncă mai sigure ; condiţii de valorificare a producţiei ; acces la pieţe de desfacere ; suport pentru producţia agricolă etc.). Dacă avem în vedere tipul activităţii acestor organizaţii, principalele tipuri de cooperative sunt cele de producţie, de consum, de servicii (locuire, sociale etc.), de credit, de valorificare, de marketing. În funcţie de membri, se pot distinge cooperative ale producătorilor (agricultori, pescari), consumatorilor, distribuitorilor, utilizatorilor de servicii (transport, locuinţe, utilităţi, financiare etc.), muncitorilor (Williams, 2007). Tot în funcţie de acest criteriu, cooperativele au fost clasificate ca fiind cu un singur tip de membri (*single-stakeholder*) sau cu membri provenind din mai multe categorii sociale (*multiple stakeholders*). Natura beneficiilor acordate membrilor aduce în prim-plan cooperative de consum, ai căror membri au preţuri mai bune pentru produsele achiziţionate prin intermediul lor ; cooperative ale muncitorilor (meşteşugăreşti), unde membrii au locuri de muncă mai sigure şi condiţii de muncă mai bune ; cooperative de valorificare unde membrii îşi pot comercializa producţia ; cooperative agricole unde membrii obţin sprijin pentru realizarea producţiei agricole ; cooperative de credit, care le oferă membrilor acces la finanţare cu dobânzi avantajoase ; cooperative de locuinţe, care asigură acces la un adăpost decent ; cooperative ale utilizatorilor, care permite acces la anumite servicii la preţuri mai bune (transport, utilităţi, educaţie etc.). Având în vedere toate aceste criterii, vom prezenta pe scurt caracteristicile (scopul, membrii, natura activităţii) celor mai cunoscute tipuri de cooperative.

Cooperative de consum

Scopul înfiinţării acestui tip de cooperativă îl reprezintă asigurarea de bunuri şi servicii pentru membri la preţuri cât mai bune. Membrii lor sunt consumatorii, care se asociază pentru a putea avea acces la produse la un preţ cât mai scăzut. Iniţial, aceste cooperative au apărut în zonele rurale sau greu accesibile, răspunzând nevoii cetăţenilor de a-şi putea procura produsele necesare. Prin intermediul cooperativelor de consum, membrii acestor comunităţi erau aprovizionaţi constant cu bunuri de calitate la preţuri accesibile. Obţinerea unui preţ cât mai mic este realizată prin eliminarea comisioanelor încasate de intermediari, acest fapt fiind îndeplinit prin stabilirea unor relaţii comerciale directe cu producătorii sau cu vânzătorii angros de unde sunt achiziţionate produse. Controlul pe care clienţii îl au asupra activităţii cooperativei permite ca

aceştia să se bucure de o aprovizionare constantă cu bunuri şi servicii la un preţ rezonabil, fără a fi compromisă calitatea acestora. Calitatea de membru al unei astfel de cooperative aduce după sine şi anumite avantaje financiare, cum ar fi reduceri de preţuri la produse sau servicii.

Cooperative ale muncitorilor (meşteşugăreşti)

Aceste cooperative sunt deţinute şi controlate de muncitori, respectând principiul guvernării democratice. Cooperativele muncitorilor (meşteşugăreşti) sunt organizaţii în care lucrătorii sunt şi membri, scopul fiind de a răspunde nevoilor acestora, în special în ce priveşte siguranţa locurilor de muncă, condiţiile de muncă sau nivelul salarial. Din acest motiv, ele sunt percepute ca o soluţie la şomaj, caracteristicile specifice legate de proprietate şi control permiţând ca lucrătorii să fie interesaţi în special de siguranţa locurilor de muncă şi de a rămâne competitive pe piaţă, şi nu de obţinerea unor avantaje financiare (Altman, 2010). În cazul acestui tip de cooperativă, profitul se împarte, de regulă, în funcţie de contribuţia individuală a fiecărui muncitor. Sunt cooperativele care se apropie cel mai mult de întreprinderile private, fără a avea însă o structură de management ierarhică rigidă, ci o guvernare democratică bazată pe principiul „un om, un vot”.

Cooperative ale producătorilor

Acest tip de cooperativă este constituit având ca scop ajutarea producătorilor în vederea înfiinţării de unităţi de producţie, producerea de bunuri şi servicii sau comercializarea produselor. Membrii lor sunt producători individuali sau firme care îşi dau producţia obţinută cooperativei în schimbul unor servicii sau bunuri necesare pentru derularea activităţii. Cooperativele de producători oferă sprijin membrilor în achiziţionarea de echipamente şi utilaje, materii prime şi a altor factori de producţie necesari pentru a-şi putea desfăşura activitatea. De asemenea, aceste cooperative sunt cele care se ocupă de comercializarea produselor manufacturate, membrilor cooperatori revenindu-le doar sarcina de a produce bunuri şi servicii. Micii producători sunt principalii beneficiari ai acestui proces, aceştia reuşind să se concentreze doar pe partea de producţie.

Cooperative de marketing/valorificare

Au ca principal scop valorificarea producţiei membrilor, astfel încât să le permită acestora o centrare pe activitatea de producţie şi obţinerea unor profituri mai mari prin eliminarea intermediarilor. Nevoia la care răspund aceste cooperative o reprezintă capacitatea de acces pe pieţe a producătorilor, care să le permită dezvoltarea activităţii

sau, în unele cazuri, chiar supravieţuirea. Asocierea acestor producători în astfel de cooperative favorizează realizarea unor capacităţi de stocare, procesare şi ambalare a produselor, care să le permită producătorilor să obţină avantaje economice competitive pe piaţă. Aceste societăţi cooperatiste achiziţionează, în loturi mici, toate bunurile realizate de producătorii mici, depozitându-le la comun în propriile depozite, urmând să le comercializeze atunci când se poate obţine cel mai bun preţ pe piaţă sau în locaţii unde există cerere pentru aceste produse.

Cooperative de locuinţe

Cooperativele de locuinţe au ca scop sprijinirea persoanelor cu venituri mici şi medii care îşi doresc să deţină o locuinţă proprie. Aceste societăţi se implică în achiziţionarea de terenuri pe care construiesc locuinţe la cererea membrilor, urmând apoi să le transfere acestora. Preţul acestor locuinţe este achitat de către membri în rate uşor de plătit, de-a lungul unei mari perioade de timp. Finanţarea construcţiei de locuinţe este asigurată de cooperative, acestea atrăgând fonduri sau împrumuturi de la diferite instituţii financiare. Unele dintre aceste cooperative scot terenuri la vânzare pentru propriii membri, pentru ca aceştia să îşi construiască singuri casele dorite.

Cooperative de credit

Scopul acestor cooperative constă în a le oferi membrilor anumite finanţări cu dobândă avantajoasă. Sunt printre primele cooperative înfiinţate în lume pentru a răspunde nevoii de finanţare a micilor fermieri, care nu aveau acces la creditarea oferită de instituţiile bancare. Cooperativa colectează fonduri de la membrii săi sub formă de capital social, acceptând şi depozite de la publicul larg. Fondurile colectate sunt folosite pentru oferirea de împrumuturi către membrii cooperatori, sub formă de credite în condiţiile unei rate a dobânzii şi ale unor termene de rambursare a acestora foarte avantajoase.

Cooperative agricole

Sunt o formă de cooperativă ce are ca membri fermieri care se asociază în scopul obţinerii unei rate mai ridicate a câştigurilor provenite din producţia de masă, putând astfel să-şi maximizeze câştigurile cultivând suprafeţe mai mari de teren, cu costuri mai reduse. Membrii unei astfel de cooperative pun la comun capital, pământ şi forţă de muncă. Acest lucru devine benefic pentru membrii cooperatori în mai multe privinţe, precum : producţia de masă ; maximizarea producţiei ; utilizarea tehnologiilor şi a îngrăşămintelor de ultimă generaţie ; utilizarea în comun a resurselor, terenurilor

şi a forţei de muncă ; irigarea corespunzătoare a terenurilor ; resurse financiare suficiente pentru acoperirea cheltuielilor zilnice etc.

Cooperative de generaţie nouă

Cuprind cooperativele care prezintă două caracteristici distincte faţă de cele tradiţionale : calitatea de membru oferă dreptul, dar şi obligă la comercializarea unei părţi din producţie prin intermediul cooperativei, iar participarea în cadrul cooperativei este deschisă doar către cei care au mijloacele şi dorinţa de a investi un capital mai substanţial.

Cooperative sociale

Acestea aduc la un loc furnizori şi utilizatori ai serviciilor sociale (îngrijiri la domiciliu, asistenţă medicală, formare profesională, integrare pe piaţa muncii, educaţie). Ele furnizează serviciile sociale care nu pot fi obţinute de pe piaţă la un preţ rezonabil. Multe dintre acestea sunt susţinute prin fonduri publice deoarece suplinesc şi o parte din misiunea instituţiilor publice de a furniza bunăstare membrilor societăţii. Constituie cel mai nou tip de cooperativă, fiind înfiinţate pentru prima dată în Italia. Sunt considerate a fi forme hibride ale cooperativelor datorită adoptării unei structuri de guvernare caracterizate prin prezenţa unor categorii diverse de membri (*multi-stakeholder governance*) şi utilizarea unor resurse care provin atât din sectorul public, cât şi din cel privat sau al societăţii civile (Spear, 2011).

Cooperative cu diverse categorii de membri (*multi-stakeholder*)

Specificul acestui tip de cooperativă îl reprezintă existenţa unei game variate de membri proveniţi din diverse categorii sociale (lucrători, consumatori, investitori, comunitate, autorităţi publice), ale căror interese pot fi agregate astfel încât să producă beneficii pentru aceştia. Principalul obiectiv al acestor cooperative constă, în principal, în furnizarea de servicii economice către membri şi, deseori, către nemembri. În cadrul acestui tip de cooperativă sunt mult mai uşor de rezolvat problemele legate de excluziunea socială, şomaj şi furnizarea de servicii sociale, medicale, de asigurări, deoarece acestea facilitează mobilizarea resurselor locale în scopul dezvoltării locale, activarea potenţialului de întrajutorare şi amplifică tendinţele de cooperare şi practicile de ajutor reciproc între toţi cei interesaţi de soluţionarea unei probleme, indiferent de natura acesteia (Munkner, 2004, p. 50). Conform lui Munkner (2004, p. 51), aceste cooperative sunt o*rganizaţii care prestează activităţi economice*

urmărind obiective sociale, fapt care aduce aceste tipuri de cooperative aproape, din punct de vedere juridic, de asociaţiile nonprofit care au scopuri economice suplimentare activităţilor lor de bază, şi *organizaţii care au o atitudine specială faţă de capital şi profit* în sensul că nu practică o constrângere totală a distribuirii profitului, dar pot oferi o rambursare limitată a capitalului social şi pot distribui o parte a surplusului în rândul membrilor proporţional cu activităţile desfăşurate de aceştia, în cazul în care statutul organizaţiei permite acest lucru sau membrii decid astfel.

Caracteristicile principale ale acţiunii cooperativelor

Din punct de vedere economic, cooperativele sunt considerate a fi întreprinderi economice mici şi mijlocii care prezintă trei caracteristici importante (Săulean, 1998) :

- sunt constituite dintr-un grup de persoane care au în comun un interes economic ;
- scopul este satisfacerea nevoilor membrilor prin acţiune comună şi asistenţă mutuală ;
- obiectivul principal îl constituie producţia de bunuri şi servicii care să susţină financiar membrii şi familiile lor.

Caracteristicile care diferenţiază cooperativele de societăţile comerciale sunt[1] :

- existenţa unor obiective sociale alături de cele economice ;
- guvernarea democratică ce are la bază principiul „un om, un vot", fiecare membru având un singur vot în adunarea generală, indiferent de numărul părţilor sociale deţinute ;
- distribuţia limitată a profitului în funcţie de activitatea prestată sau de aportul la capital (care nu poate fi mai mare de 20% din capitalul social). Drepturile membrilor cooperatori nu se întind şi asupra părţii de patrimoniu considerată „indivizibilă" şi care constituie averea creată în timp şi destinată dezvoltării viitoare a organizaţiei.

Aceste caracteristici care diferenţiază cooperativele de ceilalţi agenţi economici sunt prezentate sintetic şi în tabelul 1. Faţă de cele trei caracteristici prezentate mai sus şi considerate a fi cele mai importante, am mai adăugat şi cea legată de recuperarea investiţiei, care, în cazul cooperativelor, se realizează proporţional cu cât a investit membrul respectiv.

1. http : //www.centrocoop.com/prezentare/prezentarea_sistemului-50-608-ro.html.

Tabelul 1. *Principalele diferenţe dintre cooperative şi ceilalţi agenţi economici*

	Cooperative	**Companii private**
Scop	Producerea pentru nevoile comune ale membrilor.	Să facă profit pentru acţionari.
Dreptul de vot	Bazat pe principiul „un om, un vot”, indiferent de numărul de acţionari. Controlul este împărţit în mod egal între membri.	Bazat pe numărul de acţionari şi de părţile sociale deţinute de către aceştia. Acţionarul care deţine cele mai multe părţi sociale are puterea de control a deciziilor.
Recuperarea investiţiei	Membrii investesc nu pentru recuperarea investiţiei, ci pentru că sunt beneficiari ai produselor sau serviciilor. La plecarea din cooperativă membrii primesc doar cât au investit.	Investiţia iniţială este plătită în funcţie de valoarea ei comercială la momentul retragerii. Investiţia iniţială este amortizată prin dividendele primite.
Profitul	Distribuit în funcţie de activitatea în cooperativă, nu în funcţie de capitalul social deţinut.	Distribuit prin dividende în funcţie de capitalul social deţinut.

Sursa : Jarka Chloupková, 2002, *European Cooperative Movement – Background and common denominators*.

Provocări ale activităţii cooperativelor

În raportul său din 1980 *Co-operatives in the Year 2000* (*Cooperativele în anul 2000*), Alexander Laidlaw identifică mai multe probleme cu care se confruntau cooperativele : implicarea tot mai redusă a membrilor ; slăbirea participării democratice mai ales în ţările comuniste unde participarea era puţin forţată ; neglijarea educaţiei membrilor şi a populaţiei ; ineficienţa sistemelor de comunicare ; probleme de management ; insuficienta utilizare a capacităţilor de ocupare a forţei de muncă ; slăbirea obiectivelor sociale ; implicarea redusă în integrarea socială a celor aflaţi în dificultate ; conflictele sectoriale. Caracterul colectiv al cooperativelor are şi o serie de dezavantaje care pot apărea în derularea activităţii : nivele de implicare diferită a membrilor în activitate, care pot crea conflicte între membri ; apariţia de noi membri care să beneficieze de capitalul creat de-a lungul anilor, în timp ce membrii vechi nu pot să îşi retragă decât capitalul investit iniţial ; membrii care sunt interesaţi de obţinerea de beneficii imediate, şi nu de investiţii pe termen lung şi care au capacitatea să influenţeze deciziile conform principiului guvernării democratice ; interesele divergente ale membrilor pot conduce la probleme majore în procesul de luare a deciziilor ; guvernarea democratică a cooperativelor poate avea şi efecte negative în sensul că procesul de decizie poate dura foarte mult, este dificil de realizat controlul activităţii (Egerstrom, 2004).

La aceste probleme interne s-au adăugat de-a lungul timpului o serie de provocări externe cum ar fi competiţia economică globală tot mai acerbă, accesul inegal la informaţie, creşterea mobilităţii capitalurilor, externalizarea forţei de muncă, declinul rolului pe care statul îl joacă în zona economică şi socială, creşterea accentului pus pe politicile economice în detrimentul celor sociale, tehnologizarea accentuată a marilor corporaţii, suportul scăzut al statului pentru astfel de organizaţii (MacPherson, 2004 ; Egerstrom, 2004). Toate aceste probleme şi provocări pe care cooperativele le-au avut de înfruntat au condus la o reconsiderare a relaţiei cu comunitatea, aceste entităţi fiind puternic ancorate în mediul cultural, ideologic din care provin membrii lor. Competiţia din ce în ce mai mare cu corporaţiile mari, ca urmare a procesului de globalizare şi necesitatea de a se dezvolta şi uneori chiar de a supravieţui pe piaţă au condus la preluarea unor tehnici specifice managementului privat, care au determinat o diminuare a caracterului local al activităţii lor.

Înţelegearea limitată a specificului acestor organizaţii de către autorităţile publice a reprezentat o problemă majoră cu care s-a confruntat mişcarea cooperatistă, în special la nivel naţional. Dualitatea social-economică prezentă în obiectivele şi principiile acestor organizaţii a făcut ca aceste organizaţii să fie privite, în funcţie de nevoile autorităţilor publice, fie ca un furnizor de bunăstare economică, fie de bunăstare socială. De cele mai multe ori a fost subliniată dimensiunea economică a activităţii cooperativelor în detrimentul celei sociale, guvernele raportându-se la ele în funcţie de tipul activităţii economice derulate (Birchall, 1997 ; MacPherson, 2013). Aceste limite în înţelegerea specificului acestor entităţi au făcut ca ele să fie tratate în cadrul politicilor publice din cele mai multe ţări ca agenţi economici de către instituţiile publice, fapt ce a condus şi la o încurajare a adoptării unor comportamente asemănătoare firmelor private. Acest comportament asemănător celorlalţi actori economici a fost determinat şi de nevoia de dezvoltare şi supravieţuire pe o piaţă cu o concurenţă din ce în ce mai ridicată. Acest tip de comportament a avut repercusiuni asupra dimensiunii sociale a activităţii cooperativelor, asupra guvernării democratice în cadrul lor, asupra principiului distribuţiei limitate a profitului şi, nu în ultimul rând, asupra implicării în dezvoltarea comunităţilor şi educaţiei membrilor.

O provocare majoră a ultimilor 20 de ani pentru mişcarea cooperatistă o constituie procesul de hibridizare a acestora, care presupune combinarea diferitelor forme instituţionale într-o nouă structură. Această hibridizare, în cazul cooperativelor, este determinată în principal de nevoia de a armoniza obiectivele sociale cu cele economice, având în vedere toate schimbările petrecute în mediul socio-economic în care îşi desfăşoară activitatea. Toate caracteristicile prezentate anterior pentru fiecare tip de cooperativă corespund modelelor de bază, respectiv unor ideal-tipuri în domeniu, însă în realitate regăsim diverse modificări faţă de acestea. De exemplu, în multe cooperative de consum, angajaţii sunt şi membri sau derulează şi activităţi de producţie de bunuri ; în cooperativele muncitorilor sau producătorilor sunt acceptaţi ca membri

şi investitori care nu lucrează efectiv pentru cooperativă, ci doar îşi aduc aportul la dezvoltarea capitalului necesar derulării activităţii. Modificări apar nu numai în ce priveşte caracteristicile cooperativelor (scop, tip de activitate, natura membrilor), ci şi în principiile care stau la baza organizării acestui tip de organizaţie (guvernarea democratică, orientarea socială, distribuţia profitului). Factorii interni ai cooperativelor care determină modificarea principiilor de bază sunt legaţi de declinul participării membrilor, tendinţele oligarhice ale managerilor de a-şi impune deciziile, fapt ce duce la schimbări ale principiului guvernării democratice, capitalul insuficient care favorizează acceptarea de membri investitori. Toate aceste „devieri” de la modelele iniţiale sunt considerate de către autorii în domeniu ca fiind cooperative hibride (Spear, 2011).

Istoricul mişcării cooperatiste

Ionuţ Petrescu

Înfiinţate pentru prima dată în secolul al XIX-lea în Europa, cooperativele au o lungă şi respectabilă istorie în ţări ca Statele Unite ale Americii şi Japonia, mişcarea cooperatistă atrăgând milioane de membri[1]. Dar ceea ce trebuie subliniat este faptul că începutul mişcării cooperatiste îşi are originea în Europa, cu aproape două sute de ani în urmă. De fapt, această formă de management datează încă din secolul al XVIII-lea, când galezul Robert Owen, considerat părintele acestei mişcări, pune în practică anumite idei embrionare de cooperare în cadrul ţesătoriilor de bumbac din New Lanark, Scoţia, fapt ce a condus la deschiderea primului magazin cooperatist. Acest magazin oferea bunuri de calitate superioară membrilor afiliaţi acestuia la un preţ mult mai bun decât putea să ofere orice alt tip de magazin de desfacere noncooperativ. În acelaşi timp, tot profitul magazinului era imediat utilizat în folosul comunităţii şi orientat în mod specific spre educaţia copiilor muncitorilor ţesători, fapt care a contribuit la înfiinţarea primei grădiniţe din Marea Britanie. Urmând filozofia lui Owen, obiectivul principal al primelor cooperative a fost generarea de bunăstare şi bogăţie, fără crearea de profituri individuale. Mişcarea cooperatistă s-a dezvoltat în mod continuu de-a lungul secolului al XIX-lea, fapt care a reprezentat o eră a metamorfozărilor rapide, de la culturile agricole la cele industriale, acestea devenind mult mai concrete şi formale în caracterizarea lor ca tip aparte de organizaţie.

De-a lungul istoriei lor, cooperativele au fost agenţi inovatori în domeniul managementului, experimentând diverse tehnici, general acceptate în prezent, cum ar fi automanagementul echipelor de lucru. Când experţii managementului vorbesc despre *participarea activă* a muncitorilor şi clienţilor în conducerea unei companii sau despre *valoarea colaborării în lanţ* este uşor de uitat faptul că în lumea cooperativelor aceste forme de cooperare şi metode sistemice au existat timp de decenii[2].

Principiile cooperatiste sunt revizuite periodic, înnoite şi adoptate de societăţile cooperatiste membre ale Alianţei Internaţionale a Cooperativelor (ICA), organizaţia mondială a mişcării cooperatiste, cooperativele afiliate acestui sistem grupând peste 800 de milioane de membri. Înfiinţată în 1889, ICA are 226 de organizaţii afiliate din 89 de ţări, active în toate sectoarele economiei[3]. ICA nu consideră o companie/

1. http ://www.co-op.or.jp/jccu/English_here.
2. http ://www.booz.com/media/uploads/The_Cooperative_Future.pdf.
3. www.ica.co-op.

societate/organizaţie ca fiind o cooperativă decât dacă aceasta respectă principiile menţionate în Declaraţia ICA cu privire la identitatea cooperativei (*ICA Statement on the Cooperative Identity*), aşa cum au fost ele aprobate de către Adunarea Generală a ICA şi recent de către Organizaţia Naţiunilor Unite (Commission of the European Communities, 23.02.2004, COM [2004] 18, p. 1).

Datele existente la nivelul diferitelor ţări membre ICA indică faptul că sectorul cooperatist este un actor economic şi social puternic în cadrul acestor societăţi, atât prin cotele de piaţă deţinute şi aportul activităţii lor la PIB, cât şi prin numărul de membri şi prin bunăstarea oferită cetăţenilor prin locurile de muncă create. Astfel :

- În Canada, 4 din 10 canadieni sunt membri în cel puţin o cooperativă. În regiunea Québec, cca 70% din populaţie este membră în cooperaţie. Cooperativele care produc zahăr de arţar în Canada deţin 35% din producţia mondială.
- 21.000 de cooperative din Franţa au 1 milion de locuri de muncă, adică 3,5% din totalul forţei de muncă. Numărul de cooperatori din Franţa este de 32,4 milioane de persoane.
- În Japonia, 1 persoană din fiecare a treia familie este membră a unei cooperative, 75,8 milioane de persoane fiind membri în cooperative. Cooperativele agricole au în componenţă 91% dintre fermierii japonezi şi venituri de 90 de miliarde de dolari. În 2007, cooperativele de consum din Japonia deţineau 5,9% din cota de piaţă a sectorului de alimente.
- În India, 97,6 milioane de persoane sunt membri cooperatori.
- În Noua Zeelandă, cooperativele deţin 95% din piaţa produselor lactate, generând 3% din PIB.
- Spania are 15% din populaţie membră în cooperaţie (în 2008).
- În Italia, în 2010, 1,1 milioane de persoane erau angajate în cooperative.
- În Norvegia, aproximativ jumătate din populaţie (2 milioane de persoane) sunt membri într-o cooperativă.
- SUA are cel mai mare număr de membri cooperatori din lume – 305,6 milioane de persoane. Cele aproximativ 30.000 de cooperative oferă mai mult de 2 milioane de locuri de muncă.
- China are 160,8 milioane de membri cooperatori[1].

Apariţia mişcării cooperatiste

Mişcarea cooperatistă ia naştere odată cu a doua jumătate a secolului al XIX-lea în Europa de Vest, America de Nord şi Japonia, când mai multe grupuri de muncitori şi agricultori se asociază sub forma unor mici organizaţii la nivel local. La nivel

1. http ://www.ica.coop/coop/statistics.html.

global, cooperativele au fost create şi s-au dezvoltat în strânsă legătură cu mediul natural, economic, politic şi social specific fiecărui stat, având antecedente istorice şi diferite forme organizatorice precedente formelor asociative moderne, asemenea breslelor sau obştilor săteşti (Cruceru, 2010).

Mişcarea cooperatistă începe în Anglia în a doua jumătate a revoluţiei industriale. Odată cu pierderea dreptului de folosire în comun a terenurilor, muncitorii nu mai aveau ce să vândă decât propria lor muncă. Inexistenţa drepturilor sau a unui sistem de control asupra muncii făcea ca aceasta să fie foarte ieftină, iar oferta să fie foarte ridicată. Această epocă a fost marcată de exploatare, folosirea copiilor ca forţă de muncă şi sărăcie. Cei care nu reuşeau să-şi găsească de lucru în noile fabrici erau forţaţi să se bazeze pe puţinele ajutoare oferite de parohii pentru săraci sau să moară de foame. La începutul secolului al XIX-lea, preţul alimentelor era foarte ridicat, iar salariile erau mici. O mare parte a populaţiei suferea de o sărăcie extremă. Pe fondul acestor grave probleme sociale, în prima parte a secolului, la începutul anilor 1800, Robert Owen, un galez care făcea avere din comerţul cu bumbac, a încercat să înfiinţeze câteva comunităţi cooperative. Aceste experimente timpurii au eşuat, dar Owen a identificat unele dintre valorile profunde care stau la baza cooperării percepută ca mijloc de organizare a activităţii economice. Acesta este încă văzut ca fondator al idealurilor cooperatiste. În 1827, aceste idei au fost preluate de către William King, care a fondat o publicaţie lunară, denumită *Cooperatorul*, care apare timp de trei ani. El a militat pentru crearea de mici cooperative la nivel local în scopul combaterii sărăciei şi a suferinţei, precum şi pentru îmbunătăţirea situaţiei familiilor de muncitori.

Una dintre ideile dominante ale celei de-a doua jumătăţi a secolului al XIX-lea era înfiinţarea unui sistem ecomonic în care să prevaleze dreptatea socială. În această perioadă apar mai multe modele de organizare cooperatistă : „Pionierii din Rochdale", Schulze-Delitzsch şi Raiffeisen (Cruceru, 2010). Un grup de muncitori ţesători din Rochdale declanşează o grevă în scopul îmbunătăţirii condiţiilor de viaţă şi al creşterii salariilor, însă mişcarea nu are niciun efect. În consecinţă, se încearcă identificarea unei alte modalităţi de îmbunătăţire a condiţiilor de trai. Pornind de la ideile lansate de Owen şi King, ei înfiinţează un magazin cooperativ de consum cu produse alimentare şi articole de îmbrăcăminte, iar în paralel îşi propun construirea unor locuinţe sociale şi procurarea, prin cumpărare sau arendare, de terenuri. La 21 decembrie 1844, cooperativa este înregistrată în registrul de firme sub denumirea de „Societatea cinstiţilor pionieri din Rochdale", care avea la început 28 de membri.

Principalele modele de cooperaţie apărute în secolul al XIX-lea la nivel internaţional

„Pionerii din Rochdale” nu au fost singurul grup care a încercat înfiinţarea unei cooperative, dar au fost primii care au reuşit realizarea unei cooperative durabile şi de succes. Pentru a evita greşelile făcute de societăţile cooperative precedente, au dezvoltat o listă de principii de funcţionare ce reglementau organizarea lor. Acestea stau la baza principiilor cooperativelor moderne. Principiile enunţate de „Pionerii din Rochdale” evidenţiază caracterul *economic*, dar şi *social* al cooperativei de consum. Acestea pot fi sintetizate astfel : garantarea cantităţii şi calităţii mărfurilor vândute ; vânzarea mărfurilor pe lichidităţi, nu pe credit ; vânzarea mărfurilor la preţ fix, şi nu la preţul cu amănuntul de pe piaţă ; repartizarea beneficiilor în raport cu valoarea produselor achiziţionate ; drepturi egale în cadrul adunării generale, fiecare membru având doar un vot, indiferent de mărimea părţilor sociale ; federalizarea cooperativelor (Mladenatz, 1935).

Hermann Schulze (1808-1883), magistrat şi primar al unei mici localităţi din Germania, organizează un sistem cooperatist adresat micilor meseriaşi, comercianţi şi patroni, fără deosebiri de breaslă sau clasă. Ideea de bază de la care porneşte este aceea că singura modalitate de întărire a capacităţii de acţiune a individului o constituie asociativitatea. Prin asociativitate este mărită capacitatea de credit, datorită faptului că toţi membrii garantează pentru fiecare în parte, generându-se în acest mod o raspundere solidară a membrilor asociaţi.

Sistemul lui Schulze punea laolaltă mai multe tipuri de cooperative (de credit, consum şi producţie), fiind organizat şi menţinut pe principiul ajutorului propriu. Baza financiară era alcătuită din capitalul propriu furnizat de membri, iar intervenţia statului era exclusă. El înfiinţează în 1849 o cooperativă de credit, denumită „Casa de ajutor pentru caz de boală şi moarte”, în oraşul său natal, Delitzsch. Ulterior creează alte două asociaţii asemănătoare, dedicate croitorilor şi meseriaşilor, în scopul aprovizionării acestora cu materii prime. Principiul de bază al acestor cooperative consta în ajutorarea proprie a membrilor asociaţi. Aceste forme asociative generează o adevărată mişcare în Germania. Următorul pas a constat în constituirea unei cooperative de consum, care avea drept scop asigurarea celor necesare traiului pentru asociaţi. Principiile care au stat la baza acestei cooperative au fost libertatea de asociere şi ajutorul propriu. Ultima etapă a acestui lanţ de cooperative a constat în crearea unei cooperative de producţie (Cruceru, 2010).

Friedrich Wilhelm Raiffeisen (1818-1888), primarul a trei sate mici din Germania de astăzi – Weyerbusch, Flammersfeld şi Heddesdorf –, înfiinţează structuri asociative (cooperative agricole) în cadrul acestor comunităţi, experienţele acumulate în urma acestor procese constituind fundamentul mişcării Raiffeisen. În 1847 înfiinţează

„Sindicatul pâinii" în Weyerbusch, încercând astfel să combată foametea apărută în timpul unei perioade de criză. Raiffeisen reuşeşte prin succesul acţiunii întreprinse să demonstreze valoarea ajutorului reciproc şi avansează, totodată, ideea ajutorului alimentar pentru persoanele aflate în nevoie. Aceasta a reprezentat începutul activităţii cooperativei Raiffeisen.

Raiffeisen a realizat foarte devreme faptul că, pe termen lung, succesul unei organizaţii de autoajutorare nu se poate baza pe acţiuni caritabile. Acest tip de organizaţie trebuie să se bazeze pe conceptul de „autoajutorare". Această viziune a fost concretizată prin înfiinţarea primei cooperative agricole, organizată urmărind anumite principii care sunt fundamentale şi în prezent. Cei aflaţi în nevoie trebuie să fie motivaţi spre autoajutorare, unitate şi cooperare, fapt ce le va permite să-şi vândă produsele în condiţii mai favorabile şi, astfel, vor reuşi să rămână competitivi.

Ideea autoajutorării reciproce şi cooperării a fost curând adaptată şi în cazul economiilor şi împrumuturilor. Cererea de credite reprezenta o problemă acută în statele germane, unde piaţa de capital era supraîncărcată de împrumuturi guvernamentale. În timpul crizei agricole din Europa continentală, Raiffeisen a fost impresionat de greutăţile şi suferinţele abătute asupra concetăţenilor săi şi a ajuns la concluzia că, mai presus de orice, oamenii aveau nevoie de acces la credite – „Fermierul, meşteşugarul şi muncitorul salariat, de asemenea, trebuie să aibă propriile lor bănci. Există o mulţime de oameni care au nevoie de bani, dar nu este nici unul disponibil pentru creditele necesare"[1].

Raiffeisen a înfiinţat prima asociaţie de credit, numită „Asociaţia de ajutor reciproc" (după modelul ei s-au dezvoltat cooperativele de credit), în Flammersfeld, în 1849, iar în 1854, o cooperativă de credit rurală a fost fondată la Heddesdorf. În 1864, Raiffeisen îşi transformă „Asociaţia de Bunăstare Heddesdorf" (Heddesdorf Welfare Association) într-o uniune de credit. Scopul urmărit de uniunea de credit a fost de a-şi încuraja membrii să-şi întocmească un fond financiar comun şi să facă economii de bani, să ofere împrumuturi pentru obiective productive şi cu un grad scăzut de risc şi la o rată rezonabilă a dobânzii. Acest lucru însemna că persoanele care erau eligibile pentru a aplica pentru un împrumut trebuiau să fie membri ai uniunii de credit şi că exista un angajament comun al membrilor pentru garantarea împrumuturilor.

Chiar înainte de expansiunea rapidă a cooperativelor de credit, Raiffeisen s-a confruntat cu problemele legate de crearea unei organizaţii regionale şi naţionale pentru a lega cooperativele de credit împreună, astfel încât acestea să fie capabile să îşi promoveze scopul lor comun, să asigure un forum în scopul unui schimb de informaţii utile, să furnizeze sfaturi juridice şi legislative şi să faciliteze serviciile băncilor centrale. Aceste uniuni de credite au subliniat valorile şi principiile de comportament cooperativ, organizarea flexibilă, încrederea în sine şi solidaritatea dintre membri.

1. http : //www.beecoop.co.uk/cms/sites/teacher.beecoop.co.uk/files/faithact51info.pdf.

Apariţia şi evoluţia mişcării cooperatiste în România

Pe teritoriul României, în mediul rural, formele de cooperare între membrii comunităţilor pot fi regăsite încă din cele mai vechi timpuri. Aceste forme de cooperare au luat naştere prin modul în care pământurile, pădurile şi păşunile erau exploatate, acestea fiind deţinute în comun de membrii comunităţilor săteşti, prin aşa-numita *devălmăşie* (Stahl, 1959). Această formă de proprietate şi utilizare a pământurilor se materializa în practică prin existenţa unor asociaţii de gospodării familiale, care deţineau un teritoriu aflat în proprietatea comună a membrilor comunităţii, în cadrul cărora deciziile de exploatare a resurselor erau luate în mod democratic. În cadrul satului devălmaş, drepturile comunităţii precedau drepturile gospodăriilor care formau comunitatea respectivă, deciziile fiind luate în cadrul unui organ de conducere denumit *obşte* (Stahl, 2003). Aceste forme arhaice de cooperare, precum şi lipsa capitalului autohton au constituit fundamentul dezvoltării rapide a ideilor cooperatiste, intrate destul de târziu pe teritoriul României comparativ cu ţările occidentale (Crişan, 2010).

În România, ideile cooperatiste pătrund odată cu a doua jumătate a secolului al XIX-lea, sub influenţa lumii occidentale. Mişcarea cooperatistă apare sub influenţa puternicelor mişcări sociale şi politice care au loc în principatele române în acest secol şi aceasta evoluează în tandem cu dezvoltarea generală a formaţiunilor statale româneşti. Principalii factori declanşatori ai acestei mişcări au fost reprezentaţi de împroprietărirea şi emanciparea ţărănimii, dezvoltarea industrială şi, concomitent cu aceasta, creşterea numărului de muncitori. Un alt factor esenţial în apariţia şi dezvoltarea mişcării cooperatiste a fost puternica susţinere şi promovare a doctrinei cooperatiste de către personalităţile marcante ale societăţii româneşti ale acestui secol, printre care se numără N. Bălcescu, Theodor Diamant, Ion Ghica, Costache Bălcescu, Ion Ionescu de la Brad, P.S. Aurelian, Dimitrie C. Butculescu etc. În concepţia acestora, cooperaţia era percepută ca un element esenţial de dezvoltare economică a României şi de îmbunătăţire a condiţiilor de trai ale ţărănimii, muncitorimii şi micii burghezii.

Mişcarea cooperatistă debutează în mediul urban, unde spiritul asociativ era mai activ şi unde acţiunile întreprinse în acest sens au fost mai intense. Această mişcare s-a concretizat sub forma caselor de economii, asociaţiilor cu caracter privat, de credit cooperatist. Costache Bălcescu, fratele mai mare al lui Nicolae Bălcescu, economist şi om politic, publică în 1845 broşura *Proiect pentru o casă de păstrare şi împrumutare*, ce reprezintă prima încercare cunoscută de înfiinţare a unei case de economii şi credit din România. Proiectul propus de acesta era alcătuit din două părţi distincte : prima parte cuprindea percepţia doctrinară a autorului referitoare la „casa de păstrare şi împrumut”, iar a doua parte prezenta principiile şi modul de organizare ale noii organizaţi (Cruceru, 2010).

Ideea cooperaţiei moderne a fost introdusă şi implementată în mediul rural de către Ion Ionescu de la Brad (1818-1891), om politic, economist, agronom, statistician,

care în 1860 înfiinţează o asociaţie de credit, o casă de păstrare şcolară şi o bancă populară în satul Brad, judeţul Roman. Adept al modelului Schulze-Delitzsch, acesta vede cooperaţia ca singura modalitate de salvare a ţărănimii din starea de înapoiere culturală şi economică. Totodată, Spiru Haret (1851-1912), în calitatea sa de ministru de Instrucţie Publică, militează activ pentru organizarea băncilor populare, sprijinit de învăţătorii şi preoţii din mediul rural. Astfel, în 1899 au fost înfiinţate 29 de bănci săteşti, iar în 1900, alte 44. În septembrie 1902 erau active 700 de bănci populare săteşti, cu un capital vărsat de 4.250.000 de lei şi un număr de 69.817 membri.

Prima cooperativă de consum de pe teritoriul României a fost înfiinţată în Bucureşti, la 16 aprilie 1873, la iniţiativa lui I. Polizu şi a lui Petru S. Aurelian. Această cooperativă de consum, denumită *Concordia*, avea ca principal obiect de activitate aprovizionarea cu mărfuri a tuturor persoanelor interesate de achiziţionarea acestora. *Concordia* avea, conform statutului, un capital social în valoare de 100.000 de lei, acesta fiind format din 5.000 de acţiuni a căror valoare nominală era de 20 de lei. Beneficiile pe care această formă de organizare cooperatistă le aducea membrilor cooperatori constau în modul în care veniturile erau împărţite, şi anume : 10% din acestea erau repartizate ca dividente părţilor sociale, iar celelalte 90% erau împărţite un sfert în fonduri de rezervă şi trei sferturi membrilor societăţii drept primă de consumaţie, proporţional cu volumul de mărfuri cumpărate de la cooperativă (Crişan, 2010).

În anul 1879, tot în Bucureşti, un grup de cizmari înfiinţează o societate cooperatistă meşteşugărească numită *Societatea meseriaşilor de încălţăminte*, care avea ca principal domeniu de activitate aprovizionarea membrilor cu materialele necesare pentru a-şi putea desfăşura activitatea. Această cooperativă de consum, deşi a fost înregistrată la Ministerul Agriculturii, Comerţului şi Lucrărilor Publice încă din 15 septembrie 1879, începe să funcţioneze din anul 1883, având un capital social de 40.000 de lei (Crişan, 2010).

Evoluţia mişcării cooperatiste poate fi sintetizată prin enumerarea următoarelor etape istorice (UCECOM, 2003 ; Cruceru, 2010 ; Crişan, 2010) :

- la 27 octombrie 1851 se înfiinţează la Brăila societatea de economie, credit şi ajutor „Înfrăţirea", formată la început din 76 de membri care erau funcţionari CFR şi avea un capital de 5.130 de lei. Astfel de societăţi au fost organizate pe lângă numeroase instituţii publice, funcţionarii putând contracta împrumuturi cu o dobândă de 7-9%, aceasta fiind mult mai mică decât în cazul băncilor private. Membrii fondatori erau obligaţi să cotizeze cu un anumit procent din salariu (2-5%), dar nu trebuiau să depună nici un capital iniţial odată cu dobândirea calităţii de membru ;
- la 24 august 1854 se înfiinţează la Bucureşti „Casa de ajutorare şi prevedere a lucrătorilor tipografi" ;
- la 1 octombrie 1870 este înfiinţată la Bucureşti societatea de economie şi credit „Economia" de către P.S. Aurelian, om politic şi economist, care avea un capital

de 2.000 de lei şi 21 de membri. Societatea ajunge în 1875 la peste 532 de membri şi un capital de 207.000 de lei ;

- la 16 aprilie 1873, acelaşi P.S. Aurelian, împreună cu alte personalităţi, înfiinţează societatea de consum „Concordia", organizată după principiile moderne ale cooperatismului : vot egal pentru toţi membrii, posibilitatea măririi capitalului şi a numărului de asociaţi, acordarea risturnei ;
- la 15 septembrie 1879 este fondată la Bucureşti, de către un grup de meseriaşi cizmari, o cooperativă de cumpărare în comun a materiei prime, denumită „Societatea meseriaşilor de încălţăminte" ;
- Dimitrie C. Butculescu înfiinţează la 14 martie 1882, în Bucureşti, „Societatea cooperativă a constructorilor şi meseriaşilor", care avea un număr de 800 de membri, organizaţi în 20 de secţiuni, pe diverse specializări ;
- anul 1882 marchează apariţia mai multor societăţi cooperative ale meseriaşilor şi comercianţilor la Câmpulung-Muscel, Piteşti, Iaşi, Galaţi, Ploieşti şi Brăila, fenomenul propagându-se şi în 1883 la Buzău şi Turnu Măgurele ;
- între anii 1882 şi 1883 sunt fondate mai multe cooperative de credit şi economie („Spiridonia" la Iaşi, „Concordia" la Roman, „Frăţia" şi „Societatea de economie şi ajutor a meseriaşilor" la Focşani, „Teleormanul" la Alexandria, „Prevederea" – cu un capital de 707.100 de lei şi „Societatea cooperativă de credit" la Bucureşti, „Dobrogea" şi „Societatea de credit comercial şi economie" la Tulcea) ;
- în 1883 Dimitrie C. Butculescu editează primul ziar dedicat mişcării cooperatiste din România, denumit *Cooperatorul Român – ziar industrial, comercial şi literar, organul societăţilor cooperative* ;
- între anii 1880 şi 1895, acelaşi Butculescu organizeză o serie de mari expoziţii cooperatiste la Iaşi, Craiova şi Bucureşti ;
- în 1886 apare în Bucureşti „Societatea lucrătorilor curelari", iar în Giurgiu „Junimea comercială" ;
- în 1887 se înfiinţează Societatea cooperativă de credit şi economie „Albina" în Roşiorii de Vede (18 ianuarie), Societatea cooperativă economică în Ploieşti (mai) şi Societatea de credit „Junimea comercială română" în Bucureşti (ianuarie) ;
- în 1895, deputatul Dimitrie C. Butculescu, în calitatea sa de preşedinte al societăţilor cooperative din România, participă ca membru fondator la înfiinţarea Alianţei Cooperatiste Internaţionale – ACI ;
- după 1900 poate fi constatată o dezvoltare rapidă a altor forme de cooperative : de consum, de producţie, obşti de cumpărare, obşti de arendare etc. Între anii 1905 şi 1908 sunt înfiinţate 32 de cooperative forestiere ;
- în 1908 este înfiinţată în Bucureşti cooperativa de consum „Bazarul Muncitorilor", iar în 1909, tipografia „Poporul" ;
- în 1910 sunt înregistrate 55 de bănci de meseriaşi, din care 10 în Bucureşti, 3 în Constanţa, 6 în Iaşi, câte 2 în Bârlad şi Piteşti, care aveau un număr total de 5.397 de membri. Dintre aceste cooperative, cele mai puternice, în privinţa capitalului

vărsat erau: cooperativa „Speranţa" creată la 1 iunie 1910 în Bucureşti, care la 19 octombrie 1918 avea 546 de membri şi un capital vărsat de 164.849 de lei; „Albina", înfiinţată la 23 martie 1910 la Piteşti, care la 24 august 1916 avea un capital vărsat de 327.792 de lei şi un număr de 290 de membri; „Puterea meseriaşilor" din Craiova, înfiinţată la data de 24 martie 1910, care la 18 septembrie 1918 avea un număr de 372 de membri şi un capital vărsat de 113.273 de lei;

- la 7 septembrie 1913 în Turnu-Severin este înfiinţată cooperativa „Casa Poporului", care avea mai multe secţii: croitorie, credit şi economie, cizmărie şi berărie;
- între 1918 şi 1920 sunt create 296 de cooperative care aveau un număr de 92.621 de membri şi un capital de 1.318 de milioane de lei;
- între 1925 şi 1928 sunt înfiinţate 4.000 de cooperative;
- în 1950 sunt fondate 33 de uniuni de ramură în domeniul producţiei;
- în 1951 este creată Uniunea Centrală a Cooperativelor Meşteşugăreşti (UCECOM) şi are loc primul Congres al cooperaţiei meşteşugăreşti;
- în 1951 sunt create 15 Uniuni Regionale;
- în 1990 are loc primul Congres liber al cooperaţiei meşteşugăreşti;
- în 1991, cooperaţia meşteşugărească redobândeşte calitatea de membru al Alianţei Cooperatiste Internaţionale, după o absenţă impusă de zece ani.

Principalele acte normative care au stat la baza dezvoltării doctrinei mişcării cooperatiste din România şi care au facilitat apariţia şi dezvoltarea ulterioară a cooperaţiei meşteşugăreşti sunt următoarele (UCECOM, 2003):

- „Codul de Comerciu" (secţiunea a VIII-a – „Dispoziţiuni relative la societăţile cooperative") din 10 mai 1887;
- Legea cooperativelor de meseriaşi din decembrie 1909;
- Decretul-lege privind cooperativele orăşeneşti din 10 februarie 1919;
- Legea pentru unificarea cooperaţiei din 13 martie 1923;
- Legea centralei cooperaţiei din 17 februarie 1926;
- Codul Cooperaţiei din 12 iulie 1928;
- Legea nouă pentru organizarea cooperaţiei din 28 martie 1929;
- Legea pentru organizarea cooperaţiei din 1935;
- Legea pentru înfiinţarea Academiei de Studii Cooperatiste din 1946;
- Decretul nr. 133 pentru organizarea cooperaţiei din 1949;
- Legea nr. 14 privind organizarea şi funcţionarea cooperaţiei meşteşugăreşti din 1968;
- Decretul-lege nr. 66 privind organizarea şi funcţionarea cooperativei meşteşugăreşti din 1990.

Odată cu intrarea în vigoare a Codului Comercial (10 mai 1887), în cadrul căruia erau legiferate pentru întâia oară asociaţiile cooperatiste la secţiunea a VIII-a, apar o

serie de societăţi, intitulate sau nu cooperative, mai ales în mediul urban, dar, sporadic, şi în cel rural. La sfârşitul anului 1898 poate fi identificat un număr de aproximativ 154 de bănci populare, dintre care 128 se aflau în mediul urban şi 26 în mediul rural. Aceste societăţi erau menţionate, în general, sub denumirea de case de economie şi credit. Marea majoritate a acestora (99) apar ca urmare directă a promulgării Codului Comercial.

Între 1887 şi 1941, forma de bază a structurii cooperaţiei din România a constituit-o „Societatea Cooperativă”, care potrivit articolului 1 din Legea pentru organizarea cooperaţiei din 1935 era o societate formată dintr-un număr variat de persoane fizice sau juridice, care avea drept principal scop favorizarea sau garantarea, prin intermediul unei acţiuni comune, a intereselor economice şi naţionale ale membrilor săi. Statutul acestor societăţi cooperative stipula următoarele : nu se puteau asocia decât cei care, prin ocupaţia lor, aveau interese comune cu cele ale cooperativei respective ; capitalul era format din părţi sociale cu valoare egală (un asociat putea deţine mai multe părţi sociale cu condiţia să nu depăşească 10% din întregul capital al societăţii) ; retragerea părţilor sociale nu era posibilă înainte de trei ani de la intrarea în societate ; dacă era pierdută calitatea de membru, persoana în cauză nu avea niciun drept asupra fondului de rezervă sau a vreunui bun al societăţii ; iar în cazul în care societatea era lichidată, patrimoniul acesteia nu se putea împărţi între asociaţi, acesta trebuind să fie utilizat numai pentru dotarea unei alte instituţii de interes cooperativ (Cruceru, 2010).

După 1947, în perioada comunistă, mişcarea cooperatistă din România a avut de suferit prin imixtiunea statului în activitatea sa, aplicată prin impunerea de programe şi planuri obligatorii, naţionalizarea forţată a unei părţi din patrimoniul cooperativelor (spaţii de producţie, spaţii destinate activităţilor culturale şi sociale, fonduri fixe), spolierea unei părţi masive a beneficiilor obţinute, încercarea de eliminare treptată a autonomiei şi prin îngrădirea strictă a activităţilor desfăşurate pe plan internaţional. Cu toate acestea, cooperaţia s-a dezvoltat în anii comunismului, dar, din păcate, această dezvoltare a fost impusă de stat prin măsuri abuzive (naţionalizare, colectivizare). Spre exemplu, în această perioadă, cooperaţia în domeniul comerţului ocupa al doilea loc în economie, cu un procent de 27-30% din total. Cooperaţia de consum asigura aprovizionarea cu produse a unui număr de aproximativ 13,7 milioane de locuitori (aproximativ 68% din totalul populaţiei). Totodată, cooperaţia de consum şi de credit avea în 1970 un număr de 1.648 de cooperative cu 7,2 milioane de membri, 74 de întreprinderi economice, 30.000 de unităţi comerciale, 857 de brutării, 39 de uniuni judeţene, iar volumul activităţii economice era de 190 de miliarde de lei (1970-1975) (Cruceru, 2010).

Cadrul juridic şi de politici publice al cooperaţiei în România

Smaranda Rotaru, Ionuţ Petrescu

Dezvoltarea sistemului cooperatist din România, ca şi în alte ţări europene, este strâns legată de cadrul politic şi instituţional în care îşi derulează activitatea. Existenţa unui cadru instituţional puternic este o condiţie pentru dezvoltarea acestor organizaţii care au anumite caracteristici distincte faţă de agenţii economici orientaţi spre obţinerea de profit. Dar un cadru instituţional propice dezvoltării cooperativelor depinde foarte mult şi de înţelegerea de către guvernanţi a specificului activităţii acestor entităţi. În România, activitatea cooperativelor este reglementată încă din anul 1887, iar faţă de celelalte ţări foste comuniste (Les şi Jeliaskova, 2007 ; Huncova, 2004), în România a existat legislaţie care să reglementeze funcţionarea cooperaţiei şi după 1990. Din anul 2003 există reglementări de politici publice privind cooperativele şi la nivelul Uniunii Europene.

Societatea Cooperatistă Europeană

La 22 iulie 2003, *statutul Societăţii Cooperatiste Europene* a fost adoptat de către Consiliul de Miniştri al Uniunii Europene, ca rezultat al discuţiilor dintre mişcarea cooperatistă şi Comisia Europeană, care au durat 20 de ani. *Scopul* principal al *Societăţii Cooperatiste Europene* este acela de a răspunde nevoilor propriilor membri (persoane fizice sau juridice) şi/sau să promoveze interesele acestora, în special, prin încheierea de acorduri între aceştia, pentru furnizarea de bunuri şi servicii, cu respectarea următoarelor *principii* (Pezzini, 2004, p. 88 ; Fici, 2010) :

- activităţile Societăţii Cooperatiste Europene trebuie să urmărească avantajul reciproc al membrilor, astfel încât fiecare dintre aceştia să fie în măsură să profite de pe urma activităţilor desfăşurate, în funcţie de gradul de implicare a acestora ;
- trebuie să existe o concordanţă între membrii acestei societăţi şi clienţi/angajaţi/furnizori (conform principiului tradiţional de dublare a calităţii), cu excepţia cazurilor prevăzute în cadrul unor dispoziţii legale diferite. În general, Societatea Cooperatistă Europeană nu poate permite unei terţe persoane, care nu este parteneră

a acesteia, să beneficieze de pe urma activităţilor întreprinse, sau să participe la realizarea operaţiunilor proprii ;
- controlul societăţii trebuie să fie distribuit în mod echitabil între membri (pe principiul *un vot pe cap de locuitor*), cu excepţia situaţiilor în care votul este unul ponderat, în conformitate cu contribuţia membrilor ;
- dobânda pe capitalul investit în societate trebuie să fie limitată ;
- profiturile finale trebuie să fie distribuite în funcţie de activităţile desfăşurate de societate (*dividentul pe cumpărare*) sau utilizate pentru satisfacerea nevoilor membrilor ;
- nu poate fi refuzat nejustificat accesul unor noi membri (în concordanţă cu principiul *uşii deschise*) ;
- patrimoniul net rezultat din lichidarea societăţii trebuie să fie direcţionat numai către entităţi juridice cu scopuri altruiste, sau către alte cooperative, care au aceleaşi obiective sau care au un obiectiv de interes general.

Aceste principii sunt aceleaşi ca şi cele garantate de către Alianţa Internaţională a Cooperativelor, fiind recunoscute şi confirmate de organismele internaţionale. O astfel de societate cooperatistă europeană poate fi înfiinţată astfel (Pezzini, 2004, p. 89) :

- de cel puţin cinci persoane, rezidente în cel puţin două state membre ale Uniunii Europene, sau de către cel puţin două persoane juridice aflate sub jurisdicţia a cel puţin două state membre ale UE, sau printr-o combinaţie de persoane fizice şi juridice ;
- prin comasarea a două sau mai multor cooperative existente, din diferite state membre ale Uniunii Europene ;
- prin transformarea unei cooperative existente, care pentru cel puţin doi ani a avut o sucursală în alt stat membru al UE.

Capitalul iniţial al unei astfel de societăţi trebuie să fie de cel puţin 30.000 de euro. Acest capital iniţial poate varia, deoarece acesta poate fi crescut sau diminuat în funcţie de subscripţia la cota de capital, odată cu intrarea unor noi membri în societate, sau prin rambursarea totală sau parţială a subscripţiilor anterioare. Aceste variaţii nu necesită modificări statutare sau vreo formă de publicare a acestora. O astfel de societate trebuie să fie înregistrată într-un stat membru al UE în care să se afle şi sediul său social. Societatea îşi poate transfera sediul social dintr-un stat membru în altul fără să fie obligată să îşi dizolve vechiul sediu sau să facă o nouă înregistrare.

Cooperativele la nivelul Uniunii Europene

La nivelul Uniunii Europene, din totalul companiilor care există pe piaţa economică, 10% sunt reprezentate de entităţile economiei sociale. Aceste entităţi fac posibilă existenţa a 11 milioane de locuri de muncă stabile pentru populaţia Uniunii Europene. În acest context, economia socială, prin măsurile active de incluziune socială, formare profesională şi integrare pe piaţa muncii a grupurilor vulnerabile, joacă un rol esenţial în reintegrarea pe piaţa muncii a persoanelor care fac parte din grupurile defavorizate. Economia socială contribuie semnificativ la crearea de noi locuri de muncă precum şi la dezvoltarea economică a Uniunii Europene prin intermediul valorilor sociale pe care le promovează. În acest sens, o politică de sprijin pentru economia socială ar ajuta în intensificarea acţiunilor de luptă împotriva sărăciei[1].

La nivelul Uniunii Europene există 250.000 de întreprinderi cooperatiste, acestea fiind deţinute de 163 de milioane de cetăţeni, adică o treime din numărul total al cetăţenilor uniunii, oferind, de asemenea, locuri de muncă pentru 5,4 milioane de persoane. În industriile importante de la nivelul statelor UE, cooperativele joacă un rol-cheie în cadrul acestora, deţinând procente semnificative în următoarele domenii :

- *în agricultură*, Ţările de Jos deţin o cotă de piaţă de 83%, iar Finalanda de 79% ;
- *în silvicutură*, Suedia deţine o cotă de piaţă de 60%, iar Finlanda de 31% ;
- *în sistemul bancar*, Franţa deţine o cotă de piaţă de 50%, iar Cipru de 35% ;
- *în comerţul cu amănuntul*, Suedia deţine o cotă de piaţă de 20%, iar Finlanda de 36% ;
- *în sistemul farmaceutic şi de îngrijire a sănătăţii*, Spania deţine o cotă de piaţă de 21%, iar Beligia de 18% ;
- *precum şi în domeniul tehnologiilor informaţionale, locuinţelor şi în producţia de artizanat*[2].

Forurile decizionale de la nivelul Uniunii Europene au elaborat mai multe reglementări în scopul recunoaşterii rolului pe care îl joacă entităţile economiei sociale în eliminarea discrepanţelor sociale şi economice. Cele mai importante reglementări sunt următoarele :

1. *Comunicarea Comisiei adresată Consiliul European, Parlamentului European, Comitetului Economic şi Social European şi Comitetului Regiunilor privind promovarea societăţilor cooperatiste în Europa* – Bruxelles, 23.02.2004, COM (2004) 18 ;

1. http : //www.eutrio.be/pressrelease/philippe-courard-puts-social-economy-agenda.
2. http : //ec.europa.eu/enterprise/policies/sme/promoting-entrepreneurship/social-economy/co-operatives/index_en.htm#h2-3.

2. *Regulamentul Consiliului (CE) nr. 1435/2003 privind Statutul Societăţii Cooperatiste Europene (SCE)* – 22.07.2003, la care s-a adaugat ulterior *Directiva 2003/72/CE a Consiliului de completare a Statutului Societăţii Cooperatiste Europene în legătură cu implicarea angajaţilor în SCE* – 22.07.2003.

1. *Comunicarea Comisiei adresată Consiliului European, Parlamentului European, Comitetului Economic şi Social European şi Comitetului Regiunilor privind promovarea societăţilor cooperatiste în Europa* a fost adoptată la 23 februarie 2004 de către Comisia Europeană. Aceasta stabileşte cadrul şi limitele de acţiune a statelor membre şi a cooperativelor în scopul exploatării potenţialului de afaceri, accentuând trei aspecte principale, după cum urmează[1] :

- promovarea cooperativelor la nivelul Uniunii Europene prin acţiuni care să vizeze îmbunătăţirea vizibilităţii, caracteristicilor şi înţelegerii acestui sector ;
- îmbunătăţirea constantă a cadrului legislativ care vizează societăţile cooperatiste din Europa ;
- menţinerea şi sporirea contribuţiei precum şi a rolului pe care îl joacă cooperativele în atingerea obiectivelor comunitare.

2. *Statutul Societăţii Cooperatiste Europene*, adoptat în data de 22 iulie 2003, reprezintă o adaptare a Statutului Companiilor Europene (Statute for a European Company) din 2001 la caracteristicile specifice ale societăţilor cooperatiste, facilitând totodată, prin oferirea unor instrumente juridice adecvate, desfăşurarea activităţilor transfrontaliere şi transnaţionale. Statutul, pe lângă utilitatea sa în rândul cooperativelor, poate fi folosit şi ca un instrument juridic de către toate tipurile de companii care doresc să se grupeze pentru un interes comun. Mai mult, acesta permite asocierea a cinci sau mai mulţi cetăţeni europeni care provin din mai mult de un stat membru al UE în scopul formării unei Societăţii Cooperatiste Europene[2].

Un alt aspect care poate fi constatat la nivel european este legat de faptul că există o gamă variată de cadre legislative prin intermediul cărora cooperativele îşi desfăşoară activitatea. Astfel, în timp ce în unele ţări există un cadru legislativ dedicat societăţilor cooperatiste, în alte ţări cooperativele funcţionează în baza unor forme juridice tradiţionale derivate din dezvoltarea structurilor de tipul economiei sociale din acele ţări. Aceste aspecte pot fi surprinse prin prezentarea cadrului legislativ general şi particular al cooperativelor din două ţări europene reprezentative.

1. *Ibidem*.
2. *Ibidem*.

Legislaţia cooperativelor în Marea Britanie[1]

Organizaţiile din Regatul Unit care doresc să funcţioneze asemenea unei cooperative au posibilitatea să aleagă între două forme juridice :

1. *Companies Act 2006* (Legea companiilor din 2006) ;
2. *Limited Liability Partnerships Act 2000* (Legea parteneriatelor cu răspundere limitată din 2000).

Mai mult, acestea au posibilitatea de a alege funcţionarea în cadrul unui parteneriat, în conformitate cu Partnership Act 1890 (Legea parteneriatului din 1890), existând însă anumite restricţii în ceea ce priveşte folosirea termenului „cooperativă” în denumirea societăţii. Cu toate acestea, există o lege care asigură o structură juridică dedicată în mod specific cooperativelor, respectiv Legile Societăţilor Industriale şi de Economisire – *The Industrial and Provident Acts 1965-2003* (redenumite, în anul 2010, Legea Cooperativelor şi Societăţilor pentru Ajutorul Comunităţii – *Co-operative and Community Benefit Societies Act* şi Legea Uniunilor de Credit – *Credit Unions Act*).

În Marea Britanie, societăţile industriale şi de economisire sunt înregistrate la Autoritatea Serviciilor Financiare (Financial Services Authority), care intră sub jurisdicţia *Legii Societăţilor Industriale şi de Economisire*. Există o similaritate între Autoritatea Serviciilor Financiare şi Registrul Companiilor, care intră sub jurisdicţia Legii Companiilor din 2006. În *Legea Societăţilor Industriale şi de Economisire* (secţiunea I) este prezentat cadrul general în care trebuie să se înscrie o societate pentru a-i fi recunoscut statutul de societate industrială şi de economisire :

- să desfăşoare afaceri în domeniul industrial sau în comerţul angros sau cu amănuntul (inclusiv tranzacţii de terenuri de orice fel) ;
- să ateste faptul că este o societate cooperatistă de bună-credinţă sau că activităţile economice derulate sunt sau se intenţionează a fi întreprinse în beneficiul comunităţii (conform cerinţelor Autorităţii Serviciilor Financiare).

Acest cadru legal general este operaţionalizat prin specificarea unui set de condiţii pentru stabilirea identităţii cooperatiste a unei societăţi, dacă doreşte să fie înregistrată ca atare :

- obligaţia de a desfăşura activităţi care să servească un interes/o nevoie economică, socială sau culturală a comunităţii, sau toţi membrii coperativei să fie uniţi într-un inters comun ;

1. http : //snaithsco-oplawnews.blogspot.com/2010/07/uk-co-op-law-in-2010-summary.html.

- respectarea unui cod strict de conduită în afaceri prin asigurarea accesului oricărui membru la oricare dintre activităţile cooperativei (cumpărarea de la/vânzarea către societate ; utilizarea serviciilor/facilităţilor oferite de aceasta ; asigurarea de servicii în scopul facilitării activităţii întreprinse de societate), asigurându-se avantajul reciproc al tuturor ;
- realizarea controlului în interiorul societăţii, prin dreptul egal de vot al tuturor membrilor, iar funcţiile de conducere din interiorul societăţii să fie obţinute sau retrase tot prin votul tuturor ;
- prevederea precisă pentru partea de capital – proprietate comună a cooperativei, a dobânzilor aferente cotei de capital şi de împrumut permise membrilor, astfel încât societatea să îşi poată desfăşura activitatea ;
- distribuirea profiturilor societăţii (conform regulilor interne proprii) între membrii ei trebuie să reflecte participarea acestora la activitate sau numărul tranzacţiilor efectuate între ei şi societate ;
- dobândirea calităţii de membru al societăţii trebuie să fie deschisă tuturor celor care doresc, fiind admise restricţionări doar în cazul în care se constată încălcarea principiilor cooperatiste.

Protejarea statutului cooperativelor şi societăţilor pentru beneficiul comunităţii s-a realizat pentru prima dată prin *Legea pentru prevenirea fraudei – Prevention of Fraud (Investments) Act 1939*. Cadrul legal actual (*Legea Societăţilor Cooperatiste şi în Folosul Comunităţii – Cooperative and Community Benefit Societies Act 2010*) precizează distincţia dintre o societate în beneficiul comunităţii şi o cooperativă, evitându-se denumirea ambiguă de „societate industrială şi de economisire”.

Legislaţia cooperativelor în Franţa[1]

Statutul organizaţiilor cooperatiste din Franţa este stipulat prin *Legea din 10 septembrie 1947* (completată ulterior cu alte acte normative specifice), fiind precizate entităţile juridice specifice (cooperative, uniuni ale cooperativelor, sindicate de economie socială), precum şi normele administrative şi regulile generale de operare. În plus, o cooperativă trebuie să respecte normele stabilite în Codul Civil, putând să fie înregistrată ca *societate anonimă – société anonyme* (*SA*), fie ca *societate cu răspundere limitată – société à limitée responsabilité* (*SARL*). O cooperativă poate adopta şi statutul de *societate cu capital variabil* (*société à capital variable*), respectând reglementările specifice privind capitalul.

În Franţa, cadrul legal în vigoare reglementează strict scopurile cooperativelor la reducerea preţului de cost sau de vânzare pentru anumite produse şi servicii, la

1. http ://www.entreprises.coop/UPLOAD/rubrique/pages/46/46_rubrique.php.

comercializarea produselor furnizate propriilor membrii sau a produselor lucrate de membrii cooperativei şi livrate către consumatorii de pe piaţă. Activitatea cooperativei trebuie să răspundă nevoilor membrilor săi, să promoveze activităţile economice şi sociale ale acestora şi să se ocupe de formarea lor. Orice membru al unei cooperative (persoană fizică sau juridică) trebuie să aibă un avantaj (material/pecuniar), sau să realizeze economii, iar conform principiului „dublei capacităţi", poate să fie nu doar membru, ci şi client, furnizor sau angajatul cooperativei. În ultimele amendamente la legea inţială apare şi calitatea de „membru investitor", care poate doar să contribuie cu fonduri la capitalul cooperativei, fără să fie beneficiar sau utilizator al activităţii acesteia.

În cadrul *Legii 1947* există regula „exclusivismului" care stipulează strict cadrul de operare al cooperativei pentru terţe părţi, care nu sunt membri ai cooperativei, respectiv necesitatea unei dispoziţii legale speciale şi a prevederilor statutare specifice. Excepţie o constituie sindicatele/uniunile de economie socială (UES) cărora le sunt permise tranzacţii cu terţe părţi, până la 20% din cifra lor de afaceri, cu respectarea unor prevederi specifice.

Oricine poate deveni membru al unei coperative dacă îndeplineşte cerinţele regulamentare, dacă este acceptat de ceilalţi membri şi îşi asumă voluntariatul. Fiecare membru are drepturi egale, inclusiv un vot în Adunarea Generală, indiferent de vechimea în cooperativă sau de contribuţia la capitalul cooperativei. Există şi excepţii, respectiv, unele cooperative au prevăzut în statut calitatea de „membru investitor" care schimbă valoarea votului său, devenind direct proporţional cu capitalul social deţinut.

Situaţia actuală a cadrului legislativ privind cooperativele în Uniunea Europeană

„Agenda de acţiune intensivă" este documentul de implementare a strategiei Comisiei Europene pentru Responsabilitate Socială Corporatistă pentru perioada 2011-2014 (publicată prin comunicatul din 25 octombrie 2011[1]), care îşi propune întărirea rolului Uniunii Europene de lider la nivel mondial în acest domeniu. Una din direcţiile principale de acţiune o reprezintă crearea de oportunităţi de angajare pe termen lung prin intermediul politicilor de responsabilitate socială corporatistă şi orientarea stimulentelor publice spre companiile care promovează comportamentele corporatiste cu o înaltă valoare socială şi de mediu. Se consideră că cel mai bun exemplu de politică de responsabilitate socială corporatistă o constituie comerţul echitabil, respectiv, recunoaşterea rolului deţinut de consumatori în aprecierea unui produs (preţul,

1. http://www.eurocoop.org/index.php?option=com_ content&view article&id= 448%3Aec-communication-a-renewed-eu-strategy-2011-2014-for-corporate-social-responsibility&catid=45%3Aenterprises-policy&Itemid=190&lang=en.

calitatea, modul de producere). Pentru promovarea unor măsuri specifice se consideră a fi necesară precizarea unor practici concrete de afaceri pentru un comerţ echitabil. Comunicatul Comisiei Europene recunoaşte cooperativele ca formă de proprietate mixtă şi structuri de guvernare axate pe un comportament responsabil în afaceri. Datorită rezultatelor acestei abordări, se consideră că este necesară o promovare mai eficientă a acestui model de practică.

În 24 aprilie 2012, la Bruxelles, a avut loc conferinţa „Efortul cooperativelor în crearea unui lanţ de aprovizionare cu produse alimentare, competitiv şi onest" organizată de *Cogeca* şi *Euro Coop*[1], în cadrul căreia a fost evidenţiată importanţa existenţei unor modele de bune practici agreate de toţi actorii implicaţi (incluzând fermierii, cooperativele agricole, comercianţii, industria alimentară, cooperativele de consum şi alţi retaileri), precum şi plusvaloarea adusă de cooperative în crearea unui lanţ de aprovizionare cu alimente la nivelul Uniunii Europene. În cadrul aceleiaşi conferinţe, în discursul său, preşedintele Cogeca, Paolo Bruni, a subliniat rolul important pe care îl joacă cooperativele agricole pe piaţa uniunii în contextul climatului economic actual. Astfel că acestea, pe lângă faptul că le permit agricultorilor să se asocieze pentru a-şi comercializa produsele, protejându-i astfel de anumite riscuri şi crescându-le profitul, contribuie şi la dezvoltarea produselor prin cercetare şi inovare. Aldo Soldi, preşedintele Euro Coop, a subliniat în cadrul aceleiaşi conferinţe rolul important pe care îl joacă cooperativele de consum în asigurarea corectitudinii, echilibrului şi sustenabilităţii lanţului de produse alimentare din Europa. Acesta a explicat necesitatea existenţei unei colaborări şi înţelegeri mutuale între furnizori şi magazinele de retail în crearea unui lanţ de aprovizionare cu produse alimentare echilibrat şi transparent, care să vină în întâmpinarea nevoilor consumatorilor.

Cooperativele sunt considerate un model de afacere democratic şi flexibil, centrat pe o economie reală care se adaptează foarte bine la nevoile ţărilor industrializate şi în curs de dezvoltare, având în vedere capacitatea acestora de a face faţă crizei financiare din ultimii ani. Acestea reprezintă un model de bună practică deoarece membrii cooperativelor, pe lângă faptul că sunt şi consumatori, au drepturi egale la vot neţinându-se cont de valoarea capitalului pe care îl deţin, asigurându-se astfel un control mai bun asupra întregii structuri antreprenoriale. Având în vedere aceste aspecte, reprezentanţii EuroCoop susţin că ar trebui să se ţină cont de experienţa cooperativelor în elaborarea strategiei de responsabilitate socială corporatistă[2].

Modelul Social European reprezintă, în viziunea CeCoop, o politică activă de incluziune socială, având ca actor în rolul principal cooperativele şi structurile economiei sociale. Importanţa acestui model o constituie creşterea atractivităţii şi calităţii

1. http ://www.eurocoop.org/index.php ? option = com_content&view = article&id = 470 % 3Acogeca-euro-coop-highlight-fair-practices-to-improve-relations-along-food-supply-chain&catid = 50 % 3Aenterprises-policy&Itemid = 182&lang = en.
2. EC Communication – „A renewed EU strategy 2011-2014 for Corporate Social Responsability", 17 ianuarie 2012. Euro Coop ID number in the European Commission register of interest representatives : 3819438251-87.

locurilor de muncă, dar succesul va fi asigurat doar dacă va exista şi o susţinere a acestuia cu politici de prevenire în vederea evitării excluziunii sociale. Mai mult, pe lângă recunoaşterea rolului economiei sociale pe piaţa muncii, CeCoop recomandă şi recunoaşterea legăturii esenţiale dintre aceasta şi furnizarea de servicii sociale[1].

Modelul promovat de cooperativele sociale s-a dovedit a fi sustenabil socio-economic, combinând competitivitatea economică a afacerii cu obiectivul social de promovare a inserţiei persoanelor defavorizate, reflectând echilibrul adecvat între :

- creşterea stimulentelor pentru munca depusă ;
- reducerea sărăciei ;
- evitarea costurilor bugetare nesustenabile.

Un alt beneficiu al modelului socio-economic al cooperativelor îl reprezintă implicarea directă a persoanelor defavorizate în activitatea şi în managementul întreprinderii, alături de lucrători care nu fac parte din categoria persoanelor defavorizate. Modelul cooperatist asigură incluziunea socială atât prin oferirea unor locuri de muncă, cât şi prin sprijinul acordat pentru dezvoltarea unor afaceri proprii, sustenabile pentru pieţele locale şi pentru comunitate. Sistemul cooperatist promovează incubatoarele locale şi instituţiile de sprijin, colaborând cu autorităţile locale, asociaţiile şi studenţii universităţilor şi cu autorităţile religioase, pentru identificarea soluţiilor practice în vederea creării locurilor de muncă pentru persoanele supuse excluziunii sociale. Cu toate acestea, soluţiile oferite de sistemul cooperatist nu pot înlocui asigurările sociale, dar pot contribui la reducerea costurilor sistemului de protecţie socială. Cele două sisteme trebuie să fie complementare, deoarece lipsa asistenţei sociale perturbă eficienţa alocării resurselor financiare.

Cecoop apreciază că, în vederea integrării persoanelor excluse social, politicile comunitare ar trebui să sprijine dezvoltarea stimulilor oferiţi forţei de muncă, adaptându-se specific fiecărei regiuni, astfel că trebuie promovată coerenţa între : identificarea timpurie a nevoilor, oferirea de consultanţă specifică şi pregătirea tehnică, programul comunitar EQUAL fiind un model de bună practică. Axarea pe soluţionarea nevoilor specifice diferitelor regiuni şi state membre trebuie coroborată cu crearea unui cadru comun la nivelul Uniunii Europene. CeCoop îşi exprimă disponibilitatea de a participa la nivelul UE la dialogurile sociale menite să promoveze economia socială şi sistemul cooperatist, solicitând o monitorizare strictă a procesului de incluziune socială în toate statele membre, concomitent cu diseminarea bunelor practici[2].

1. CECOP's response to the Commission consultation : „Modernising social protection for greater social justice and economic cohesion : taking forward the active inclusion of people furthest from the labour market", 25 februarie 2008.
2. „Consultation on action at EU level to promote the active inclusion of the people furthest from the labour market CECOP position", 18 aprilie 2006.

Situaţia europeană actuală are la bază acţiunea voluntară a statelor membre, CeCoop semnalând necesitatea elaborării unui cadru legal care să reglementeze cadrul politic stabil şi pe termen lung pentru UE 27, realizând legătura între problemele sociale şi politicile sociale şi de ocupare a forţei de muncă, într-un mod integrat. Situaţia actuală se rezumă la schimbul de bune practici, dar pentru viitor sunt necesare investiţii şi identificarea oportunităţilor de dezvoltare. În Europa Centrală şi de Est, cooperativele sunt percepute ca reminiscenţe ale economiei comuniste şi, în consecinţă, este necesară o promovare intensă a acestora în vederea creşterii gradului de conştientizare a rolului lor socio-economic, având ca suport fondurile structurale[1].

„Agenda pentru Schimbare”, documentul ce reglementează strategia de dezvoltare a Uniunii Europene, conţine prevederi destinate ţărilor în curs de dezvoltare pentru reducerea sărăciei, recomandând, la nivel local, cooperativele, alături de întreprinderile mici şi mijlocii, ca factori de dezvoltare a capacităţii instituţionale şi a mediului de afaceri. Klaus Niederlander, directorul Cooperativelor din Europa, subliniază recunoaşterea la nivel European a rolului important al cooperativelor pe plan local cu speranţa afirmării acestora ca „protagonist al dezvoltării economice şi sociale de pretutindeni”[2].

În Uniunea Europeană, cooperativele sunt considerate un model de mecanism de solidaritate, generatoare de coeziune socială şi totodată un sistem democratic de luare a deciziilor şi de investiţii pe termen lung, fiind promovate ca o formă de economie socială de piaţă competitivă (Comunicatul Comisiei Europene, „Îndreptarea către o piaţă unică – pentru o economie socială de piaţă foarte competitivă”, 27 octombrie 2010)[3].

Cadrul de politici publice al cooperaţiei în România

Cadrul de politici publice al cooperaţiei înainte şi între cele două războaie mondiale

Activitatea societăţilor cooperatiste a fost reglementată începând cu anul 1887 prin intermediul *Condicelui de comerciu*, după 1900 fiind elaborată o legislaţie specifică. Reglementarea activităţii acestor organizaţii indică o dezvoltare a acestui sector în România la finalul secolului al XIX-lea şi începutul secolului XX, care încă din 1903

1. CECOP’s response to the Commission consultation : „Opportunities, access and solidarity : towards a new social vision for 21st century Europe”.
2. http ://www.coopseurope.coop/resources/press-releases/co-operative-enterprises-key-actors-eu-%E2%80%98agenda-change%E2%80%99.
3. http ://www.coopseurope.coop/sites/default/files/Cooperatives%20for%20Europe_Moving%20Forward%20Together_HiRes.pdf.

avea şi uniuni naţionale ale cooperativelor. Schimbările dese de legislaţie după 1900 în domeniu se datorează, pe de o parte, transformărilor sociale şi economice ale societăţii româneşti, dar şi dezvoltării activităţii acestor entităţi.

Condicele de comerciu – 1887

Între 1887 şi 1903, cooperativele au funcţionat în baza Codului de Comerţ, intitulat *Codicele de comerciu*, apărut la 10 mai 1887, care, la secţiunea a VII-a, intitulată „Dispoziţiile relative la societăţile cooperative", art. 221-235, cuprindea prevederi referitoare la societăţile cooperative.

Legea asupra băncilor populare săteşti şi a Casei lor centrale – 1903

Prima lege specială privind organizarea cooperaţiei a apărut la 28 martie 1903 fiind intitulată *Legea asupra băncilor populare săteşti şi a Casei lor Centrale* publicată în *Monitorul Oficial* nr. 288/29 martie 1903 şi a constituit legea de baza după care s-a condus mişcarea cooperatistă în România. Acest act normativ a reglementat modalitatea de înfiinţare, organizare şi funcţionare atât a băncilor populare săteşti, cât şi a Casei Centrale.

Legea cooperaţiei orăşeneşti – 1909

La 20 decembrie 1909 a apărut legea de unificare a cooperaţiei cunoscută şi sub numele de *Legea cooperaţie orăşeneşti*, publicată în *Monitorul Oficial* nr. 214/20 decembrie 1909. Conform acestei legi, muncitorii şi meseriaşii români de la oraşe au putut să înfiinţeze bănci populare sau orice alte cooperative, cooperative de producţie, de consum sau de construcţii, de comerţ, de cumpărare în comun a uneltelor şi materiilor prime, de înmagazinare şi vânzare în comun (art. 1). Formele de organizare şi funcţionare au fost aceleaşi cu ale băncilor populare şi ale cooperativelor săteşti (art. 3). Casa Centrală a acestor bănci avea acelaşi rol pe care l-a avut Casa Centrală a băncilor săteşti.

Legea pentru înfiinţarea Casei Centrale a Cooperaţiei şi Împroprietăririi Sătenilor – 1919

Dispoziţiile legale referitoare la societăţile cooperative sunt date şi de Codul Comercial, de Legea din 3 ianuarie 1919 privind înfiinţarea Casei Centrale a Cooperaţiei şi Împroprietăririi Sătenilor, publicată în *Monitorul Oficial* nr. 225 din 3 ianuarie 1919, Decretul-lege din 9 februarie 1919 privind înfiinţarea cooperativelor populare orăşeneşti şi Legea privind organizarea Ministerului Muncii şi Ocrotirii Sociale. În baza acestei legi s-a înfiinţat şi a funcţionat Casa Centrală a Cooperaţiei şi Împroprietăririi Sătenilor care a luat locul Casei Centrale a Băncilor Populare şi în cadrul căreia s-au creat trei instituţii cooperatiste centrale : Centrala Băncilor Populare ; Centrala Cooperativelor Săteşti de Producţie şi Consum ; Centrala Oştilor Săteşti şi a Exploatărilor Agricole.

Legea privind organizarea Ministerului Muncii şi Ocrotirilor Sociale – 1920

La 30 aprilie 1920 a apărut *Legea privind organizarea Ministerului Muncii şi Ocrotirilor Sociale*, modificată la 12 iunie 1920. Legea prevedea la paragraful 4, art. 20-27 organizarea Direcţiei Cooperaţiei Orăşeneşti şi a Consiliului Cooperaţiei Meşteşugăreşti.

Legea pentru unificarea cooperaţiei – 1923

Din 1923 statul a intervenit în coordonarea sectorului cooperatist prin Ministerul Muncii şi al Ocrotirilor Sociale. La 14 martie 1923 a apărut *Legea pentru unificarea cooperaţiei* publicată în *Monitorul Oficial* nr. 269/14 martie 1923. În conformitate cu dispoziţiile acestei legi, Direcţia Generală a Cooperaţiei Orăşeneşti a fost desfiinţată, atribuţiile ei trecând la Casa Centrală a Cooperaţiei şi Împroprietăririi Sătenilor, iar aceasta la rândul ei îşi exercita atribuţiile prin Centrala Băncilor Populare de Consum (art. 1). Întregul pasiv şi activ ale Direcţiei Generale a Cooperaţiei Orăşeneşti au fost împărţite între cele două instituţii, Casa Centrală a Cooperaţiei şi Împroprietăririi Sătenilor şi Centrala Băncilor Populare de Consum.

Dispoziţiile *Legii asupra băncilor populare săteşti* şi ale *Casei lor Centrale* şi dispoziţiile *Decretului-lege pentru înfiinţarea Casei Centrale a Cooperaţiei şi Împroprietăririi Sătenilor* se aplicau tuturor cooperativelor de orice fel, fiind preluate de această lege.

Codul Cooperaţiei – 1928

La 12 iulie 1928 a apărut *Codul Cooperaţiei* publicat în *Monitorul Oficial* nr. 151/12 iunie 1928, act ce a reprezentat reforma în cooperaţie. Societăţile cooperative se puteau asocia între ele şi alcătui federalele, cărora li se aplicau aceleaşi dispoziţii ca şi societăţilor cooperative (art. 137). Federalele aveau atribuţii de coordonare, îndrumare, verificare, înlesnire a activităţilor, intensificare a activităţilor, astfel : verificarea şi modificarea statutelor după normele stabilite de Centrală (art. 142), procurarea creditelor, înlesnirea aprovizionării şi a desfacerii produselor în folosul cooperativelor asociate, operaţiuni de comision şi mandat, strângerea şi coordonarea datelor statistice referitoare la mişcarea cooperatistă, organizarea instrucţiunilor şi propaganda cooperaţiei (art. 142). Se observă că atribuţiile acestor organisme nu erau limitative, acestea putând îndeplini şi alte atribuţii date prin lege. În adunările generale ale federalelor cooperativele cu 100 de membri, cooperatorii aveau dreptul la un singur vot (art. 143).

Legea pentru organizarea cooperaţiei – 1929

La data de 28 martie 1929 a apărut *Legea pentru organizarea cooperaţiei*, publicată în *Monitorul Oficial* nr. 71/1929. Prin Legea din 28 martie 1929, cooperativele au fost definite ca societăţi care se constituiau şi funcţionau potrivit legii şi cărora li se aplica şi Codul de Comerţ (art. 1). În situaţia tranzacţiilor cu teren, acestea îşi păstrau caracterul de societăţi civile atât timp cât făceau numai operaţiuni în vederea

distribuirii pământului. Obiectul de activitate al acestora era în legătură cu nevoile economice şi culturale comune asociaţilor. Conform acestui act normativ se puteau constitui cooperative pentru înlesnirea creditelor necesare asociaţilor şi fondatorilor economiilor populare (bănci populare), pentru cumpărarea şi arendarea de pământ (obşti săteşti), pentru efectuarea în comun a lucrărilor de îmbunătăţiri funciare, pentru organizarea lucrului în comun, pentru utilizarea în comun de maşini şi instalaţii, pentru aprovizionarea asociaţilor cu cele necesare executării profesiunii, pentru valorificarea produselor muncii, pentru procurarea articolelor de primă necesitate (magazine de consum), pentru înlesnirea condiţiilor ieftine şi sănătoase de locuit. Conform art. 4, puteau să se constituie şi în societăţi care aveau în vedere satisfacerea mai multor nevoi. Pentru îndrumarea şi controlul societăţilor cooperative exista *Oficiul Naţional al Cooperaţiei Român*, care funcţiona ca o instituţie autonomă investită cu personalitate juridică de drept public pe lângă Ministerul Muncii (art. 71).

Formele de organizare prevăzute de această lege au fost:

- societăţi cooperative, acestea fiind cooperativele ce se constituie şi funcţionează potrivit prevederilor legii;
- federale – asociaţii de societăţi cooperative/organizaţii ce aveau caracter economic şi autonomie completă;
- uniunile de cooperative care se organizau în scopul autocontrolului, cu aprobarea Oficiului Naţional al Cooperaţiei;
- Oficiul Naţional al Cooperaţiei Române – instituţie autonomă cu personalitate juridică de drept public, ce funcţiona pe lângă Ministerul Agriculturii şi Domeniilor.

Pentru sprijinirea financiară a societăţilor cooperative în baza art. 87 s-a înfiinţat Banca Centrală Cooperativă – Institut de credit, aceasta fiind persoană juridică înfiinţată pe perioadă nedeterminată. Articolul 81 prevedea înfiinţarea învăţământului cooperatist. Legea instituia înlesniri fiscale pentru societăţile cooperative care funcţionau în conformitate cu dispoziţiile acesteia. Erau scutite de orice taxă de timbru la înregistrarea iniţială şi a oricărei modificări, corespondenţa între ele şi ONC sau Banca Centrală Cooperativă era scutită de taxe poştale (art. 109). Beneficiau de cumpărare de terenuri şi de locuinţe la preţuri ieftine, iar valoarea garanţiei depuse era la jumătate, puteau primi împrumuturi de până la 1.000.000 de lei vechi de la instituţiile de stat (art. 112-114) şi beneficiau de derogare în materie de amanet în sensul că nu li se ridica obiectul când îl amanetau, ci aveau obligaţia de a-l conserva.

Legea pentru organizarea cooperaţiei – 1935

Legea din 27 martie 1935 publicată în *Monitorul Oficial* nr. 86/6 aprilie 1935, modificată în 23 iunie 1938, 20 ianuarie 1939, 18 octombrie 1940 şi 22 februarie 1941 şi intitulată *Legea pentru organizarea cooperaţiei* a reprezentat o republicare a Legii din 28 martie 1929. Prin aceasta s-a creat cadrul legal general al mişcării

cooperatiste (art. 1). Societăţile cooperative aveau acelaşi caracter comercial instituit de legea anterioară. Condiţiile cu privire la modalitatea de înfiinţare, organizare şi funcţionare a societăţilor cooperative erau aceleaşi. Modalitatea şi condiţiile de asociere în societăţi cooperative au fost menţinute. Acelaşi lucru s-a întâmplat şi cu dreptul la asociere şi s-au menţinut aceleaşi atribuţii pentru federalele de societăţi cooperative. Ceea ce a adus nou această lege a fost faptul că s-au înfiinţat Organisme Naţionale Centrale cum ar fi : Banca Centrală cooperatistă pentru sprijinirea financiară a societăţilor cooperatiste ; Centrala Cooperatistă de Producţie, aprovizionare şi valorificare agricolă ; Centrala Cooperativă de consum (magazin angros) ; şi Centrala cooperativă de îndrumare, organizare şi control (art. 97). Pentru îndrumarea şi controlul Centralelor Cooperatiste a fost autorizată Casa Centrală a Cooperaţiei ce a funcţionat pe bază de statut aprobat de Consiliul de Miniştri (art. 135). Statutul Băncilor Centrale Cooperatiste a fost publicat în *Monitorul Oficial* nr. 46/25 februarie 1936, iar statutul Centralei Cooperatiste de îndrumare şi control a fost publicat în *Monitorul Oficial* nr. 147/01 iulie 1935.

În perioada 1887-1949, legislaţia a fost comună pentru toate tipurile de cooperative. Punctele tari ale acestor legi referitoare la membrii asociaţi erau următoarele :

- puteau să se asocieze voluntar în societăţi în care îşi desfăşurau activitatea atât oamenii de la sate, cât şi meseriaşii de la oraş ;
- controlul se realiza în mod democratic de către membrii asociaţi prin adunările generale, consiliul de administrare şi preşedinte şi vicepreşedinte ;
- asociaţii beneficiau de împrumuturi avantajoase acordate de societate membrilor asociaţi ;
- asociaţii beneficiau de învăţământ şi instruire continuă.

Referitor la societăţi, legile reglementau numeroase avantaje : acordarea de împrumuturi avantajoase, regim preferenţial la achizionarea de terenuri şi locuinţe, derogare în materie de amanet (în sensul că nu li se ridica obiectul când îl amanetau, ci aveau obligaţia de a-l conserva), scutiri de taxe de timbru. Au fost create de către stat organisme de control ale mişcării cooperatiste, dar şi de susţinere a ei – de exemplu, Centrala băncilor populare.

Unul dintre principalele puncte slabe ale mişcării cooperatiste din România poate fi considerat influenţarea ei de luptele politice şi corupţia existente în societatea românească.

Cadrul de politici publice în perioada comunistă

Perioada comunistă s-a caracterizat prin existenţa unui model cvasipublic al cooperaţiei, în care aceste organizaţii erau privite ca întreprinderi publice ale căror reglementări de conducere erau stabilite de autorităţile publice (Galera, 2004, p. 21). Structura şi

funcţionarea cooperaţiei au fost influenţate de ideologia comunistă, care considera proprietatea cooperaţiei o formă specială de proprietate colectivă şi o formă de tranziţie către proprietatea de stat. Din acest motiv, proprietatea cooperaţiei a fost sporită în timpul regimului comunist, multe dintre terenurile şi imobilele naţionalizate fiind trecute în patrimoniul/folosinţa acesteia. Cooperativele erau parte a sistemului economiei centralizate şi planificate şi erau controlate politic. Erau un actor important în atingerea obiectivului socio-economic al regimului politic privind angajarea totală a forţei de muncă, deoarece aceasta era structura care deţinea şi unităţile unde erau angajate persoanele cu handicap.

Cooperativele beneficiau de un regim special de repartizare şi distribuire a produselor industriale, a materiilor prime şi mijloacelor de finanţare, dar şi de înlesniri fiscale, reduceri de garanţii, acordare de avansuri. Aveau o structură puternic ierarhizată în care controlul era asigurat de sus în jos prin structuri specializate prevăzute în legislaţie. Numărul de membri cooperatori era mare datorită avantajelor economice care se putea obţine numai în această calitate.

Decretul nr. 133/1949 privind organizarea cooperaţiei

Pentru îndrumarea milioanelor de producători individuali de la oraşe şi sate pe drumul cooperativizării socialiste, având ca bază tezele leniniste despre cooperaţie, a fost emis Decretul nr. 133/1949 prin care a fost abrogată Legea pentru organizarea cooperaţiei din 1935 cu modificările ei ulterioare. Decretul nr. 133/02 aprilie 1949 privind organizarea cooperaţiei publicat în *Buletinul Oficial* nr. 15bis/1949 a stabilit cadrul legislativ al asocierii micilor producători ţărani şi meşteşugari şi principiile generale de organizare a cooperaţiei în ţară. În acest act normativ cooperativele apăreau definite ca organizaţii de mase ale celor ce muncesc la oraşe şi la sate, create din iniţiativă proprie, şi care prin activitate şi mijloace comune îşi satisfăceau treburile de ordin economic şi social (art. 1).

Pentru prima dată în istoria cooperaţiei au fost menţionate cele trei forme de organizare ale acesteia (art. 2) :

- cooperativa de consum aprovizionare şi desfacere ;
- cooperativa de producţie meşteşugărească ;
- cooperativa de producţie agricolă, gospodării agricole colective şi alte feluri de asocieri.

Dată fiind situaţia dificilă economică de după al doilea război mondial, cooperativele beneficiau de un regim special pentru repartizarea şi distribuirea produselor industriale, materiilor prime şi mijloacelor de finanţare, dar şi de înlesniri fiscale, reduceri de garanţii, acordare de avansuri, dispoziţii stabilite de către Consiliul de Miniştri (art. 15-16). Tot o formă de protecţie din partea statului a reprezentat-o şi faptul că averea cooperativelor era apărată în conformitate cu prevederile Legii

patrimoniului public (Decretul nr. 1605 din 31 martie 1937, pentru apărarea patrimoniului public, modificat prin Decretul nr. 2564 din 9 iulie 1937) şi nu putea fi supusă naţionalizării şi nici urmărită pentru creanţele personale ale membrilor lor (art. 25).

Este adevărat că Decretul nr. 133/1949 a stabilit cadrul legislativ al asocierii micilor producători în cooperative şi principiile generale de organizare a cooperaţiei din ţara noastră, însă au existat şi o serie de acte normative ce reglementau în special anumite aspecte juridice privind funcţionarea acestora:

Decretul nr. 74/1951 – publicat în *Buletinul Oficial* nr. 64 din 13 iunie 1951 – a reglementat înregistrarea la stat a organizaţiilor cooperatiste. Conform acestui act normativ, cooperativele de orice fel, uniunile şi centralele uniunilor cooperative, precum şi orice unitate economică aparţinând instituţiilor sau organizaţiilor sociale erau obligate ca, înainte de începerea oricărei activităţi economice, să se înregistreze la stat. De asemenea, este obligatorie înregistrarea şi pentru toate schimbările ce intervin în cursul desfăşurării activităţii acestora (art. 1). Apare termenul „întreprinderi industriale cooperatiste”, ce erau similare cu întreprinderile industriale şi a căror înregistrare la stat se făcea în 30 de zile de la data publicării acestui act normativ (art. 8).

Decretul nr. 244 din 30 iunie 1955 a reglementat transmiterea terenurilor proprietate a statului în folosinţa organizaţiilor cooperatiste. În conformitate cu dispoziţiile acestui decret, terenurile proprietate a statului, aflate în administrarea comitetelor executive ale sfaturilor populare, necesare pentru construcţia unităţilor cooperatiste, au putut fi transmise fără plată şi fără termen în folosinţa acestora, prin decizia comitetului executiv al sfatului popular regional, respectiv a Comitetului Executiv al Sfatului Popular al Capitalei, date la propunerea comitetului executiv al sfatului popular deţinător al terenului. Decizia cuprindea denumirea unităţii ce primea terenul, dimensiunile şi aşezarea acestuia, felul şi dimensiunile clădirii ce urma a se construi pe teren, precum şi termenul începerii şi terminării construcţiilor, iar unitatea căreia i se atribuia terenul se angaja în scris să respecte condiţiile prevăzute în decizie (art. 1).

Constituţia din 1952. Dreptul la asociere al cetăţenilor în organizaţii obşteşti şi cooperatiste reglementat de Decretul nr. 133/1949 a fost consacrat de Constituţia din 1952 în sensul asigurării dreptului de asociere în organizaţii obşteşti, în sindicate profesionale, uniuni cooperatiste, organizaţii de femei, de tineret, organizaţii sportive, asociaţii culturale, tehnice şi ştiinţifice (art. 86).

Constituţia din 1965. Dreptul de asociere al cetăţenilor în organizaţii obşteşti a fost consfinţit din nou de Legea fundamentală din 1965 la art. 27, iar la art. 10 alin. 2 a consacrat sprijinul pe care statul socialist îl acorda organizaţiilor cooperatiste, dar şi ocrotirea proprietăţii acestora.

Decretul nr. 409 din 23 septembrie 1955 a reglementat transmiterea bunurilor de orice fel din proprietatea statului în proprietatea organizaţiilor cooperatiste. În conformitate cu prevederile art. 6 din acest act normativ, bunurile proprietate de stat se puteau transmite în proprietatea organizaţiilor obşteşti şi cooperatiste cu plată în condiţiile stabilite printr-o Hotărâre a Consiliului de Miniştri. Tot acel articol reglementa şi posibilitatea transmiterii, pe durată determinată, a unor bunuri proprietate de stat în folosinţă gratuită a organizaţiilor obşteşti, printr-o Hotărâre a Consiliului de Miniştri.

Decretul nr. 144 din 18 aprilie 1960 a reglementat organizarea şi funcţionarea asigurărilor sociale din cooperaţia meşteşugărească.

Decretul nr. 1015 din 24 decembrie 1966 a reglementat (la art. 3) transmiterea cu plată a bunurilor mobile proprietate de stat în proprietatea organizaţiilor obşteşti.

Începând cu anul 1968 şi, respectiv, anul 1970 cooperaţia meşteşugărească şi cooperaţia de consum au avut legi separate de organizare şi funcţionare.

Legislaţia cooperaţiei meşteşugăreşti – Legea nr. 14/1968

La 15 mai 1968 apărea Legea nr. 14 privind organizarea şi funcţionarea cooperaţiei meşteşugăreşti, publicată în *Buletinul Oficial* nr. 64 din 15 mai 1968, lege conform căreia se determină cadrul legal al tuturor problemelor economice şi organizatorice ale cooperaţiei meşteşugăreşti în raport cu stadiul de dezvoltare. Dacă Decretul nr. 133/1949 stabilea formele de organizare pentru întreaga cooperaţie, Legea nr. 14/1968 a adaptat modul general stabilit anterior la specificul cooperaţiei meşteşugăreşti. Prin intermediul acestui act normativ s-a stabilit obiectul activităţii cooperativelor meşteşugăreşti şi s-a realizat o definiţie a acestor organizaţi. Mai mult, această lege a reglementat modalitatea de înfiinţare şi funcţionare a acestor organizaţii, precum şi regimul juridic al bunurilor care intrau în proprietatea lor. A fost stabilit sprijinul acordat de stat cooperaţiei meşteşugăreşti şi s-au reglementat normele obligatorii privind asigurările sociale.

O problemă foarte importantă reglementată de Legea nr. 14/1968 a fost aceea a *controlului activităţii* organizaţiilor în sistem. Conform art. 10, Uniunea Centrală a Cooperativelor Meşteşugăreşti îndruma, coordona şi controla întreaga activitate a organizaţiilor cooperaţiei meşteşugăreşti. Legea stabileşte o lărgire a competenţelor organelor centrale de conducere ale cooperaţiei meşteşugăreşti în sensul că Uniunea Centrală a Cooperativelor Meşteşugăreşti emitea norme obligatorii pentru toate organizaţiile cooperaţiei meşteşugăreşti cu privire la diverse aspecte legate de funcţionarea acestora. O dispoziţie cu totul nouă referitoare la control este cea menţionată la art. 36, care declara inaplicabilitatea la cooperaţia meşteşugărească a dispoziţiilor Decretului nr. 120/1959 privind stabilirea imputaţiilor pentru pagubele constatate de organele de control şi revizie ale Ministerului de Finanţe, precum şi dispoziţiile HCM nr. 513 din 24 aprilie 1959 privind reglementarea stabilirii imputaţiilor pentru pagubele constatate de organele de control şi revizie ale Ministerului de Finanţe. Stabilirea

răspunderii se făcea în mod exclusiv de către organele de Control Financiar intern ale cooperaţiei meşteşugăreşti, iar emiterea dispoziţiilor de reţinere în sarcina celor vinovaţi de producerea pagubelor se făcea potrivit Codului Muncii pentru angajaţi, iar pentru membrii cooperatori, potrivit actelor proprii emise de UCECOM.

Conform acestei legi, cooperaţia meşteşugărească şi-a organizat *propriul sistem de pensii*, abrogând astfel Decretul nr. 144 din 18 aprilie 1960 privind organizarea şi funcţionarea asigurărilor sociale din cooperaţia meşteşugărească (art. 26). Legea are rezervat un întreg capitol privind ajutorul acordat de stat cooperaţiei meşteşugăreşti, iar formele de sprijin sunt multiple şi nelimitative.

Legislaţia cooperaţiei de consum şi cooperaţiei de credit – Legea nr. 6/1970

Cooperaţia de consum s-a deosebit de cooperaţia meşteşugărească în special prin natura obiectului de activitate, aceste deosebiri au creat probleme specifice, precum şi necesitatea reglementării lor în mod distinct pentru fiecare sistem cooperatist. Astfel, în anul 1970 se promulga Legea nr. 6 din 10 iulie cu privire la organizarea şi funcţionarea cooperaţiei de consum, publicată în *Buletinul Oficial* nr. 80/1970. Această lege a definit cooperativele de consum, obiectul lor, cadrul legal de înfiinţare, organizare şi funcţionare ale acestora, a precizat regimul juridic al bunurilor şi a subliniat sprijinul pe care statul îl acorda cooperaţiei de consum pentru desfăşurarea şi dezvoltarea activităţii sale. Legea cuprindea dispoziţii cu privire la formele de sprijin acordate de către stat, acestea fiind multiple şi nelimitative.

Se acorda un rol important Uniunii Centrale a Cooperativelor de Consum în sensul autorizării acesteia să efectueze, prin organizaţiile sale legal împuternicite, operaţiuni de export de produse rezultate din activitatea proprie în vederea desfacerii lor pe piaţa externă, operaţiuni de import a unor mărfuri şi bunuri industriale necesare desfăşurării activităţii cooperaţiei de consum, precum şi schimbul de mărfuri cu organizaţii şi întreprinderi din alte ţări (art. 23).

Cadrul de politici publice ale cooperaţiei după căderea regimului comunist

Căderea regimului comunist a atras după sine o serie de probleme în cadrul mişcării cooperatiste din România. Văzute ca instituţii ale vechiului sistem, societăţile cooperatiste s-au confruntat cu necesitatea de conturare a unei noi identităţi şi de reformare a sistemului cooperatist, astfel încât acesta să poată răspunde cerinţelor unei economii de piaţă. Clasa politică a acordat o atenţie marginală societăţilor cooperatiste, considerate a fi „rămăşiţe ale fostului regim”, în cel mai bun caz acestea fiind puse laolaltă cu întreprinderile mici şi mijlocii, cel mai adesea fiind complet ignorate.

Problemele majore ale sectorului cooperatist din România în perioada de după 1990 au fost legate de restituirea proprietăţilor foştilor posesori, scăderea capacităţii

de producţie din cauza dispariţiei pieţelor de desfacere pentru anumite produse, introducerea reformelor economiei de piaţă. Scăderea controlului în interiorul sistemului cooperatist este un alt factor considerat de către reprezentanţii cooperaţiei ca important în declinul cooperaţiei. De asemenea, se constată un declin semnificativ al numărului de membri cu concentrarea controlului asupra patrimoniilor cooperativelor în mâinile unui număr limitat de persoane.

În primii ani de după căderea regimului comunist, legislaţia-cadru nu a suferit modificări majore, primele legi fiind de fapt replici ale celor existente în perioada comunistă. O schimbare majoră în ceea ce priveşte cadrul legal al cooperaţiei a fost adusă de Legea nr. 1/2005. Marile schimbări faţă de perioada precedentă sunt legate de scăderea controlului exercitat de uniunile centrale în cadrul sistemului cooperatist, fiind reglementat conform principiilor democratice, şi de eliminarea beneficiilor oferite de către stat. Din 2002, cooperaţia de credit se desprinde de cea de consum şi se află sub jurisdicţia unei legislaţii speciale şi a normelor Băncii Naţionale a României.

În ceea ce priveşte cadrul legislativ după care sunt înfiinţate şi îşi derulează activitatea societăţile cooperatiste din România, poate fi constatat că acesta nu este unul unitar pentru toate cooperativele, ci unul diferenţiat în funcţie de tipul cooperativei.

Legislaţia cooperaţiei meşteşugăreşti – Legea nr. 66/1990

Începând cu anul 1990, *cooperaţia meşteşugărească* şi-a desfăşurat activitatea pe baza Decretului-lege nr. 66 din februarie 1990 privind organizarea şi funcţionarea cooperaţiei meşteşugăreşti. Analizând Decretul nr. 66/1990, se observă că acest act normativ a reprezentat o preluare aproape în totalitate a Legii nr. 14/1968. Spunem acest lucru deoarece Decretul nr. 66/1990 aduce şi câteva elemente noi, principalul element de noutate fiind că obiectul de activitate al cooperativelor meşteşugăreşti a fost completat în sensul că acestea pot organiza unităţi sau activităţi specifice în străinătate.

Prin *Legea nr. 34/1993* din 14 iunie 1993, publicată în *Monitorul Oficial* în data de 15 iunie 1993, sistemul de asigurări sociale al cooperaţiei meşteşugăreşti a fost preluat de sistemul asigurărilor sociale de stat (art. 1). De la aceeaşi dată, Casa de Asigurări Sociale şi Pensii din Cooperaţia Meşteşugărească îşi încetează activitatea. Disponibilităţile băneşti, precum şi creanţele Casei de Asigurări Sociale şi Pensii din Cooperaţia Meşteşugărească şi ale unităţilor proprii teritoriale au fost preluate în întregime în contul asigurărilor sociale de stat, aceste transferuri fiind stabilite pe bază de protocol şi conform bilanţului contabil la zi (art. 2).

Legislaţia Cooperaţiei de Consum şi de Credit – Legea nr. 109/1996

Odată cu schimbarea regimului comunist, legiuitorul a promulgat un nou act normativ care să reglementeze organizarea şi funcţionarea *organizaţiilor cooperatiste de consum*. Astfel, a apărut Decretul-lege nr. 67/1990 privind organizarea şi funcţionarea Cooperaţiei de Consum şi de Credit, care a reprezentat o preluare a

Legii nr. 6/1970. Activitatea cooperaţiei de consum şi a cooperaţiei de credit a fost ulterior reglementată de Legea nr. 109/10 octombrie 1996. Principalele schimbări sunt legate de extinderea obiectului de activitate al cooperativelor de consum şi de reglementarea activităţii uniunilor centrale. Astfel, obiectul de activitate al FEDERALCOOP (uniuni ale cooperativelor de consum) constă în special în reprezentarea intereselor economice, financiare, juridice şi social-culturale ale cooperativelor de consum, precum şi ale casei teritoriale a cooperativelor de credit în faţa instituţiilor publice şi a instanţelor judecătoreşti ; în timp ce CREDITCOOP (uniunea cooperativelor de credit) efectuează operaţiuni în vederea satisfacerii nevoilor membrilor, precum şi activităţi proprii, organizaţiile cooperatiste asociate beneficiind de dreptul la asistenţă economică, tehnică, financiară şi juridică, reprezentare, dar şi dreptul de a beneficia de împrumuturi pe termen scurt şi mijlociu din fondurile CREDITCOOP, primind dividende din profitul anual. Organul superior de conducere a tuturor organizaţiilor cooperaţiei de consum şi cooperaţiei de credit este Uniunea Naţională a Cooperativelor de Consum şi de Credit CENTROCOOP, formată prin asocierea federalelor teritoriale ale cooperativelor de consum şi de credit şi CREDITCOOP, aceasta fiind o organizaţie nonprofit care elaborează şi aplică strategia şi programul de dezvoltare al cooperaţiei de consum şi al cooperaţiei de credit.

Legea cooperaţiei de credit – Legea nr. 200/2002

În anul 2000, activitatea *cooperaţiei de credit* a fost reglementată prin OUG nr. 97/2000 privind organizaţiile de credit şi prin Legea nr. 200/2002 pentru aprobarea OUG nr. 97/2000. Ordonanţa de Urgenţă a Guvernului nr. 97 din 29 iulie 2000 privind organizarea cooperaţiei de credit s-a aplicat cooperativelor de credit şi caselor centrale ale cooperativelor de credit, ce au fost denumite organizaţii cooperatiste de credit. OUG nr. 97/2000 a dat o nouă definiţie organizaţiilor cooperatiste de credit în sensul că acestea sunt asociaţii autonome, apolitice şi neguvernamentale, al căror scop principal este acela de a desfăşura activităţi bancare în vederea întrajutorării membrilor. Cooperativele de credit îşi desfăşoară activitatea în conformitate cu Ordonanţa de Urgenţă şi cu respectarea principiilor Legii nr. 58/1998 şi a reglementărilor emise de Banca Naţională a României în aplicarea acestora şi a celorlalte reglementări legale aplicabile (art. 3-4). Referitor la organele de conducere a cooperativei de credit, ordonanţa a adus o modificare în sensul că, pe lângă adunarea generală şi consiliul de administraţie, biroul executiv este înlocuit cu preşedintele consiliului de administraţie, funcţie ocupată de conducătorul cooperaţiei de credit. Totodată, activitatea financiară a cooperativelor de credit poate fi supusă verificării şi de către un auditor extern (art. 68). Prin OUG nr. 97/2000 au fost introduse noi reglementări privind interzicerea unor tranzacţii, conflictul de interese, secretul profesional, transferul de fonduri, cerinţe operaţionale, cerinţe prudenţiale, documente contractuale, registre şi evidenţe conturi, situaţii financiare şi controlul acestora, supravegherea organizaţiilor cooperatiste de credit – supravegherea specială şi administrarea specială a organizaţiilor

cooperatiste de credit – măsuri de administrare specială a organizaţiilor cooperatiste de credit, căi de contestare, garantarea depozitelor în sistemul organizaţiilor cooperatiste de credit, rezervele minime obligatorii în sistemul organizaţiilor cooperatiste de credit, falimentul caselor centrale. Prin aceste prevederi s-a urmărit punerea în concordanţă a legislaţiei aplicabile cooperaţiei de credit cu legislaţia bancară. Prin acest act normativ, organizaţiilor cooperatiste de credit li se interzicea efectuarea următoarelor tranzacţii : angajarea în tranzacţii cu bunuri mobile şi imobile, excepţie făcând bunurile necesare desfăşurării activităţii ; răscumpărarea părţilor sociale ; acordarea de credite garantate cu părţile sociale emise ; acceptarea de depozite, titluri sau alte valori atunci când nivelul indicatorilor de solvabilitate se situează sub limitele stabilite în acest sens prin reglementările Băncii Naţionale a României, interdicţia aplicându-se şi în cazul organizaţiilor cooperatiste de credit aflate în încetare de plăţi. Toate aceste măsuri au fost luate pentru a eficientiza activitatea acestora şi a se evita impactul social în cazul unor eventuale falimente ale acestor bănci populare.

Legea nr. 1/2005 privind organizarea şi funcţionarea cooperaţiei

Începând cu anul 2005 asistăm la o unificare a legislaţiei privind cooperaţia meşteşugărească şi cooperaţia de consum. Prin *Legea nr. 1/2005* privind organizarea şi funcţionarea cooperaţiei, publicată în *Monitorul Oficial* al României, Partea I, nr. 172 din 28 februarie 2005, s-a realizat un cadru juridic de reglementare cu caracter general pentru societăţile cooperatiste din România. În accepţiunea acestei legi, societatea cooperatistă este un agent economic cu capital privat. Legea clasifică societăţile cooperatiste în societăţi cooperatiste de gradul 1 şi societăţi cooperatiste de gradul 2 (art. 4). Astfel, societăţile cooperatiste de gradul 1 se pot constitui în una dintre următoarele forme :

a. societăţi cooperatiste meşteşugăreşti ;
b. societăţi cooperatiste de consum ;
c. societăţi cooperatiste de valorificare ;
d. societăţi cooperatiste agricole ;
e. societăţi cooperatiste de locuinţe ;
f. societăţi cooperatiste pescăreşti ;
g. societăţi cooperatiste de transporturi ;
h. societăţi cooperatiste forestiere ;
i. societăţi cooperatiste de alte forme, care se vor constitui respectând dispoziţiile prezentei legi.

Această lege are prevăzute toate principiile cooperatiste stipulate şi de Alianţa Cooperatistă Internaţională (ICA), dar aceste principii nu au caracter normativ. ICA a fost înfinţată în 1895, fiind al doilea ONG din lume, şi cuprinde cca 800 de milioane de membri, reunind 230 de organizaţii naţionale. La Congresul aniversar din septembrie 1995 de la Manchester, ICA a adoptat Declaraţia privind Identitatea Cooperatistă,

în care s-au inclus o definiţie a cooperativelor, o enumerare a valorilor de bază ale mişcării cooperatiste, precum şi o revizuire a setului de principii stabilite iniţial de prima cooperativă viabilă din Anglia de la 1844, denumită „Pionerii de la Rochdale". Principiile de bază enumerate în cadrul acestei Declaraţii sunt următoarele :

1. asocierea voluntară şi deschisă ;
2. controlul democratic al membrilor ;
3. participarea economică a membrilor ;
4. autonomia şi independenţa ;
5. educarea, instruirea şi informarea ;
6. cooperarea între cooperative ;
7. preocuparea pentru comunitate[1].

S-a introdus o reglementare specială în cazul lichidării organizaţiilor cooperatiste care vizează destinaţia activului rămas în urma achitării sumelor datorate creditorilor societăţii cooperatiste şi a părţii divizibile către membrii cooperatori, acesta urmând să se transmită, în baza hotărârii adunării generale a membrilor cooperatori, către o altă societate cooperativă, conform prevederilor actului constitutiv, iar în lipsa unei astfel de hotărâri activul rămas se atribuie de către instanţa competentă unei societăţi cooperatiste de aceeaşi formă, din localitatea în care se află sediul societăţii sau din cea mai apropiată localitate, prin hotărâre judecătorească irevocabilă. Acest act normativ a menţinut reglementarea juridică a terenurilor transmise în folosinţă pe durată nedeterminată şi fără plată destinate realizării de construcţii necesare desfăşurării activităţii organizaţiilor cooperaţiei de consum şi meşteşugăreşti, precum şi a asociaţiilor cooperatiste, existente până la data intrării în vigoare a prezentei legi, care nu sunt revendicate şi pe care au fost realizate construcţii conform legii.

Conform art. 110 alin. 1, se constituie Consiliul consultativ al cooperaţiei, organism fără personalitate juridică, cu rol consultativ, pe lângă Ministerul Economiei, format din reprezentanţi desemnaţi de toate uniunile naţionale existente.

Referitor la respectarea principiilor cooperatiste, putem spune că până la apariţia Legii nr. 1/2005, organele centrale, prin atribuţiile de control, verificau respectarea acestor principii. După apariţia acestei legi şi tratarea organizaţiilor cooperatiste ca toate celelalte persoane juridice cu capital privat, adunarea generală a cooperatorilor este cea care a rămas să vegheze la aplicarea şi respectarea principiilor cooperatiste.

În legislaţia românească, cooperativele sunt tratate laolaltă cu întreprinderile mici şi mijlocii, instituţia administraţiei centrale care le reprezintă fiind Ministerul Economiei. Legea nr. 346/2004 a fost cea prin care cooperaţiile au dobândit acces la formele de sprijin de către stat a IMM-urilor. Ajutoare de stat benefice au fost : inserţia profesională a tinerilor absolvenţi, facilitarea relaţiei cu banca şi încadrarea profesională a persoanelor de peste 46 de ani.

1. http : //www.aippimm.ro/articol/cooperatie/cooperatie/principii_cooperatie.

Direcţia Implementare Programe pentru Întreprinderi Mici şi Mijlocii (DIPIMM), înfiinţată prin HG nr. 65/2009, este structura publică ce coordonează activitatea cooperaţiei în România. Conform Legii nr. 346/2004, cooperativele pot fi considerate întreprinderi mici şi mijlocii dacă satisfac criteriile privind numărul de angajaţi, cifra de afaceri şi independenţa. Astfel, ele pot avea acces la toate programele de suport pentru IMM-uri. Există însă şi programe ale DIPIMM în cadrul cărora regăsim explicit printre beneficiari cooperativele, respectiv :

- Programul naţional multianual aferent perioadei 2002-2012 pentru susţinerea meşteşugurilor şi artizanatului (2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012) ;
- Programul de dezvoltare şi modernizare a activităţilor de comercializare a produselor şi serviciilor de piaţă (2008, 2009, 2010, 2011, 2012) ;
- Program pentru organizarea Târgului Naţional Cooperatist – TINCOOP (2006, 2007, 2008) ;
- Programul naţional multianual pe perioada 2006-2011 pentru susţinerea accesului întreprinderilor mici şi mijlocii la servicii de instruire şi consultanţă.

Partea a II-a

Cooperativele din România
O analiză empirică

Diagnoza situaţiei actuale şi a tendinţelor din ultimii zece ani

Claudia Petrescu

Conform literaturii de specialitate (Levi şi Davis, 2008 ; Borzaga *et al*., 2009), cooperativele sunt prea economic orientate pentru a putea fi incluse în cadrul sectorului nonprofit şi, totodată, prea social orientate pentru a putea fi considerate organizaţii economice care urmăresc obţinerea de profituri. Cooperativele sunt privite ca un model dual bazat pe o componentă economică şi una socială, caracteristică pe care o regăsim şi la cooperativele din România, care au un scop economic ce vizează realizarea de profit pentru membri şi dezvoltarea activităţii, dar în acelaşi timp urmăresc şi obiective sociale pentru membri şi comunităţile lor.

Urmând trendurile europene, istoria cooperaţiei în România începe în secolul al XIX-lea, când s-au înfiinţat primele cooperative de credit din mediul rural. Din 1887, activitatea cooperativelor a fost recunoscută şi prin legislaţie, „Codul de Comerciu" cuprinzând şi referiri la aceste societăţi. În perioada 1900-1940 fenomenul cooperatist ia amploare, fapt demonstrat prin numărul mare de reglementări juridice care fac referire la cooperaţie, acestea culminând cu Codul Cooperaţiei (1928) şi Legea pentru organizarea cooperaţiei (1935). Perioada comunistă nu distruge sistemul cooperatist, ci îl subordonează activităţii economice planificate. Cooperaţia reprezenta industria mică în cadrul economiei comuniste, iar acest sistem a fost dezvoltat forţat prin obligarea cetăţenilor să devină membri, mai ales în mediul rural, şi prin punerea la dispoziţie de terenuri pentru construcţii aflate în proprietatea statului cu titlu gratuit şi pe o perioadă nedeterminată (Decretul nr. 244/1955). S-a realizat şi o naţionalizare forţată a unei părţi din patrimoniul cooperatist în perioada 1952-1963, când s-a trecut în proprietatea statului sectorul de construcţii, cel de munci manuale şi expediţie şi 434 de cooperative meşteşugăreşti au fost transformate în întreprinderi de stat. Cooperaţia agricolă a fost sectorul cel mai dezvoltat (ca unităţi şi membri) în perioada comunistă datorită procesului de colectivizare.

În perioada comunistă, cooperativele erau considerate „organizaţii socialiste obşteşti cu caracter economic" (Legea nr. 14/1968), fapt ce demonstrează atât dimensiunea economică a activităţii lor, cât şi dimensiunea socială, prin faptul că erau organizaţii deţinute de către membri (obşteşti). Activitatea lor era coordonată de Uniunile Centrale ale Cooperaţiei (meşteşugăreşti şi de consum) şi Uniunea

Naţională a Cooperativelor Agricole de Producţie, care aveau reprezentare în cadrul Consiliului Central al Cooperaţiei ce se subordona Consiliului de Miniştri. Cooperativele îşi desfăşurau activitatea în cadrul Planului de Stat, constituind un actor important în realizarea acestuia. Autonomia cooperaţiei în perioada comunistă a fost eliminată, cooperativele fiind aliniate la normele de planificare şi organizare economică stabilite de către stat. Pentru anumite categorii de servicii, cooperaţia era unicul furnizor, deţinând o poziţie de oligopol.

În acest moment, activitatea lor este reglementată de Ministerul Economiei, fapt ce indică pronunţatul caracter economic al activităţii lor. Însă chiar dacă ele sunt coordonate de organismul dedicat IMM-urilor, ele sunt tratate ca un sector economic aparte datorită principiilor care le guvernează activitatea (guvernarea democratică, indivizibilitatea patrimoniului etc.). În România, conform legislaţiei în vigoare (Legea nr. 1/2005), cooperativele pot fi de gradul I (asocieri de persoane fizice) şi de gradul II (asocieri de persoane juridice şi/sau fizice) şi se pot regăsi în una dintre următoarele forme : societăţi cooperative meşteşugăreşti ; societăţi cooperative de consum ; societăţi cooperative de valorificare ; societăţi cooperative agricole ; societăţi cooperative de locuinţe ; societăţi cooperative pescăreşti ; societăţi cooperative de transporturi ; societăţi cooperative forestiere ; societăţi cooperative de alte forme. Cele mai multe cooperative active sunt cele meşteşugăreşti şi de consum, urmate apoi de băncile cooperatiste şi cooperativele agricole (în anul 2009, doar 5 cooperative activau în domeniul agriculturii, iar în 2010 datele indicau un număr de 127 de cooperative agricole). Analiza volumului de faţă se opreşte în principal asupra cooperativelor meşteşugăreşti şi a celor de consum care derulează cea mai bogată activitate economică în ţara noastră, urmând ca în celelalte volume să facem o diagnoză şi a activităţii cooperativelor de credit şi a celor agricole.

Datele Registrului comerţului consemnate în *Anuarul statistic al României* pentru 2012 (tabelul 2) indică în perioada 2008-2011 o scădere destul de mică (aproximativ 8%) a numărului de societăţi cooperatiste active, de la 1.901 la 1.766. Comparativ, numărul celorlalţi agenţi economici s-a redus cu 26% în cazul societăţilor pe acţiuni, cu 20% în cazul societăţilor cu răspundere limitată şi cu 43% în cazul altor tipuri de societăţi comerciale necooperatiste. Se observă o scădere a procentului societăţilor cooperatiste active din totalul celor înregistrate, de la 91% în 2009 la 86% în 2011, dar cu toate acestea, procentul este cel mai mare dintre toţi agenţii economici care aveau pentru anul 2011 o rată de activitate de 20% în cazul societăţilor pe acţiuni, 29% în cel al societăţilor cu răspundere limitată şi 8% pentru alte tipuri de societăţi comerciale necooperatiste. Analiza datelor pentru operatorii economici, activi arată o creştere uşoară a procentului cooperativelor în totalul agenţilor economici, de la 0,35% la 0,41%. Acest lucru se datorează scăderii destul de mari a numărului operatorilor economici care şi-au închis activitatea pe fondul crizei financiare. Astfel, societăţile cooperatiste din România sunt agenţii economici cei mai rezistenţi la

criză, aliniindu-se trendului prezent la nivel european (CECOP-CICOPA, 2012). Caracteristicile care au avut un efect pozitiv asupra activităţii cooperativelor în perioada de criză economică sunt : capacitatea de a mobiliza membrii, mai ales pe cei care sunt şi angajaţi ; capacitatea de a mobiliza membrii comunităţii sau alţi *stakeholder*-i ; existenţa suportului (formare profesională, consultanţă, finanţare) din partea reţelelor naţionale ; dezvoltarea cooperării orizontale între cooperative şi creare de consorţii ; existenţa unui cadru legal care să sprijine mişcarea cooperatistă (CECOP-CICOPA, 2012).

Tabelul 2. *Operatorii economici noi şi activi din industrie, construcţii, comerţ şi alte servicii, pe forme juridice*

Anul	Operatori economici noi şi activi din industrie, construcţii, comerţ şi alte servicii	Operatorii economici pe forme juridice :				
		Regii autonome	**Societăţi pe acţiuni**	**Societăţi cu răspundere limitată**	**Alte tipuri de societăţi comerciale necooperatiste**	**Societăţi cooperatiste**
2008	**Operatori economici înregistraţi la Registrul Comerţului – total**	**115**	**33.370**	**1.287.689**	**36.310**	**5.448**
	din care :					
	Operatori economici noi	5	786	100.642	2.068	51
	Operatori economici activi – total	**115**	**9.354**	**517.678**	**4.928**	**1.901**
	din care :					
	Operatori economici nou-creaţi	2	221	80.644	259	30
2009	**Operatori economici înregistraţi la Registrul Comerţului – total**	**116**	**33.686**	**1.344.379**	**34.284**	**2.051**
	din care :					
	Operatori economici noi	1	316	36.690	10	129
	Operatori economici activi – total	**116**	**7.462**	**506.466**	**3.526**	**1.871**
	din care :					
	Operatori economici nou-creaţi	1	177	56.525	297	20

2010	**Operatori economici înregistraţi la Registrul Comerţului – total**	**106**	**33.994**	**1.396.084**	**34.299**	**2.038**
	din care:					
	Operatori economici noi	–	308	51.705	15	127
	Operatori economici activi – total	**106**	**7.055**	**458.130**	**2.957**	**1.832**
	din care:					
	Operatori economici nou-creaţi	–	199	48.396	243	28
2011	**Operatori economici înregistraţi la Registrul Comerţului – total**	**98**	**34.311**	**1.461.913**	**34.314**	**2.047**
	din care:					
	Operatori economici noi	–	109	62.311	14	104
	Operatori economici activi – total	**98**	**6.900**	**419.033**	**2.811**	**1.766**
	din care:					
	Operatori economici nou-creaţi	–	105	48.268	229	13

Sursa: *Anuarul statistic al României*, 2012, prelucrare, ICCV, 2013.

Activitatea cooperativelor de consum şi meşteşugăreşti constă în principal în prestare de servicii (reparaţii aparate electrice şi electrocasnice, reparaţii încălţăminte şi îmbrăcăminte, reparaţii auto, construcţii, servicii de igienă, turism, educaţie, tranzacţii imobiliare, financiare etc.), producţie de bunuri de consum, producţia de obiecte de artă populară şi artizanat, desfacerea de mărfuri. Această activitate a lor are un pronunţat caracter local. Analizând datele INS din 2012 (tabelul 3) privind ocuparea pe principalele activităţi ale economiei naţionale şi forme de proprietate, observăm că domeniile de activitate unde cooperaţia este prezentă într-o proporţie mai mare sunt industria prelucrătoare, comerţul cu ridicata şi amănuntul şi reparaţiile de autovehicule şi motociclete. În perioada 2008-2011 se remarcă scăderi ale numărului de angajaţi în majoritatea activităţilor economiei naţionale în care cooperaţia este prezentă: industria prelucrătoare, construcţii, comerţ cu ridicata şi amănuntul şi repararea autovehiculelor şi motocicletelor, hoteluri şi restaurante, activităţi de servicii administrative şi activităţi de servicii suport, alte activităţi de servicii. Scăderile cele mai mari ale numărului de angajaţi se înregistrează în domeniul industriei prelucrătoare, de la 22.700 la 13.300 de persoane, fapt ce demonstrează o reducere a activităţii cooperativelor meşteşugăreşti în special ca efect al crizei economice şi financiare globale.

Datele pentru perioada 2008-2011 indică şi o retragere a cooperativelor din anumite sectoare economice cum sunt transportul şi depozitarea, precum şi activităţile profesionale, ştiinţifice şi tehnice. Activităţile economice unde cooperaţia a înregistrat uşoare creşteri de personal în perioada 2008-2011 sunt intermedierile financiare şi asigurările şi tranzacţiile imobiliare. Pentru anul 2011, pentru prima dată după anul 2000, apar înregistraţi angajaţi şi în domeniul agriculturii, silviculturii şi pescuitului. Acesta este un semn pentru apariţia sau reluarea activităţii cooperativelor agricole în ţara noastră.

Tabelul 3. *Populaţia ocupată pe activităţi ale economiei naţionale şi forme de proprietate (mii de persoane)*

Activităţi ale economiei naţionale	**Forma de proprietate**	Anul 2008	Anul 2009	Anul 2010	Anul 2011
		Mii persoane	**Mii persoane**	**Mii persoane**	**Mii persoane**
TOTAL	Total	8.747	8.410,7	8.371,3	8.365,5
	Proprietate cooperatistă	51,1	49,9	40,6	35,4
Agricultură, silvicultură şi pescuit	Total	2.407,4	2.410,7	2.439,9	2.442
	Proprietate cooperatistă	:	:	:	0,1
Industria prelucrătoare	Total	1.691	1.490,8	1.471,9	1.495
	Proprietate cooperatistă	22,7	16,7	14,6	13,3
Construcţii	Total	691,5	626,1	627,8	610,9
	Proprietate cooperatistă	0,9	4,5	0,7	0,4
Comerţ cu ridicata şi amănuntul ; repararea autovehiculelor şi motocicletelor	Total	1.168,4	1.138,2	1.140,3	1.156,9
	Proprietate cooperatistă	12,5	15,8	13,2	10,5
Transport şi depozitare	Total	422	418,9	425,8	434
	Proprietate cooperatistă	0,1	:	:	:
Hoteluri şi restaurante	Total	161,8	125,3	133,1	137,9
	Proprietate cooperatistă	1,7	1,1	1	0,5
Intermedieri financiare şi asigurări	Total	116,9	113,3	133,3	130,2
	Proprietate cooperatistă	2,1	2,3	2	2,2
Tranzacţii imobiliare	Total	46,9	48,9	30,9	30,6
	Proprietate cooperatistă	1,1	0,7	0,8	1,5
Activităţi profesionale, ştiinţifice şi tehnice	Total	165,9	164,3	155,9	161,1
	Proprietate cooperatistă	0,2	0,6	0,1	:
Activităţi de servicii administrative şi activităţi de servicii suport	Total	217	207,4	203,7	227,9
	Proprietate cooperatistă	0,6	0,2	0,2	0,2

Activităţi de spectacole, culturale şi recreative	Total	62,3	67,1	63,3	59
	Proprietate cooperatistă	:	0,1	:	0,1
Alte activităţi de servicii	Total	120,4	141,2	150,4	129,8
	Proprietate cooperatistă	9,2	7,9	8	6,6

Sursa: INS, prelucrări bază de date TEMPO, ICCV, 2013.

Dacă în perioada comunistă cooperaţia era un actor important în ceea ce priveşte ocuparea forţei de muncă, după căderea regimului, numărul salariaţilor din sistem a scăzut de la 4,73% din totalul de angajaţi în 1992 la 0,76% în 2011. În 2011, faţă de 1992 se înregistrează o scădere de 84% a salariaţilor din sistemul cooperatist, mult mai mare decât pe totalul economiei. Scăderea cea mai mare se înregistrează în regiunile NORD-EST şi CENTRU (tabelul 4).

Tabelul 4. *Evoluţia efectivului de salariaţi pe proprietatea cooperatistă la sfârşitul anului, pe regiuni de dezvoltare (%)*

Regiuni de dezvoltare	1992	1995	2000	2005	2007	2008	2009	2010	2011	2011/ 1992
TOTAL angajaţi sector cooperatist	4,73	2,75	2,56	1,42	1,00	0,98	1,02	0,88	0,76	–84
Regiunea Nord-vest	5,80	4,04	3,94	2,82	1,94	1,71	1,53	1,31	1,11	–81
Regiunea Centru	5,59	2,79	3,64	1,43	1,01	0,91	0,85	0,78	0,50	–91
Regiunea Nord-est	5,60	2,41	2,18	1,24	1,32	1,08	0,56	0,90	0,78	–86
Regiunea Sud-est	4,95	3,03	1,83	1,38	0,79	1,27	2,09	0,81	0,97	–80
Regiunea Sud Muntenia	4,97	2,73	2,52	1,11	0,76	0,83	0,79	0,63	0,90	–82
Regiunea Bucureşti – Ilfov	3,12	2,12	1,65	0,74	0,47	0,42	0,82	0,80	0,55	–82
Regiunea Sud-vest Oltenia	3,96	2,42	3,09	1,35	0,92	0,85	0,67	0,76	0,63	–84
Regiunea Vest	3,53	2,51	1,74	1,58	1,10	1,07	0,87	1,09	0,77	–78

Sursa: INS, prelucrări bază de date TEMPO, ICCV, 2013.

Cooperaţia de consum

Cooperaţia de consum constituie o componentă a economiei naţionale, recunoscută de Alianţa Internaţională a Cooperativelor, organizaţie a cărei membră este. Sistemul cooperaţiei de consum este format din societăţi cooperative de consum de gradul 1 şi 2 şi din asociaţii ale acestora la nivel judeţean şi naţional. Cadrul de funcţionare a sistemului cooperaţiei de consum este asigurat prin *Legea nr. 1/2005* privind organizarea şi funcţionarea cooperaţiei, care la intrarea în vigoare a necesitat un amplu proces administrativ de adaptare a structurilor existente la noile cerinţe.

Cooperaţia de consum a apărut ca o formă de protejare a persoanelor din clasa medie şi din cea de jos din mediul rural de speculanţi. Membrii fondatori au putut pune în comun atât capital bănesc, cât şi capital în natură, fapt ce a permis multor oameni să intre în această formă de asociere. Înainte de perioada comunistă, produsele de bază comercializate erau sarea şi petrolul lampant. În perioada comunistă asistăm la o creştere artificială a sectorului cooperaţiei de consum, care în mediul rural deţinea monopol asupra comerţului şi serviciilor. Vorbim despre o creştere artificială deoarece oamenii erau într-un fel obligaţi să devină membri pentru a putea beneficia de produse alimentare şi nu numai. Astfel, toţi tinerii, la împlinirea vârstei de 18 ani, deveneau membri cooperatori.

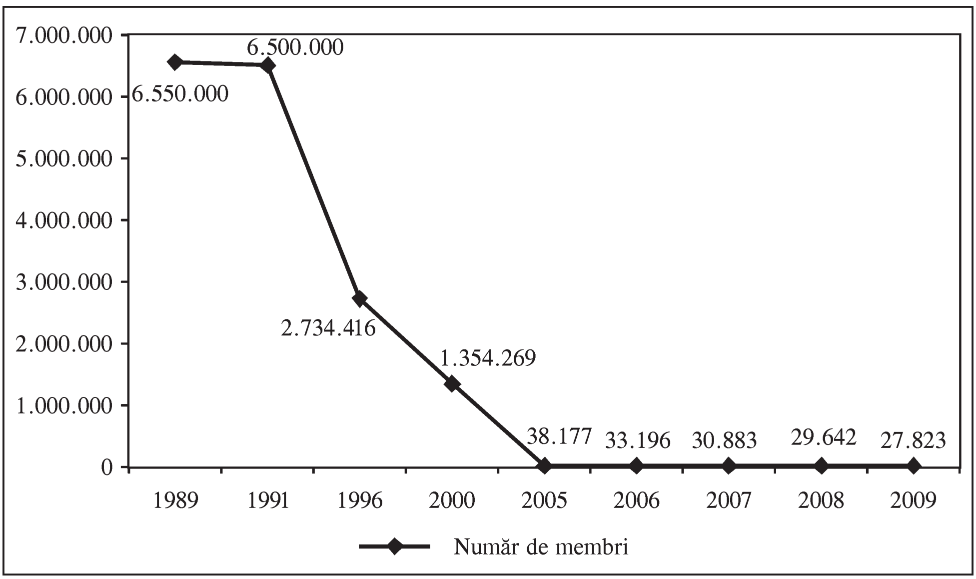
Dacă în mediul rural deţineau magazine şi prestări servicii, în mediul urban aveau spaţii de depozitare şi de prelucrare a produselor agricole achiziţionate de la membri. Exista aşa-numitul sistem de „schimb de produse între sat şi oraş" prin care erau achiziţionate de la membri produse vegetale şi animale, prelucrate şi apoi introduse în sistemul comercial de stat sau chiar exportate. Cooperaţia deţinea abatoare unde animalele achiziţionate de la membri erau tăiate, fabrică de testare şi sortare a ouălor, fabrică de prelucrarea a legumelor şi fructelor, fabrică de producţie de perne şi pilote din puf de gâscă, fabrică de sortare şi ambalare a melcilor (doar pentru export). Sistemul acesta de achiziţie permitea locuitorilor din mediul rural să îşi valorifice producţia, produsele fiind preluate direct din gospodărie. În schimbul produselor, oamenii primeau bani.

După anul 1989, sistemul cooperaţiei de consum a cunoscut un declin accentuat, care a început cu obligativitatea distribuirii de produse de bază la costuri impuse de stat (perioada 1990-1992), a continuat apoi în perioada inflaţiei, în care guvernele nu au permis modificarea preţurilor în magazine şi s-a produs decapitalizarea şi impunerea TVA-ului care aproape a distrus sistemul de achiziţie a produselor animale şi vegetale direct de la membri.

Conform reprezentanţilor CENTROCOOP, în prezent activităţile economice care au profit sunt cele de producţie de praf de ouă şi cele de prelucrare şi distribuţie de legume şi fructe. O altă activitate profitabilă este legată de închirierile de spaţii.

Restrângerea activităţii de achiziţie de produse a dus la închirierea a aproximativ 40% din spaţiile de depozitare deţinute.

Aşa cum am afirmat la începutul acestui volum, acestea sunt organizaţii deţinute de membri, care constituie de fapt şi capitalul cel mai important al acestor entităţi. În ce priveşte numărul de membri, datele CENTROCOOP (Crişan, 2010) indică o scădere dramatică, de la 6.500.000 de membri în 1991 la 27.823 în 2009 (figura 1). Conform datelor CENTROCOOP, prezentate pe site-ul organizaţiei, în 2005 existau 38.177 de membri cooperatori reali, deoarece după apariţia Legii nr. 1/2005 a trebuit clarificată situaţia membrilor cooperatori persoane fizice şi a fost necesară o reafirmare a voinţei lor de a rămâne membri în societăţile cooperatiste de consum.

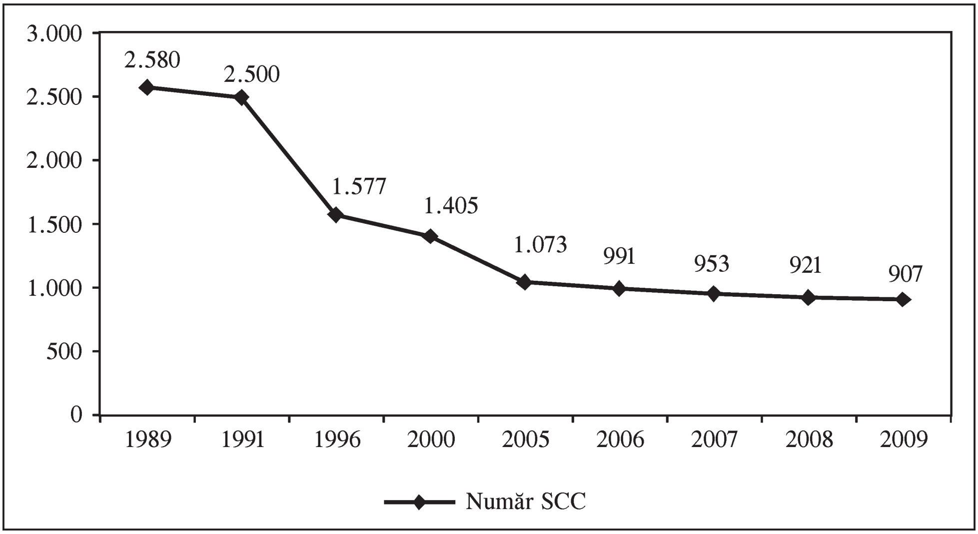

Sursa: Crişan, 2010.

Figura 1. *Evoluţia numărului de membri ai cooperaţiei de consum*

Numărul cooperativelor de consum în 2005, conform site-ului CENTROCOOP, era de 1.073, acestea desfăşurându-şi activitatea preponderent în mediul rural. Dintre acestea, 1.009 sunt asociate în cele 41 de uniuni judeţene, 3 societăţi cooperatiste sunt asociate direct la uniunea naţională, iar 61 de societăţi cooperatiste de consum nu şi-au manifestat intenţia de afiliere la vreo structură asociativă. Din total, 22 sunt societăţi cooperatiste de gradul 2, constituite prin asocierea de societăţi cooperatiste de gradul 1. În cazul unei societăţi cooperatiste de gradul 2, pot fi membri asociaţi atât persoane fizice, cât şi juridice, indiferent de natura lor, cu condiţia ca societăţile cooperatiste de gradul 1 să deţină cel puţin 67% din capitalul social. Se poate observa o scădere dramatică (cu aproape 65%) a numărului de societăţi cooperatiste de consum după anul 1989, de la 2.580 la 907 în 2009 (figura 2). Această reducere a numărului

societăţilor cooperatiste de consum este cauzată în principal de problemele cu care s-au confruntat acestea după trecerea la economia de piaţă – probleme legate de proprietatea asupra terenurilor şi clădirilor, incapacitatea de a mai achiziţiona produsele membrilor, inflaţia, dar şi reducerea drastică a numărului de membri.

Sursa : Crişan, 2010.

Figura 2. *Evoluţia numărului de cooperative de consum*

CENTROCOOP a constituit şi societăţi comerciale prin care să poată desfăşura activitatea economică deoarece ei sunt înfiinţaţi ca organizaţie nonprofit. Societăţile comerciale la care CENTROCOOP deţine capital majoritar sunt : SC COMPRODCOOP SA, PENCOOP TIMIŞOARA, IOMCOOP SIBIU, IAŞIMCOOP IAŞI, PRODCOOP FOCŞANI, PRODCOOP GALAŢI, SC COVCOOP SRL SF. GHEORGHE, PRODALCOOP TÂRGOVIŞTE, SICOOP ORADEA, JECO TRADING, INDCOOP CLUJ, COOPINTEX Şagna.

Unul dintre principiile ICA se referă la educaţie, el fiind respectat şi de cooperaţia de consum din România, care are şapte grupuri şcolare : Grupul Şcolar de Cooperaţie Alba Iulia, Grupul Şcolar de Cooperaţie Constanţa, Grupul Şcolar de Cooperaţie Botoşani, Grupul Şcolar de Cooperaţie Vaslui, Grupul Şcolar de Cooperaţie Bistriţa, Grupul Şcolar de Cooperaţie Sibiu, Grupul Şcolar de Cooperaţie Sf. Gheorghe.

Cooperaţia meşteşugărească

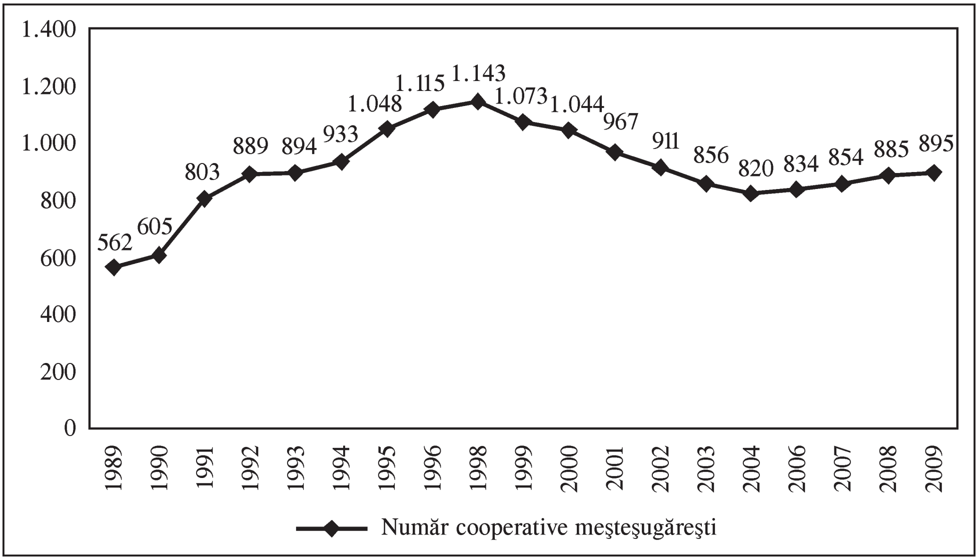
Începuturile cooperaţiei meşteşugăreşti din România datează din anul 1879, când a fost înfiinţată prima organizaţie de acest fel – Societatea meseriaşilor de încălţăminte (Bucureşti). Dacă cooperaţia de consum îşi derula activitatea în special în mediul rural, cea meşteşugărescă era prezentă preponderent în cel urban.

În comunism, sistemul cooperaţiei meşteşugăreşti deţinea monopolul în mediul urban în ce priveşte furnizarea anumitor servicii cu caracter local cum ar fi reparaţiile şi prestările de servicii. Cooperaţia meşteşugărească era singura alternativă la economia centralizată. Ca ordin de mărire, cooperaţia meşteşugărească deţinea toată piaţa de servicii de îngrijire şi înfrumuseţare din mediul urban, toată piaţa de reparaţii electrocasnice, o mare parte din piaţa de reparaţii auto, din producţia de covoare lucrate manual şi din cea de globuri. Este de remarcat că în perioada comunistă, cooperaţia meşteşugărească era principalul angajator pentru persoanele cu dizabilităţi. La fel ca şi în cazul cooperaţiei de consum, putem spune că în perioada comunistă numărul membrilor a crescut artificial datorită beneficiilor pe care le puteau obţine prin intrarea în acest sistem. Din acest motiv nu putem discuta despre o asociere voluntară a membrilor la aceste structuri în perioada comunistă.

După căderea regimului comunist, UCECOM (Uniunea Centrală a Cooperativelor Meşteşugăreşti) este organizaţia cu rol de reprezentare a cooperaţiei meşteşugăreşti. Aceasta a organizat în primii ani după revoluţia din 1989 prima bancă cu capital privat românesc – MINBANK, care ulterior a fost vândută către ATEBANK în perioada de creştere a inflaţiei (1993-1996). În prezent, cooperaţia meşteşugărească are activităţi în domeniul producţiei de bunuri industriale şi de larg consum (confecţii textile şi tricotaje, mobilă şi articole din lemn, încălţăminte şi marochinărie, artă populară şi artizanat, confecţii metalice etc.), lucrări de construcţii, desfacere de mărfuri cu ridicata şi amănuntul prin magazine proprii, servicii adresate populaţiei şi agenţilor economici (servicii de întreţinere corporală şi estetică umană, reparaţii şi întreţinere autovehicule, reparaţii radio-TV, confecţii şi încălţăminte la comandă, reparaţii optică, bijuterii etc.).

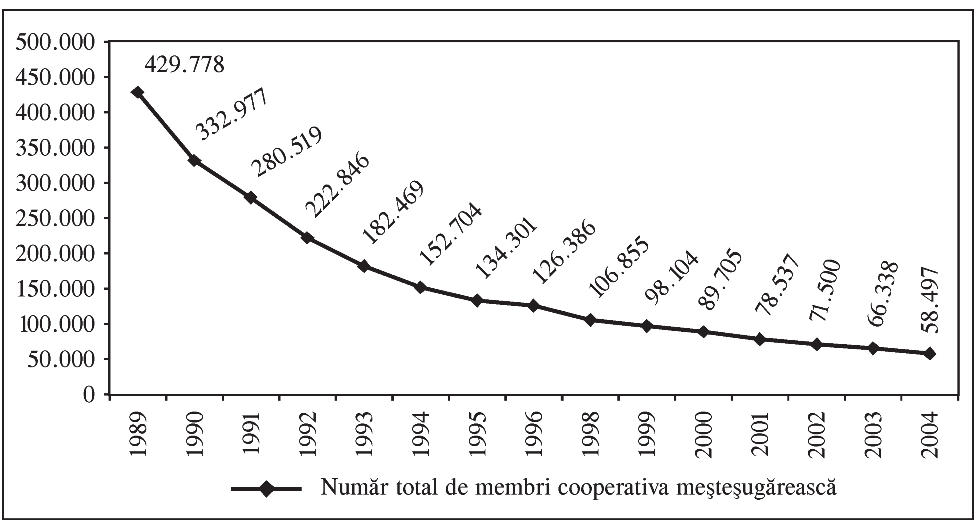
Ca în cazul cooperaţiei de consum, cooperaţia meşteşugărească are organizat un sistem de învăţământ care cuprinde atât învăţământ preuniversitar (grupurile şcolare „Spiru Haret"), cât şi universitar (Universitatea Artifex).

Numărul cooperativelor meşteşugăreşti a înregistrat o creştere în perioada 1989-1998, aşa cum arată şi figura 3, urmată de o scădere uşoară în perioada 1999-2004. Creşterea numărului de cooperative meşteşugăreşti nu a presupus şi o dezvoltare a sectorului, ci este o consecinţă a reorganizării acestuia astfel încât să răspundă noilor cerinţe ale mediului economic în care îşi desfăşurau activitatea. După apariţia Legii nr. 1/2005 numărul lor a crescut uşor, ele fiind obligate să se reînregistreze la Registrul comerţului după apariţia noii legi.

Sursa: prelucrări date statistice UCECOM, 2011.

Figura 3. *Evoluţia numărului de cooperative meşteşugăreşti în perioada 1990-2009*

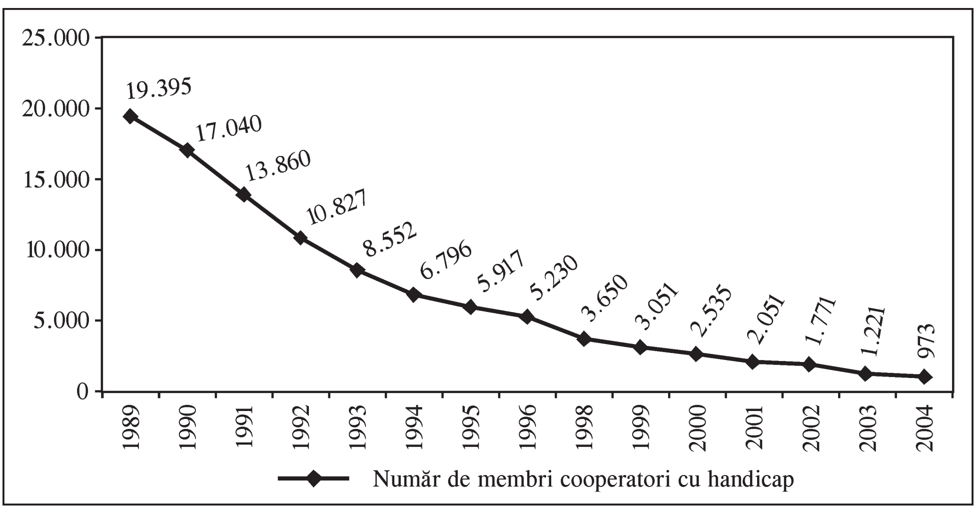
Sursa: prelucrări date statistice UCECOM, 2011.

Figura 4. *Evoluţia numărului de membri ai cooperaţiei meşteşugăreşti în perioada 1990-2004*

În ceea ce priveşte numărul de membri cooperatori, observăm o scădere substanţială a acestuia după 1990, deşi numărul unităţilor cooperatiste a crescut (figura 4). Astfel, în numai doi ani de la căderea regimului comunist, numărul membrilor

cooperativelor meşteşugăreşti scade la aproape jumătate, iar în 2004 (ultimul an din care există date privind numărul de membri pentru toate cooperativele meşteşugăreşti) numărul lor era de 58.497, adică 14% din numărul membrilor din 1990. Scăderea dramatică a numărului de membri este cauzată de reducerea activităţii cooperativelor meşteşugăreşti pe fondul adaptării la cerinţele economiei de piaţă, percepţiei negative a sectorului cooperatist în rândul populaţiei, politicilor publice care nu încurajau dezvoltarea acestui sector. Din păcate, după 2004 nu mai avem date privind numărul de membri cooperatori sau numărul membrilor cu handicap deoarece evidenţele sunt numai pentru cooperativele asociate UCECOM.

În ceea ce priveşte numărul membrilor cu dizabilităţi, în anul 1990 acesta era de 19.395, ajungând în 2004 la 973, adică 5% din cifra iniţială (figura 5). Această scădere dramatică a numărului membrilor cooperatori cu dizabilităţi a fost cauzată de lipsa unui cadru legislativ care să ofere suport unităţilor care angajau astfel de persoane, fapt ce a făcut ca acestea să devină nerentabile din punct de vedere economic în condiţiile concurenţei cu ceilalţi agenţi economici.

Sursa: prelucrări date statistice UCECOM, 2011.

Figura 5. *Evoluţia numărului de membri cooperatori cu handicap în perioada 1990-2004*

Analiza datelor economice privind cooperativele meşteşugăreşti şi cele de consum din România

Cooperaţia în România a înregistrat un trend descendent de evoluţie după căderea regimului comunist în ce priveşte numărul de membri, numărul de salariaţi, valoarea producţiei etc. Perioada de tranziţie a presupus schimbări şi transformări structurale

şi la nivelul cooperaţiei, aceasta fiind nevoită să se adapteze cerinţelor economiei de piaţă. Dacă datele prezentate mai înainte provin din înregistrările statistice ale uniunilor naţionale ale cooperativelor, analiza de faţă se sprijină pe informaţiile din baza REGIS a Institutului Naţional de Statistică (INS), care cuprinde cifrele din bilanţurile contabile ale cooperativelor. Se poate aprecia că societăţile cooperatiste care depun bilanţ contabil sunt active, desfăşurând activitate economică. Există însă câteva diferenţe între înregistrările INS şi cele ale uniunilor naţionale ale cooperativelor, şi am preferat să prezentăm ambele seturi de date pentru a păstra o rigoare metolodogică necesară în astfel de cazuri. În plus, datele existente la INS nu cuprind numărul de membri cooperatori.

Analiza datelor Institutului Naţional de Statistică, din baza REGIS, pentru perioada 2000-2010 indică un număr de 2.017 cooperative la nivelul României în anul 2010, dintre care 857 de cooperative meşteşugăreşti, 958 de cooperative de consum, 75 de cooperative de credit şi 127 de cooperative agricole. În ceea ce priveşte numărul de cooperative meşteşugăreşti şi de consum, se poate observa că în perioada 2000-2010 acesta a rămas relativ constant, înregistrându-se creşteri uşoare în anii 2005-2008 (tabelul 5). Numărul total al angajaţilor din cooperative se ridică la 38.164 de persoane, ce reprezintă aproximativ 12% faţă de 1992.

Analiza datelor INS relevă următoarele aspecte (tabelul 5) :

- Scăderea drastică a numărului de angajaţi în perioada 2000-2010 în cazul cooperativelor de consum şi al celor meşteşugăreşti. În cazul cooperativelor meşteşugăreşti scăderea a fost continuă şi a reprezentat aproximativ 70% din forţa de muncă angajată (de la 78.117 salariaţi în 2000 la 25.109 în 2010). Numărul mediu de salariaţi în cooperativele meşteşugăreşti a scăzut de la 98 în 2000 la 29 în 2010. O scădere la aproape jumătate a numărului de angajaţi în perioada 2000-2010 se întâlneşte şi la cooperativele de consum (de la 13.402 salariaţi în 2000 la 7.485 în 2010) – astfel, numărul mediu de angajaţi scade de la 15 în 2000 la 8 în 2010. Această reducere este efectul scăderii activităţii cooperativelor ca urmare a două seturi de factori : pe de o parte, cei legaţi de problemele apărute în procesul de adaptare la cerinţele economiei de piaţă, iar, pe de altă parte, lipsa unui suport legislativ şi instituţional pentru activitatea acestui tip de entitate. Cadrul politic, economic şi social în care îşi desfăşoară activitatea cooperaţia influenţează performanţele activităţii acesteia şi îndeplinirea obiectivelor sociale şi economice. Din păcate, în ţara noastră acest cadru a fost nefavorabil activităţii cooperativelor, mediul politic ignorând sistematic acest tip de organizaţie. În ţările unde sprijinul oferit de stat a fost mai mare, de exemplu, în Italia sau Franţa, cooperativele au cunoscut o dezvoltare a activităţii lor şi au devenit unul dintre actorii economici, dar şi sociali importanţi, fiind considerate o soluţie pentru reducerea şomajului.
- Cooperativele de consum au cele mai multe unităţi în mediul rural (74,2% din totalul cooperativelor de consum din 2010), acest lucru datorându-se specificului activităţii lor şi faptului că în perioada comunistă ele îşi derulau cea mai mare

parte a activităţii în zona rurală. Membrii lor proveneau în special din mediul rural în perioada comunistă, cooperativele de consum fiind principalul furnizor de servicii pentru populaţia rurală din România. Având în vedere faptul că 45% din populaţia României trăieşte în mediul rural, putem spune că numărul cooperativelor prezente în rural este mic. Reducerea activităţii societăţilor cooperatiste a afectat puternic populaţia rurală, care nu mai are acces la serviciile oferite de aceste entităţi. De asemenea, un efect asupra ocupării în mediul rural a avut-o şi reducerea numărului de salariaţi din cooperativele de consum.

- Evoluţia veniturilor cooperativelor meşteşugăreşti în perioada 2007-2010 indică o uşoară scădere, după ce în perioada 2000-2007 se realizase o creştere însemnată a acestora. La cooperativele de consum avem o creştere însemnată a veniturilor în perioada 2000-2009, urmată de o reducere a acestora în 2010. Acest lucru se poate datora efectelor crizei economice asupra activităţii acestora.
- În cazul cooperativelor de consum se observă o creştere a deficitului în perioada 2000-2010 şi o scădere a procentului unităţilor care au avut profit, de la 89% la 55,3%. Specificul activităţii lor le face mult mai vulnerabile la efectele crizei, principala problemă reprezentând-o concurenţa neloială.
- Reducerea proporţiei cooperativelor care au înregistrat profit în perioada 2000-2010 o regăsim şi la cele meşteşugăreşti, de la 85% la 56,8%. Creşterea veniturilor în perioada 2000-2007 la cooperativele meşteşugăreşti a fost urmată de o creştere a profitului declarat, dar nu şi a proporţiei unităţilor care au declarat că au obţinut profit.
- La cooperativele de credit, deşi avem o reducere a numărului lor de la 191 în 2000 la 75 în 2010, nu se observă şi o scădere a numărului de angajaţi, ci o creştere a acestora de la 1.713 la 2.003 persoane. Această reducere a numărului cooperativelor de credit a fost un efect al alinierii la reglementările BNR, care a presupus o creştere a rezervelor obligatorii a acestora ce s-a realizat prin asocierea sau fuziunea lor.
- Nivelul veniturilor cooperativelor de credit în perioada 2005-2010 a crescut, în timp ce procentul cooperativelor de credit care au raportat profit a scăzut în perioada 2000-2010 de la 81% la 59%. Faţă de 2009, în 2010 avem o creştere a profitului declarat şi a procentului cooperativelor de credit care au avut profit, de la 49% la 59%.

Tabelul 5. *Indicatori economici ai cooperativelor*

An	**2000**	**2005**	**2007**	**2009**	**2010**
Cooperative meşteşugăreşti	**800**	**771**	**799**	**788**	**857**
Cooperative meşteşugăreşti mediu rural (%)	0,5	0,6	0,9	0,6	0,8
Venituri totale (euro)	**88.472.330**	**169.369.440**	**184.310.446**	**168.993.252**	**166.660.447**

Rezultatul net al exerciţiului – profit (total) (euro)	**4.163.734**	**6.491.997**	**11.585.743**	**6.793.306**	**6.553.880**
Rezultatul net al exerciţiului – pierdere (euro)	**690.891**	**3.056.652**	**2.771.429**	**6.047.701**	**5.342.305**
Cooperative meşteşugăreşti cu profit (%)	85,0	73,0	69,8	56,6	56,8
Nr. total salariaţi	**78.117**	**47.457**	**34.087**	**25.553**	**25.109**
Nr. mediu salariaţi	98	62	43	32	29
An	**2000**	**2005**	**2007**	**2009**	**2010**
Cooperative de consum	**874**	**941**	**927**	**894**	**958**
Cooperative de consum mediu rural (%)	76,2	74,7	74,3	74,4	74,2
Venituri totale (euro)	**38.091.763**	**113.963.658**	**127.193.788**	**131.438.658**	**125.564.271**
Rezultatul net al exerciţiului – profit (total) (euro)	**398.051**	**1.877.800**	**2.279.640**	**1.851.783**	**1.346.501**
Rezultatul net al exerciţiului – pierdere (euro)	**76.221**	**352.559**	**596.579**	**1.478.467**	**1.820.608**
Cooperative de consum cu profit (%)	89,0	83,2	78,5	61,3	55,3
Nr. total salariaţi	**13.402**	**11.287**	**9.124**	**8.547**	**7.485**
Nr. mediu salariaţi	15	12	10	9	8
An	**2000**	**2005**	**2007**	**2009**	**2010**
Cooperative de credit	**191**	**132**	**93**	**65**	**75**
Cooperative de credit mediu rural (%)	41,3	17,4	12,4	9,9	8,3
Venituri totale (euro)	**139.854.024**	**31.220.991**	**25.075.223**	**29.489.275**	**41.137.487**
Rezultatul net al exerciţiului – profit (total) (euro)	**6.834.525**	**2.836.914**	**1.747.932**	**662.204**	**1.261.032**
Cooperative de credit cu profit (%)	81	72,7	65,6	49,2	58,7
Nr. total salariaţi	**1.713**	**1.456**	**1.315**	**1.419**	**2.003**
Nr. mediu salariaţi	9	11	14	22	27

Sursa: date INS, prelucrare ICCV, 2013.

Distribuţia regională a cooperativelor din anul 2010 indică o prezenţă mare a acestora în Nord-est, atât în cazul celor meşeşugăreşti (243), cât şi în cazul cooperativelor de consum (176) (tabelul 6). Ca număr de salariaţi în societăţi cooperatiste, regiunea Nord-est se clasează pe locul 5 cu 4.694 de angajaţi. Cooperativele de credit sunt prezente într-o măsură mai mare în regiunea Nord-vest. Numărul cel mai mic de societăţi cooperatiste meşteşugăreşti şi de consum se înregistrează în regiunea Nord-vest, deşi numărul de angajaţi în cadrul acestora era cel mai mare din ţară în anul 2010 (7.911 persoane). Şi în cazul regiunii Bucureşti se înregistrează un număr redus de cooperative meşteşugăreşti (46), de consum (31) şi de credit (3), dar numărul de salariaţi era de 7.771.

Tabelul 6. *Distribuţia regională a cooperativelor în 2010*

Regiunea de dezvoltare	**2010**					
	Cooperative meşteşugăreşti		Cooperative de consum		Cooperative de credit	
	Număr	%	Număr	%	Număr	%
Nord-est	243	28	176	18	13	17
Sud-est	76	9	113	12	9	12
Sud Muntenia	145	17	113	12	10	13
Sud-vest Oltenia	94	11	169	18	7	9
Vest	110	13	159	17	9	12
Nord-vest	66	8	77	8	16	21
Centru	77	9	120	13	8	11
Bucureşti	46	5	31	3	3	4

Sursa: date INS, prelucrare ICCV, 2012.

Anchetă sociologică asupra cooperativelor de consum şi meşteşugăreşti

Claudia Petrescu, Gabriel Stănilă

După analiza secundară a datelor statistice existente la INS şi a celor puse la dispoziţie de către uniunile naţionale ale cooperativelor meşteşugăreşti şi de consum, proiectul a avut şi o componentă de cercetare de teren pe bază de chestionar, interviu şi focus-grup. Cercetarea pe bază de chestionar a fost realizată pe un eşantion de 1.095 de cooperative (dintre care 491 de cooperative meşteşugăreşti, 574 de cooperative de consum şi 30 de uniuni naţionale şi judeţene ale cooperativelor). Eşantionul a fost de tip probabilist multistadial, stratificat după regiunea de dezvoltare şi mediul de rezidenţă, reprezentativ pentru sectorul cooperatist din România. Cercetarea a fost realizată pe bază de chestionar, aplicat faţă în faţă prin operatori de interviu. Perioada de culegere a datelor cercetării pe bază de chestionar a fost septembrie-octombrie 2011. Dimensiunile principale ale cercetării au vizat aspecte referitoare la caracteristicile şi activitatea organizaţiilor cooperatiste (obiective, domenii de activitate, venituri, profit, clienţi, promovarea produselor şi serviciilor, salariaţi, apartenenţa la reţele şi activitatea acestora, relaţia cu autorităţile, problemele întâmpinate în derularea activităţii, parteneriatele cu alte organizaţii, implicarea voluntarilor, servicii şi activităţi oferite membrilor şi nemembrilor, avantajele apartenenţei la o astfel de structură), dar şi elemente ce ţin de economia socială (membri, misiunea socială, guvernare, implicarea în dezvoltarea comunitară, distribuţia profitului). Interviurile au fost realizate cu reprezentanţi ai cooperativelor meşteşugăreşti şi de consum şi au vizat elemente legate de istoricul acestor entităţi în România, specificul fiecărui tip de cooperativă, cauzele diferitelor probleme cu care se confruntă aceste entităţi în ţara noastră, aspecte ale guvernării, distribuţia profitului, diversele strategii de dezvoltare adoptate, impactul activităţii asupra dezvoltării comunitare. Dimensiunile cercetării au fost stabilite plecând de la cei nouă indicatori de definire a unei întreprinderi sociale stabiliţi de către EMES : desfăşurarea unei activităţi permanente de producţie sau comercializare de bunuri sau servicii ; asumarea de riscuri economice ; existenţa unui număr minim de angajaţi ; prezenţa unui scop social care urmăreşte ajutorarea comunităţii unde îşi desfăşoară activitatea sau a unui grup de persoane ; înfiinţarea ei este rezultatul unei iniţiative colective a unui grup de cetăţeni sau a unor organizaţii ale societăţii civile ; distribuţia limitată a profitului ; autonomia ; guvernarea democratică ce are la bază principiul „un om, un vot” ; şi implicarea diverşilor actori

(utilizatori, clienţi, reprezentanţi ai altor instituţii comunitare etc.) în procesul de luare a deciziilor (Defourny şi Nyssens, 2012).

În funcţie de numărul de angajaţi declaraţi, societăţile cooperatiste cuprinse în cercetare se încadrează în proporţie de 47% în categoria microîntreprinderilor, 38% în cea a întreprinderilor mici, 11% în cea a întreprinderilor mijlocii şi 0,2% în cea a întreprinderilor mari, restul de 4% nedeclarând numărul de angajaţi (tabelul 7). Există diferenţe semnificative între cele două tipuri de societăţi cooperatiste : societăţile cooperatiste de consum se încadrează în proporţie de 64% în categoria microîntreprinderilor, 32% în cea a întreprinderilor mici şi 2% în cea a întreprinderilor mijlocii ; societăţile cooperatiste meşteşugăreşti se încadrează în cea mai mare parte în categoria întreprinderilor mici – 46% –, urmate de microîntreprinderi – 27% – şi de întreprinderile mijlocii – 21%. Cele 2 întreprinderi mari sunt societăţi cooperatiste meşteşugăreşti.

Tabelul 7. *Categoria de IMM în care se încadrează respondenţii*

Categorie	Total		Cooperative de consum		Cooperative meşteşugăreşti	
Microîntreprinderi	516	47%	368	64%	134	27%
Întreprinderi mici	414	38%	184	32%	228	46%
Întreprinderi mijlocii	121	11%	12	2%	104	21%
Întreprinderi mari	2	0,2%	0	0%	2	0,4%

Sursa : date proiect Prometeus, prelucrare ICCV, 2013.

Dualitatea social-economic

Obiectivele organizaţiilor de economie socială constituie un aspect important în definirea acestora ca aparţinând acestui domeniu. În cadrul lor regăsim atât obiective economice, cât şi obiective sociale, această dualitate făcând uneori ca domeniul să nu fie înţeles corespunzător de către economişti sau decidenţii politici. Aşa cum am afirmat anterior, obiectivele economice se întrepătrund cu cele sociale în cadrul cooperativelor. De cele mai multe ori, aceste organizaţii au membri, iar principiul mutualist este prezent într-o măsură mare în definirea misiunii şi rolului acestor entităţi.

Datele cercetării relevă următoarele aspecte (tabelul 8) :

- Principalul obiectiv al societăţilor cooperatiste din România îl reprezintă obţinerea de beneficii economice pentru membrii lor (68% dintre cooperative apreciază că acesta este principalul lor obiectiv). Având în vedere că aceste organizaţii sunt

considerate agenţi economici de către decidenţii politici, uneori chiar autodefinindu-se în acest mod, valorizarea obiectivelor economice este un aspect definitoriu. Un alt element care trebuie menţionat este cel legat de motivaţia asocierii membrilor, care este legată de obţinerea de beneficii economice sau privitoare la locul de muncă (siguranţa existenţei unui venit, calitatea locului de muncă, timpul de muncă, flexibilitatea programului etc.). De remarcat faptul că aceste beneficii economice sunt pentru membri, ceea ce denotă caracterul mutualist al activităţii cooperativelor.

- Alte obiective importante pentru societăţile cooperatiste sunt legate de reprezentarea intereselor membrilor (50%), furnizarea unor servicii necesare comunităţii (43%) şi îmbunătăţirea situaţiei sociale a membrilor (33%). Acestea sunt obiectivele sociale care trebuie să se regăsească în misiunea unei astfel de organizaţii, conform definiţiei EMES.
- Furnizarea unor servicii către persoane ce nu au acces/nu pot plăti astfel de servicii nu este un obiectiv al societăţii cooperatiste în cazul a 74% dintre respondenţi.
- Se poate observa că, deşi obiectivele economice sunt predominante, şi cele sociale sunt importante pentru societăţile cooperatiste, respectiv furnizarea unor servicii necesare comunităţii şi îmbunătăţirea situaţiei sociale a membrilor. Toate aceste aspecte demonstrează faptul că sunt îndeplinite criteriile legate de existenţa obiectivelor economice, dar şi a celor sociale în activitatea/misiunea acestor organizaţii.

Tabelul 8. *Obiectivele societăţilor cooperatiste din România*

Obiectivul organizaţiei	Este obiectivul principal	Este un obiectiv important, dar nu cel principal	Este un obiectiv secundar	Nu este un obiectiv al organizaţiei
Obţinerea de beneficii economice pentru membri	68%	21%	5%	5%
Îmbunătăţirea situaţiei sociale a membrilor	33%	42%	15%	10%
Furnizarea unor servicii necesare comunităţii	43%	30%	13%	14%
Furnizarea unor servicii către persoane ce nu au acces/nu pot plăti astfel de servicii	4%	8%	14%	74%
Reprezentarea intereselor membrilor	50%	30%	12%	9%

Sursa: date proiect Prometeus, prelucrare ICCV, 2013.

În privinţa celor două tipuri de cooperative, meşteşugăreşti şi de consum, analiza datelor care vizează cooperativele arată că (tabelele 9-10) :

- Obţinerea de beneficii economice pentru membri constituie obiectivul principal pentru 61% dintre societăţile cooperatiste de consum (tabelul 9) şi pentru 79% dintre cele meşteşugăreşti (tabelul 10).
- Un procent de 48% dintre cooperativele de consum participante la cercetare apreciază că furnizarea unor servicii necesare comunităţii reprezintă un obiectiv principal, iar 38% dintre cooperativele meşteşugăreşti consideră că furnizarea de servicii pentru comunitate este un obiectiv principal pentru organizaţiile lor. Utilizarea resurselor locale, apartenenţa membrilor la o anumită comunitate, caracterul pronunţat local al activităţii fac ca aceste entităţi să aibă un interes mare pentru asigurarea bunăstării comunităţii şi dezvoltarea acesteia.
- Reprezentarea intereselor membrilor este un obiectiv principal pentru 46% dintre cooperativele de consum şi 52% dintre cooperativele meşteşugăreşti. Acesta este un obiectiv care vizează atât interesele economice, cât şi cele sociale ale membrilor. Dacă în cazul cooperativelor meşteşugăreşti interesele membrilor sunt legate în special de siguranţa şi calitatea locului de muncă, la cele de consum se adaugă şi cele legate de obţinerea unor produse/servicii la preţuri acceptabile şi la o calitate superioară.

Tabelul 9. *Obiectivele societăţilor cooperatiste de consum*

Obiectivul organizaţiei	Este obiectivul principal	Este un obiectiv important, dar nu cel principal	Este un obiectiv secundar	Nu este un obiectiv al organizaţiei
Obţinerea de beneficii economice pentru membri	61%	28%	6%	5%
Îmbunătăţirea situaţiei sociale a membrilor	28%	44%	15%	13%
Furnizarea unor servicii necesare comunităţii	48%	26%	12%	13%
Furnizarea unor servicii către persoane ce nu au acces/nu pot plăti astfel de servicii	5%	9%	14%	72%
Reprezentarea intereselor membrilor	46%	33%	11%	9%

Sursa : date proiect Prometeus, prelucrare ICCV, 2013.

Tabelul 10. *Obiectivele societăţilor cooperatiste meşteşugăreşti*

Obiectivul organizaţiei	Este obiectivul principal	Este un obiectiv important, dar nu cel principal	Este un obiectiv secundar	Nu este un obiectiv al organizaţiei
Obţinerea de beneficii economice pentru membri	79%	14%	4%	3%
Îmbunătăţirea situaţiei sociale a membrilor	40%	40%	14%	6%
Furnizarea unor servicii necesare comunităţii	38%	35%	14%	12%
Furnizarea unor servicii către persoane ce nu au acces/nu pot plăti astfel de servicii	3%	7%	14%	76%
Reprezentarea intereselor membrilor	52%	27%	12%	9%

Sursa: date proiect Prometeus, prelucrare ICCV, 2013.

În ceea ce priveşte misiunea socială a societăţilor cooperatiste din România, analiza datelor cercetării indică faptul că cele mai multe organizaţii consideră că rolul lor social constă în oferirea de bunăstare economică membrilor (54% au acordat note de 8, 9 şi 10). În ceea ce priveşte cooperaţia meşteşugărească, 12% dintre cei chestionaţi au apreciat că rolul social constă în integrarea în muncă a unor categorii cu risc de excluziune (tabelul 11).

Tabelul 11. *Rolul social al societăţilor cooperatiste*

Nota	**Furnizarea de servicii sociale**			**Faptul că oferă bunăstare economică membrilor**			**Integrarea prin muncă a unor categorii de risc de excluziune**		
	Total cooperative	Cooperative de consum	Cooperative meşteşugăreşti	Total cooperative	Cooperative de consum	Cooperative meşteşugăreşti	Total cooperative	Cooperative de consum	Cooperative meşteşugăreşti
1	39%	35%	42%	4%	5%	3%	52%	54%	49%
2	6%	5%	9%	3%	3%	2%	9%	9%	9%
3	7%	8%	6%	5%	6%	2%	8%	8%	8%
4	5%	6%	4%	4%	6%	2%	4%	5%	4%
5	10%	12%	8%	11%	14%	8%	9%	11%	7%

6	5%	6%	5%	9%	9%	8%	4%	4%	5%
7	6%	7%	6%	11%	10%	11%	4%	3%	6%
8	8%	8%	7%	20%	18%	23%	4%	2%	5%
9	6%	5%	7%	15%	12%	17%	3%	2%	4%
10	6%	7%	6%	19%	15%	24%	2%	2%	3%

Membri

Aşa cum am văzut din analiza datelor oferite de uniunile naţionale ale cooperativelor, numărul de membri a scăzut dramatic după anul 1990. Analiza evoluţiei numărului de membri în perioada 2006-2010 indică faptul că 58% dintre cooperative au înregistrat scăderi, 26% şi-au păstrat acelaşi număr, iar 16% au avut creşteri (tabelul 12). Cele mai multe cooperative (44%) au înregistrat scăderi de până la 24 de membri. Un procent de 74% dintre cooperativele meşteşugăreşti participante la studiu au înregistrat scăderi ale numărului de membri în perioada 2006-2010, dintre care 51% au avut reduceri de până la 24 de persoane. Procentul cooperativelor de consum care şi-au redus numărul de membri în perioada 2006-2010 este mult mai mic, reprezentând 46% dintre unităţile cuprinse în cercetare. Aceste reduceri ale numărului de membri au fost determinate de problemele economice cu care cooperativele s-au confruntat în această perioadă de criză economică, dar pot fi şi ieşiri din sistem cauzate de pensionarea unora dintre salariaţii care erau şi membri sau mobilităţii angajaţilor membri către locuri de muncă mai bine plătite.

Tabelul 12. *Evoluţia numărului de membri*

Evoluţia numărului de membri (2006-2010)	**Total cooperative**		**Cooperative de consum**		**Cooperative meşteşugăreşti**	
Scădere cu peste 100 de membri	28	3%	7	1%	19	4%
Scădere cu 50-99 de membri	34	3%	9	2%	25	5%
Scădere cu 25-49 de membri	90	8%	22	4%	68	14%
Scădere cu 1-24 de membri	480	44%	223	39%	249	51%
A rămas constant numărul de membri	289	26%	207	36%	67	14%
Creştere cu 1-24 de membri	153	14%	89	16%	60	12%
Creştere cu 25-49 de membri	14	1%	12	2%	2	0,4%
Creştere cu 50-99 de membri	4	0,4%	3	1%	1	0,2%
Creştere cu peste 100 de membri	3	0,3%	2	0,3%	0	0%

Sursa: date proiect Prometeus, prelucrare ICCV, 2013.

În cazul a 58% dintre cooperative, calitatea de membru cooperator depinde de anumite condiţii pe care persoana trebuie să le îndeplinească. Dintre acestea, cele mai importante sunt legate de mediul de rezidenţă al acesteia (25%) şi de apartenenţa la o anumită categorie socio-profesională (20%) (tabelul 13). În categoria „alte condiţii" au fost menţionate în principal: obligaţia de a depune capital social, calificarea deţinută şi aprobarea adunării generale. Analiza datelor de cercetare relevă câteva diferenţe semnificative între cooperativele de consum şi cele meşteşugăreşti, primele având drept condiţie principală mediul de rezidenţă al persoanei (40%), în timp ce cooperativele meşteşugăreşti au condiţii care sunt legate de apartenenţa la o anumită categorie socio-profesională (32%) sau recomandarea din partea unui alt membru cooperator (22%). O condiţie importantă pentru cooperative este cea privind depunerea de capital social de către noul membru. Caracteristicile activităţii derulate de cooperativele meşteşugăreşti (producţia de bunuri şi servicii în special) fac ca apartenenţa la o anumită categorie socio-profesională, respectiv cea a muncitorilor, să fie o condiţie importantă pentru acceptarea noilor membri.

Tabelul 13. *Condiţii pentru a deveni membru cooperator*

Condiţii pe care o persoană trebuie să le îndeplinească pentru a deveni membru în cooperativă	**Total cooperative**	**Cooperative de consum**	**Cooperative meşteşugăreşti**
apartenenţa la o anumită categorie socio-profesională (salariat, pensionar etc.)	20%	12%	32%
să domicilieze într-o anumită zonă	25%	40%	4%
să fie recomandat de către un membru	18%	16%	22%
să fie moştenitor al unor membri iniţiali	11%	13%	8%
alta	26%	18%	34%
Nu trebuie să îndeplinească nicio condiţie	**42%**	**38%**	**46%**

Sursa: date proiect Prometeus, prelucrare ICCV, 2013.

În cazul a 56% dintre cooperative, membrii sunt salariaţi ai organizaţiei, dar şi alte persoane interesate. Membrii cooperatori sunt, în cazul a 66% dintre cooperativele meşteşugăreşti participante la studiu, salariaţi ai organizaţiei, specificul acestora fiind faptul că sunt entităţi ale lucrătorilor/muncitorilor. Un procent de 9% dintre cooperativele meşteşugăreşti au declarat că niciun membru nu este salariat al organizaţiei. Cooperativele de consum afirmă că în proporţie de 84% membrii lor sunt şi salariaţi ai organizaţiei, dar şi persoane care nu sunt angajate în cadrul organizaţiei (tabelul 14). Printre membrii cooperativelor se regăsesc persoane care aparţin mai multor sectoare de activitate ale comunităţii – instituţii publice (8%), administraţie publică (11%), mediul de afaceri (18%), organizaţii neguvernamentale (1%) sau sunt beneficiari ai activităţii cooperativei (62%) (tabelul 15). Se poate observa că deschiderea mai mare

către membrii din cât mai multe sectoare ale comunităţii o au cooperativele de consum, care, conform caracteristicilor enunţate anterior, au ca membri şi clienţi ai serviciilor sau cumpărători ai bunurilor comercializate în cadrul unităţilor lor. Toate aceste aspecte legate de specificul membrilor societăţilor cooperatiste (tipul membrilor, de unde provin, instituţiile din care fac parte în comunitate) sunt esenţiale pentru caracterizarea acestor entităţi, aşa cum am arătat când am definit diferitele tipuri de cooperative, multe dintre ele cunoscând procese de hibridizare care au presupus schimbarea caracteristicilor membrilor în funcţie de provocările la care au fost supuse. De exemplu, cooperativele de consum au membri salariaţi ai lor (12% dintre cooperativele de consum din România au ca membri doar salariaţii), deşi iniţial aceştia erau doar consumatori, cooperativele meşteşugăreşti au şi membri care nu sunt salariaţi (25% în România). Unul dintre criteriile enunţate de EMES se referă tocmai la implicarea cât mai multor actori în activitatea întreprinderilor sociale, iar datele cercetării indică faptul că societăţile cooperatiste din România îl îndeplinesc.

Tabelul 14. *Membrii cooperatori – tip*

Membrii cooperativei sunt	Total cooperative	Cooperative de consum	Cooperative meşteşugăreşti
salariaţi ai organizaţiei – toţi	36%	12%	66%
salariaţi ai organizaţiei – o parte	56%	84%	25%
niciunul salariat al organizaţiei	7%	3%	9%

Sursa : date proiect Prometeus, prelucrare ICCV, 2013.

Tabelul 15. *Apartenenţa membrilor cooperatori*

Printre membrii cooperativei sunt…	Total cooperative	Cooperative de consum	Cooperative meşteşugăreşti
persoane care lucrează în administraţia publică locală (primărie, consiliu local, consiliu judeţean, prefectură etc.)	11%	16%	2%
persoane care lucrează în instituţii publice (şcoală, spital, grădiniţă etc.)	8%	12%	2%
persoane care lucrează în mediul de afaceri privat din localitate/regiune	18%	21%	12%
persoane care lucrează sau fac voluntariat în ONG-uri locale sau regionale	1%	1%	1%
beneficiari ai activităţilor organizaţiei	62%	49%	84%

Sursa : date proiect Prometeus, prelucrare ICCV, 2013.

Unul dintre indicatorii de definire a întreprinderilor sociale se referă la procesul de iniţiere al organizaţiei, care trebuie să fie realizat de un grup de persoane care au nevoi sau interese comune. Un procent de 80% dintre cooperativele din România participante la cercetare au fost iniţiate de grupuri de persoane cu interese comune (tabelul 16). Acest tip de asociere este specific pentru cooperaţie, unde membrii au interese comune pentru a participa la activitatea acesteia.

Tabelul 16. *Iniţiatorii cooperativei*

Iniţiator organizaţie	**Total cooperative**	**Cooperative de consum**	**Cooperative meşteşugăreşti**
O persoană fizică	3%	1%	5%
Un grup de persoane cu interese comune	80%	82%	82%
Un grup de persoane care căutau de lucru	1%	0%	2%
Un grup de utilizatori de servicii sau consumatori cu interese comune	2%	2%	1%
Una sau mai multe cooperative	12%	11%	9%
Un consorţiu sau federaţie	1%	2%	1%
Una sau mai multe instituţii publice	0%	0%	1%

Cele mai importante motive care au stat la baza înfiinţării cooperativelor din România sunt: susţinerea creşterii economice (16%), angajarea de persoane (15%), posibilitatea membrilor de a pune resursele laolaltă (14%), preferinţa populaţiei de a lucra cu cooperative (11%), încrederea mai mare a furnizorilor în cooperative (9%) şi sprijinul obţinut din partea regimului politic comunist (8%) (tabelul 17).

Tabelul 17. *Motivaţia ce a stat la baza înfiinţării cooperativei*

Motive pentru înfiinţarea unei cooperative	**Total cooperative**	**Cooperative de consum**	**Cooperative meşteşugăreşti**
bunurile şi serviciile nu erau de calitatea dorită	5%	5%	5%
preţurile bunurilor şi serviciilor erau prea mari	7%	9%	5%
bunurile şi serviciile nu erau disponibile	6%	7%	6%
pentru a obţine avantaje din noile tehnologii	2%	1%	3%
pentru a angaja persoane	15%	14%	16%
pentru a susţine creşterea economică	16%	18%	14%
pentru a ajuta membrii să pună resursele laolaltă	14%	10%	18%
regimul politic sprijinea înfiinţarea de cooperative	8%	7%	10%
era uşor de obţinut finanţare	3%	2%	3%

taxele erau reduse	2%	2%	3%
populaţia prefera să lucreze cu cooperativele	11%	12%	10%
încrederea furnizorilor în cooperative era mai mare	9%	11%	7%
altul	1%	1%	1%

Activităţi şi servicii oferite membrilor şi nemembrilor

Cele mai importante activităţi/servicii oferite membrilor cooperatori sunt : desfăşurarea în comun a unor activităţi de comercializare a mărfurilor (33% dintre cei intervievaţi), desfăşurarea în comun a unor activităţi de executare de lucrări şi prestări de servicii (21% dintre cei intervievaţi) şi desfăşurarea în comun a unor activităţi de producţie (15% dintre cei intervievaţi) (tabelul 18). Diferenţele dintre cele două tipuri de cooperative în ceea ce priveşte activităţile/serviciile oferite membrilor derivă din specificul activităţii economice derulate. Astfel, mai multe cooperative meşteşugăreşti consideră că principalele activităţi/servicii oferite membrilor sunt : desfăşurarea în comun a unor activităţi de producţie (26%) şi desfăşurarea în comun a unor activităţi de executare de lucrări şi prestare de servicii (27%), în timp ce 46% dintre cooperativele de consum apreciază că principala activitate este cea de desfăşurare în comun a unor activităţi de comercializare a mărfurilor.

Tabelul 18. *Activităţi şi servicii oferite membrilor*

Activităţi şi servicii oferite membrilor	**Total cooperative**	**Cooperative de consum**	**Cooperative meşteşugăreşti**
desfăşurarea în comun a unor activităţi de producţie	15%	5%	26%
desfăşurarea în comun a unor activităţi de comercializare a mărfurilor	33%	46%	19%
desfăşurarea în comun a unor activităţi de executare de lucrări şi prestări de servicii	21%	14%	27%
desfăşurarea în comun de activităţi de aprovizionare cu produse pe care le cumpără sau le produc	8%	11%	5%
valorificarea produselor proprii sau achiziţionate	7%	8%	6%
utilizarea în comun a unor maşini şi instalaţii	2%	1%	3%
valorificarea produselor agricole	1%	2%	0%

construirea, cumpărarea, conservarea, renovarea şi administrarea locuinţelor	0%	1%	0%
educaţie şi formare profesională	5%	3%	7%
servicii de petrecere a timpului liber	1%	1%	1%
servicii financiare	1%	2%	1%
servicii de asigurare/reasigurare	0%	0%	1%
altele	4%	5%	2%

Sursa: date proiect Prometeus, prelucrare ICCV, 2012.

Ca şi în cazul membrilor cooperativelor, activităţile pe care cele mai multe cooperative consideră că le oferă celorlalte persoane sunt: desfăşurarea în comun a unor activităţi de comercializare a mărfurilor (32% dintre cei intervievaţi), desfăşurarea în comun a unor activităţi de executare de lucrări şi prestări de servicii (22% dintre cei intervievaţi), desfăşurarea în comun a unor activităţi de producţie (10% dintre cei intervievaţi) şi valorificarea produselor proprii sau achiziţionate (10% dintre cei intervievaţi) (tabelul 19).

Tabelul 19. *Activităţi şi servicii oferite nemembrilor*

Activităţi şi servicii oferite nemembrilor	Total cooperative	Cooperative de consum	Cooperative meşteşugăreşti
desfăşurarea în comun a unor activităţi de producţie	10%	4%	19%
desfăşurarea în comun a unor activităţi de comercializare a mărfurilor	32%	43%	18%
desfăşurarea în comun de activităţi de executare de lucrări şi prestări de servicii	22%	16%	30%
desfăşurarea în comun de activităţi de aprovizionare cu produse pe care le cumpără sau le produc	7%	9%	4%
valorificarea produselor proprii sau achiziţionate	10%	10%	10%
utilizarea în comun a unor maşini	1%	0%	1%
valorificarea produselor agricole	1%	2%	0%
construirea, cumpărarea, conservarea, renovarea şi administrarea locuinţelor	1%	1%	1%
educaţie şi formare	3%	1%	5%
servicii de petrecere a timpului liber	2%	2%	1%
servicii financiare	1%	1%	1%
altele	10%	10%	9%

Sursa: date proiect Prometeus, prelucrare ICCV, 2013.

Apartenenţa la o cooperativă este asociată cu o serie de beneficii pentru membri, în lipsa acestora neputându-se realiza asocierea indivizilor în astfel de organizaţii. Ca indivizi raţionali, membrii unei cooperative se asociază voluntar doar dacă obţin anumite avantaje, indiferent de natura acestora, în urma participării lor. Avantajele pentru membri sunt considerate a fi : oferirea de locuri de muncă (27%), accesul la serviciile cooperativei (22%), avantajele economice rezultate din distribuţia profitului (20%) şi accesul la educaţie şi formare profesională (6%) (tabelul 20). Având în vedere că societăţile cooperative meşteşugăreşti sunt deţinute de lucrători, un avantaj major îl reprezintă şi posibilitatea oferită membrilor de a desfăşura activităţi meşteşugăreşti în comun, putând astfel să le dezvolte (17%).

Tabelul 20. *Avantajele apartenenţei la cooperativă pentru membri*

Avantajele apartenenţei la cooperativă pentru membri	Total cooperative	Cooperative de consum	Cooperative meşteşugăreşti
dezvoltarea activităţilor meşteşugăreşti ale membrilor	9%	1%	17%
oferirea de locuri de muncă	27%	25%	29%
accesul la serviciile cooperative	22%	27%	16%
beneficiază de facilităţi în dezvoltarea activităţilor comerciale proprii	4%	5%	2%
asigurarea desfacerii produselor membrilor	4%	5%	3%
furnizarea de materii prime necesare producţiei de calitate bună la un preţ rezonabil	2%	2%	2%
asistenţa tehnică şi materială pentru adoptarea unor noi tehnologii (mecanizare, material săditor etc.) care îi permit să treacă de la practici tradiţionale la unele mai productive	1%	1%	2%
asigură membrilor accesul pe pieţe de desfacere sau îşi extind oportunităţile de piaţă	1%	1%	1%
obţinerea de produse şi servicii la preţuri mai mici	4%	5%	3%
acces la educaţie şi formare profesională	6%	4%	7%
avantaje economice din distribuţia profitului	20%	23%	17%

Sursa : date proiect Prometeus, prelucrare ICCV, 2013.

Angajaţi

Unul dintre indicatorii economici utilizaţi de EMES în definirea întreprinderilor sociale se referă la utilizarea unui minimum de forţă de muncă plătită. Astfel, dimensiunea legată de posibilitatea de angajare în cadrul cooperativelor este una extrem de importantă în analiza acestui tip de organizaţie. Entităţile de economie socială sunt considerate un actor important în rezolvarea problemelor legate de incluziunea socială şi în special de integrarea în muncă a persoanelor din grupurile dezavantajate. Aşa cum am văzut din datele existente la INS, numărul de angajaţi din cadrul cooperativelor s-a redus foarte mult în ultimii douăzeci de ani. Analiza evoluţiei numărului de angajaţi în perioada 2006-2010 indică o scădere a acestora în cazul a 76% dintre cooperativele incluse în cercetare. Perioada de criză economică a avut efecte şi asupra activităţii cooperativelor, reducerea personalului fiind o consecinţă a restructurării activităţii. Observăm însă o creştere a numărului de angajaţi în cazul a 9% dintre cooperative (tabelul 21). Scăderea unui număr cuprins între 1 şi 24 de angajaţi se înregistrează în rândul celor mai multe cooperative – 59%. În cazul cooperativelor meşteşugăreşti, se observă scăderi de peste 100 de angajaţi în cazul a 10% dintre cooperativele analizate, cauzate în principal de restructurarea activităţii desfăşurate.

Tabelul 21. *Evoluţia numărului de angajaţi*

Evoluţia numărului de angajaţi (2006-2010)	**Total cooperative**		**Cooperative de consum**		**Cooperative meşteşugăreşti**	
Scădere cu peste 100 de angajaţi	72	7%	12	2%	51	10%
Scădere cu 50-99 de angajaţi	37	3%	5	1%	32	7%
Scădere cu 25-49 de angajaţi	78	7%	7	1%	69	14%
Scădere cu 1-24 de angajaţi	650	59%	382	67%	257	52%
A rămas constant numărul de angajaţi	158	14%	109	19%	44	9%
Creştere cu 1-24 de angajaţi	91	8%	56	10%	32	7%
Creştere cu 25-49 de angajaţi	6	1%	3	1%	3	1%
Creştere cu 50-99 de angajaţi	2	0,2%	0	0%	2	0,4%
Creştere cu peste 100 de angajaţi	1	0.1%	0	0%	1	0,2%

Sursa : date proiect Prometeus, prelucrare ICCV, 2013.

Actorii importanţi pentru activitatea cooperativelor – beneficiari şi clienţi

În afară de membri şi beneficiari, unii dintre actorii importanţi pentru activitatea cooperativelor sunt clienţii sau furnizorii acestora. Analiza datelor cercetării indică faptul că serviciile şi produsele cooperativelor sunt importante în special pe piaţa locală, beneficiarii lor fiind fie din localiatea unde îşi are sediul cooperaţia (49%), fie din mai multe localităţi din judeţul de reşedinţă al cooperativei (47%) (tabelul 22). Se poate remarca o uşoară diferenţă între cele două tipuri de cooperative, cele meşteşugăreşti declarând în proporţie de 58% că au beneficiari numai din localitatea în care îşi are sediul organizaţia, în timp ce 56% dintre cele de consum au afirmat că beneficiarii sunt din mai multe localităţi din judeţ. Nu există diferenţieri în funcţie de mărimea întreprinderii între cei care declară că au beneficiari numai din localitate şi cei care au beneficiari din mai multe localităţi din judeţ. Se poate observa însă că întreprinderile mijlocii au declarat într-o proporţie mai mare că au beneficiari din mai multe judeţe.

Tabelul 22. *Beneficiarii societăţilor cooperatiste*

Beneficiarii sunt	Total cooperative	Cooperative de consum	Cooperative meşteşugăreşti
numai din localitatea în care îşi are sediul organizaţia	49%	42%	58%
din mai multe localităţi din judeţ	47%	56%	34%
din mai multe judeţe	4%	1%	6%

Sursa: date proiect Prometeus, prelucrare ICCV, 2013.

Apartenenţa la o reţea

Dintre cele 1.095 de cooperative cuprinse în studiu, 10% au declarat că nu fac parte din nici o reţea indiferent că aceasta este locală, naţională sau internaţională. Neapartenenţa la o reţea este mai mare în rândul cooperativelor meşteşugăreşti, 16% declarând că nu fac parte din nicio structură asociativă a cooperativelor, faţă de numai 6% dintre cele de consum. Cele mai multe cooperative fac parte din reţelele regionale sau locale şi, prin acestea, din cele naţionale (tabelul 23). Sunt însă şi cooperative care fac parte direct din reţelele naţionale fără a fi membri în cele locale.

Tabelul 23. *Aparteneţa la o reţea a cooperativelor*

Membră în	Total cooperative	Cooperative de consum	Cooperative meşteşugăreşti
O reţea internaţională	5%	5%	3%
O reţea naţională	41%	36%	48%
O reţea regională sau locală	54%	59%	49%

Sursa : date proiect Prometeus, prelucrare ICCV, 2013.

În opinia cooperativelor care au declarat că sunt membre într-o reţea sau structură asociativă, cea mai importantă activitate a acesteia este cea de informare a organizaţiilor membre (22%), urmată de cea de reprezentare în faţa organismelor de stat (19%), de sprijinul oferit pentru elaborarea unor reglementări privind activitatea organizaţiilor (17%) şi de instruirea personalului organizaţiilor membre (15%) (tabelul 24). Analizând percepţiile cooperativelor despre activitatea reţelei, putem observa că apartenenţa la acestea are ca avantaj principal obţinerea de informaţii necesare pentru desfăşurarea activităţii. Reţelele cooperativelor culeg informaţia importantă pentru activitatea membrilor şi le-o transmit acestora în timp util prin diverse publicaţii, site-uri, dar şi notificări etc. A doua funcţie importantă pentru o reţea este cea de reprezentare, în special în relaţia cu instituţiile publice centrale în cazul cooperativelor. Marile reţele/structuri asociative la nivel naţional ale cooperativelor, în România, sunt CENTROCOOP pentru cooperativele de consum şi UCECOM pentru cele meşteşugăreşti. Printre activităţile acestora se numără : reprezentarea intereselor membrilor în relaţia cu terţii (instituţii publice, dar şi private sau nonprofit), informarea permanentă a membrilor privind noile reglementări sau oportunităţi de dezvoltare a afacerilor, suport tehnic (juridic, financiar etc.) pentru elaborarea unor reglementări privind activitatea organizaţiilor membre, oferirea de oportunităţi de instruire a membrilor cooperatori, dar şi organizarea de evenimente de promovare a activităţii organizaţiilor membre. Peste jumătate dintre cooperativele din România apreciază că beneficiile pe care le obţin în urma apartenenţei la o reţea/structură asociativă sunt satisfăcătoare (57%) (tabelul 25).

Tabelul 24. *Activitatea reţelei*

Activitatea reţelei constă în :	Total cooperative	Cooperative de consum	Cooperative meşteşugăreşti
Reprezentarea în faţa organismelor de stat	19%	18%	20%
Supravegherea şi controlul activităţii organizaţiilor membre	11%	13%	9%
Informarea organizaţiilor membre	22%	22%	24%
Sprijin pentru elaborarea unor reglementări privind activitatea organizaţiilor	17%	16%	18%

Elaborarea şi desfăşurarea unor proiecte comune	9%	10%	9%
Asistenţă pentru obţinerea de finanţări	7%	7%	6%
Instruirea personalului organizaţiilor membre	15%	15%	15%

Sursa : date proiect Prometeus, prelucrare ICCV, 2013.

Tabelul 25. *Beneficiile apartenenţei la o reţea*

Beneficile pe care le are organizaţia din apartenenţa la reţea	Total cooperative	Cooperativele de consum	Cooperativele meşteşugăreşti
foarte mari	9%	9%	7%
satisfăcătoare	57%	66%	47%
nesatisfăcătoare	8%	9%	7%

Sursa : date proiect Prometeus, prelucrare ICCV, 2013.

Activitatea economică a cooperativelor

Dimensiunea economică a activităţii unei întreprinderi sociale este fundamentală în definirea acesteia. Indicatorii economici formulaţi de către EMES se referă la prestarea unei activităţi productive sau de comercializare a bunurilor şi serviciilor, asumarea de riscuri economice şi utilizarea unui minim de forţă de muncă plătită. La aceşti indicatori economici se adaugă cel referitor la distribuţia limitată a profitului între membri. Existenţa obiectivelor economice alături de cele sociale diferenţiază întreprinderile sociale de celelalte tipuri de organizaţii nonprofit. Analiza noastră asupra dimensiunii economice cuprinde aspecte legate de veniturile cooperativelor, profitabilitatea activităţii derulate şi utilizarea profitului, dificultăţile înregistrate în derularea activităţii, existenţa unui sistem de management al calităţii, modalităţile de promovare a produselor şi utilizarea creditelor bancare.

Plecând de la ipoteza că transformările economice din România au condus la schimbări şi în structura activităţilor cooperativelor, cercetarea a analizat provenienţa veniturilor acestora. Astfel, s-a plecat de la cele două caracteristici majore ale activităţii firecărui tip de cooperativă, respectiv producţia de bunuri şi servicii în cazul cooperativelor meşteşugăreşti şi prestarea de servicii specifică celor de consum, la care s-a adăugat activitatea de închiriere de spaţii, care a fost menţionată foarte mult în cercetarea calitativă. Analiza datelor privind tipurile de venituri obţinute de cooperative relevă următoarele aspecte (tabelul 26) :

- Aproximativ 50% dintre cooperativele meşteşugăreşti nu au venituri din activităţi de producţie, fapt datorat unei schimbări în tipurile de activităţi derulate de către acestea ca urmare a provocărilor economiei de piaţă.
- Un procent de 30% dintre cooperative nu au venituri din închirieri de spaţii, dar aproximativ 41% dintre ele obţin până la 50% din venituri din închirieri de spaţii. Este o strategie de supravieţuire adoptată de cooperative sau uneori o metodă de asigurare a fluxului de numerar necesar pentru susţinerea activităţilor lor de producţie sau prestări de servicii. 56% dintre cooperativele de consum şi 48% dintre cooperativele meşteşugăreşti obţin până la 50% din venituri din închirieri de spaţii.
- Un procent de 17% dintre cooperative obţin peste 90% din venituri din activităţile de prestări servicii.

Tabelul 26. *Tipuri de venituri*

Procentul din venit obţinut din următoarele activităţi economice	Total cooperative	Cooperative de consum	Cooperative meşteşugăreşti
Activităţi de producţie			
0%	71%	89%	49%
1-25%	6%	3%	9%
26-50%	5%	2%	9%
51-75%	5%	2%	9%
76-90%	5%	2%	10%
91-100%	8%	2%	14%
Închirieri spaţii			
0%	29%	25%	31%
1-25%	35%	45%	25%
26-50%	16%	11%	23%
51-75%	7%	5%	9%
76-90%	5%	5%	5%
91-100%	8%	9%	7%
Prestări servicii			
0%	37%	37%	32%
1-25%	17%	13%	24%
26-50%	10%	7%	14%
51-75%	9%	7%	11%
76-90%	10%	13%	6%
91-100%	17%	22%	13%

Sursa : date proiect Prometeus, prelucrare ICCV, 2013.

Analizând tipurile de venituri care au înregistrat creşteri în ultimii doi ani, jumătate dintre cooperative au declarat că acestea sunt cele provenite din activitatea economică, fapt ce sugerează o uşoară revigorare a acesteia pentru acest tip de entităţi. Următoarea

categorie de venituri care au crescut este cea a celor provenite din chirii (32%), cooperativele de consum declarând într-o măsură mai mare (35% faţă de 28% în cazul cooperativelor meşteşugăreşti) că ponderea acestui tip de venit a avut o traiectorie ascendentă (tabelul 27). Aşteptările cooperativelor privind veniturile care vor creşte în următorii ani sunt legate de cele provenite din activităţile economice (54%), urmate de cele din chirii (28%). Se observă că 64% dintre cooperativele meşteşugăreşti se aşteaptă să le crească ponderea veniturilor din activităţile economice derulate (tabelul 28).

Tabelul 27. *Categorii de venituri care au înregistrat creşteri în ultimii ani*

Care venituri au crescut, procentual, în ultimii doi ani	Total cooperative	Cooperative de consum	Cooperative meşteşugăreşti
Finanţări publice	0%	1%	0%
Finanţări private	0%	0%	0%
Activitate economică	50%	44%	58%
Chirii	32%	35%	28%
Activităţi financiare	1%	1%	1%
Cotizaţiile membrilor	3%	2%	2%
Alte surse	9%	12%	4%

Sursa: date proiect Prometeus, prelucrare ICCV, 2013.

Tabelul 28. *Categorii de venituri care vor înregistra creşteri în următorii ani*

Ponderea veniturilor care se consideră că vor creşte în următorii doi ani	Total cooperative	Cooperative de consum	Cooperative meşteşugăreşti
Finanţări publice	2%	3%	1%
Finanţări private	1%	1%	1%
Activităţi economice	54%	48%	64%
Chirii	28%	30%	27%
Activităţi financiare	2%	2%	1%
Cotizaţiile membrilor	5%	4%	3%
Alte surse	8%	12%	3%

Sursa: date proiect Prometeus, prelucrare ICCV, 2013.

Pentru a analiza cât de viabile sunt aceste entităţi din punct de vedere economic, am urmărit să vedem în ce măsură acestea au obţinut profit la finalul anului 2010. Rezultatul financiar contabil al anului 2010 pentru cooperative indică (tabelul 29) faptul că 59% dintre acestea au obţinut profit, indiferent dacă acesta a fost mai mic sau mai mare. În ceea ce priveşte cooperativele de consum, 53% dintre ele au obţinut

un mic profit, iar 6% un profit important. În acelaşi timp, 11% dintre cooperativele meşteşugăreşti au obţinut un profit important, în timp ce 50% au avut un profit mic. Un procent de 27% dintre cooperative au înregistrat deficit în anul 2010.

Tabelul 29. *Rezultatul financiar contabil în 2010*

Rezultat financiar contabil 2010	Total cooperative	Cooperative de consum	Cooperative meşteşugăreşti
Un deficit semnificativ (sub –15%)	11%	10%	11%
Un mic deficit (–15 – –3%)	16%	16%	15%
Aproape nul (+/–2%)	14%	14%	12%
Un mic profit (3-15%)	51%	53%	50%
Un profit important (peste 15%)	8%	6%	11%

Sursa: date proiect Prometeus, prelucrare ICCV, 2013.

Un aspect caracteristic entităţilor de economie socială îl reprezintă distribuţia limitată a profitului. Din acest motiv, cercetarea realizată şi-a propus să analizeze modul cum a fost utilizat profitul obţinut de către cooperative. Acest profit obţinut a fost în peste 31% dintre cazuri reinvestit, doar 11% dintre cooperative au declarat că a fost distribuit între membri în funcţie de contribuţia fiecăruia la capital (tabelul 30); 15% dintre cooperativele meşteşugăreşti care au obţinut profit în 2010 l-au distribuit între membri în funcţie de contribuţia acestora la capital. În cadrul cooperativelor, împărţirea profitului se face conform Legii nr. 1/2005. Astfel, conform Legii nr. 1/2005, un membru poate deţine maximum 20% din părţile sociale ale unei societăţi cooperatiste.

Tabelul 30. *Utilizarea profitului obţinut*

Utilizarea profitului	Total cooperative	Cooperative de consum	Cooperative meşteşugăreşti
A fost reinvestit	31%	35%	28%
A fost capitalizat în depozite sau alte instrumente financiare	6%	7%	4%
A fost distribuit în mod egal între membrii cooperaţiei	5%	6%	6%
A fost distribuit între membrii cooperaţiei în funcţie de contribuţia fiecăruia la capital/patrimoniu	11%	8%	15%
A fost donat/acordat ca prijin financiar membrilor defavorizaţi sau unor persoane defavorizate din comunitate	0%	0%	0%
Altceva	5%	3%	7%

Sursa: date proiect Prometeus, prelucrare ICCV, 2013.

Ca orice agent economic care acţionează pe o piaţă concurenţială, şi cooperativele au de înfruntat diverse dificultăţi în derularea activităţii proprii. Principalele dificultăţi semnalate de cooperative sunt legate de concurenţa ridicată în domeniu (46%), sprijinul scăzut pe care îl au din partea instituţiilor publice (33%), lipsa lichidităţilor (31%), lipsa pieţelor de desfacere (22%) şi menţinerea bazei de clienţi (22%). În ceea ce priveşte dificultăţile întâmpinate de cele două tipuri de cooperative, se pot observa câteva diferenţe în funcţie de specificul activităţilor economice derulate de cele două tipuri de cooperative (tabelul 31) :

- la aceste dificultăţi în cazul cooperativelor de consum se adaugă cea legată de concurenţa din partea economiei informale (20%) ;
- cooperativele meşteşugăreşti au indicat o problemă legată de obţinerea de materii prime la un preţ rezonabil (25%).

Tabelul 31. *Principalele dificultăţi în desfăşurarea activităţii economice*

Principalele dificultăţi	Total cooperative			Cooperative de consum			Cooperative meşteşugăreşti		
	Foarte dificil	Dificil	Deloc dificil	Foarte dificil	Dificil	Deloc dificil	Foarte dificil	Dificil	Deloc dificil
menţinerea încrederii membrilor	5%	30%	56%	5%	31%	56%	4%	30%	57%
menţinerea numărului de membri	6%	32%	52%	4%	31%	58%	9%	36%	48%
menţinerea bazei de clienţi	22%	50%	21%	21%	48%	24%	24%	55%	17%
obţinerea materiilor prime la un preţ rezonabil	21%	38%	31%	18%	38%	34%	25%	39%	27%
atragerea unor manageri profesionişti	12%	35%	40%	13%	36%	40%	11%	34%	43%
identificarea unor lideri	11%	30%	45%	12%	32%	45%	12%	30%	47%
sprijinul scăzut din partea instituţiilor publice	33%	33%	22%	33%	33%	24%	36%	34%	21%
concurenţa ridicată din domeniu	46%	36%	10%	53%	33%	9%	41%	43%	10%

concurenţa economiei informale	17%	40%	29%	20%	37%	31%	15%	46%	28%
lipsa pieţelor de desfacere	22%	39%	27%	20%	39%	31%	26%	41%	24%
prejudecăţi legate de cooperaţie din partea clienţilor/populaţiei	12%	35%	41%	15%	35%	40%	10%	37%	44%
lipsa noilor tehnologii de producţie	16%	38%	34%	17%	33%	39%	15%	44%	31%
lipsa lichidităţilor	31%	39%	19%	32%	38%	21%	31%	43%	18%
menţinerea patrimoniului	12%	42%	35%	13%	41%	35%	10%	45%	35%
menţinerea capacităţilor de producţie	13%	37%	38%	10%	34%	44%	15%	43%	33%
menţinerea forţei de muncă calificate	16%	42%	31%	14%	37%	38%	19%	51%	24%
lipsa personalului capabil să dezvolte planuri de afaceri/ proiecte de dezvoltare	15%	42%	29%	18%	38%	33%	13%	49%	27%
obţinerea de finanţări	32%	36%	18%	34%	33%	22%	31%	43%	15%
altele	1%	0%	1%	1%	0%	1%	1%	0%	1%

Sursa: date proiect Prometeus, prelucrare ICCV, 2013.

Prezenţa unui sistem de management al calităţii constituie un avantaj pentru mulţi dintre agenţii economici. 11% dintre cooperative deţin un sistem de management al calităţii pentru care au certificare de tip ISO (tabelul 32). Dintre cooperativele meşteşugăreşti, 18% au declarat că deţin un sistem de management al calităţii, faţă de 5% dintre cooperativele de consum. Acest lucru se datorează şi faptului că activităţi de producţie au mai mult cooperativele meşteşugăreşti. Dintre cooperativele chestionate, 77% nu deţin un sistem de management al calităţii, fapt ce uneori poate fi un obstacol în obţinerea unor contracte avantajoase.

Tabelul 32. *Existenţa unui sistem de management al calităţii*

Sistem de management al calităţii	Total cooperative	Cooperative de consum	Cooperative meşteşugăreşti
Certificat (ISO etc.)	11%	5%	18%
În curs de certificare	4%	3%	5%
Fără certificare	8%	8%	8%
Nu au	77%	84%	69%

Sursa : date proiect Prometeus, prelucrare ICCV, 2013.

Promovarea produselor este un instrument al mixului de marketing utilizat de 77% dintre cooperativele cuprinse în studiu. Cele mai utilizate modalităţi de promovare a produselor sunt participarea la târguri şi expoziţii (13%) şi foştii clienţi care sunt mulţumiţi de calitatea produselor şi le recomandă (50%) (tabelul 33). Acest canal informal de promovare a produselor este cel mai important atât pentru cooperativele de consum, cât şi pentru cele meşteşugăreşti. Un procent de 33% dintre cooperative nu îşi promovează produsele, dar există diferenţe semnificative între cele două tipuri de cooperative, cele meşteşugăreşti utilizând într-o măsură mai mare (80%) canale de promovare decât cele de consum (55%).

Tabelul 33. *Modalităţi de promovare a produselor cooperativelor*

Modalităţi de promovare	Total cooperative	Cooperative de consum	Cooperative meşteşugăreşti
spoturi TV la nivel naţional	1%	0%	1%
spoturi TV la nivel local	3%	2%	3%
spoturi radio la nivel naţional	0%	0%	0%
spoturi radio la nivel local	3%	2%	3%
campanii *door to door* (împărţire fluturaşi în cutiile poştale)	3%	2%	4%
campanii de împărţire de pliante în locuri publice	2%	2%	3%
panouri stradale	6%	8%	4%
publicitate on-line pe site-ul propriu	8%	4%	11%
publicitate on-line pe alte site-uri	6%	3%	8%
participare la târguri şi expoziţii	13%	12%	13%
prin intermediul foştilor clienţi	50%	57%	45%
alta	5%	7%	4%
nu ne promovăm produsele	**33%**	**45%**	**20%**

Sursa : date proiect Prometeus, prelucrare ICCV, 2013.

Cooperativele nu fac apel într-o proporţie foarte mare la credite bancare pentru a-şi dezvolta activitatea, doar 29% dintre respondenţi utilizând această modalitate. Cele care au folosit creditele bancare au făcut-o pentru a-şi extinde activitatea economică (38%), pentru a depăşi o situaţie de criză (26%) sau pentru a-şi moderniza activitatea economică (26%) (tabelul 34). Cooperativele de consum care au apelat la credite bancare au declarat într-o măsură mai mare că au făcut acest lucru pentru a-şi extinde activitatea economică (43%).

Tabelul 34. *Utilizarea creditelor bancare pentru activitatea cooperativelor*

Utilizarea creditelor bancare	**Total cooperative**	**Cooperative de consum**	**Cooperative meşteşugăreşti**
extinderea activităţii economice	38%	43%	33%
depăşirea unei situaţii de criză	26%	24%	28%
achiziţionarea de terenuri/imobile	4%	0%	7%
modernizarea activităţii economice	26%	27%	24%
alt motiv	6%	5%	8%
Nu	**71%**	**74%**	**70%**

Sursa : date proiect Prometeus, prelucrare ICCV, 2013.

Tabelul 35. *Aspecte importante pentru dezvoltarea activităţii economice a cooperativelor* (%)

Importanţa următoarelor aspecte	**Total cooperative**			**Cooperative de consum**			**Cooperative meşteşugăreşti**		
	Foarte important	**Important**	**Neimportant**	**Foarte important**	**Important**	**Neimportant**	**Foarte important**	**Important**	**Neimportant**
asistenţă tehnică pentru dezvoltarea de planuri de afaceri, planuri de marketing	17	45	38	16	43	40	19	47	34
asistenţă tehnică pentru realizarea de proiecte cu finanţare nerambursabilă	23	37	41	22	34	43	23	39	38
sprijin financiar pentru dezvoltarea de planuri de afaceri, planuri de marketing	24	39	37	24	37	39	24	42	34
instruire pentru membri	24	54	23	19	52	29	26	58	16

instruire pentru membrii organismelor de conducere	28	52	20	26	50	24	29	55	16
instruire pentru angajaţi	31	53	17	31	50	19	30	57	14
comunicare între organizaţii similare	28	55	17	28	52	20	25	60	15

Sursa : date proiect Prometeus, prelucrare ICCV, 2013.

Pentru dezvoltarea activităţii economice a cooperativelor sunt importante atât aspectele ce ţin de instruire (atât a angajaţilor, cât şi a membrilor organismelor de conducere), cât şi cele care se referă la relaţionarea cu alte cooperative. Astfel, 31% dintre cooperativele chestionate apreciază că este foarte importantă instruirea angajaţilor pentru dezvoltarea activităţii economice a organizaţiei, urmată de instruirea organismelor de conducere (28%) şi de comunicarea între organizaţii similare (28%) (tabelul 35).

Guvernare

Aspectele referitoare la guvernarea întreprinderilor sociale sunt importante în definirea unei astfel de organizaţii, EMES considerând că specifică acestora este prezenţa unui management democratic bazat pe principiul „un om, un vot”. Conform Legii nr. 1/2005, acest principiu trebuie să fie respectat de către cooperativele din România, adunarea generală fiind cea care adoptă deciziile privind activitatea organizaţiei. În cadrul adunării generale, fiecare membru are dreptul la un singur vot, indiferent de părţile sociale deţinute. În cazul a 92% dintre cooperativele incluse în cercetarea noastră, conducerea executivă este asigurată numai de către membrii cooperatori. Doar 6% dintre cei chestionaţi au declarat că atât membrii, cât şi persoane din afara organizaţiei asigură conducerea executivă (tabelul 36). Din analiza datelor se poate observa că există o diferenţă între cele două tipuri de cooperative, un procent mai mare dintre cooperativele meşteşugăreşti declarând că numai membrii asigură conducerea executivă (96%).

Tabelul 36. *Componenţa conducerii executive a cooperativelor*

Conducerea executivă este asigurată de…	Total cooperative	Cooperative de consum	Cooperative meşteşugăreşti
numai membri ai organizaţiei	92%	89%	96%
numai persoane angajate, din afara organizaţiei	1%	1%	0.2%
atât membri, cât şi persoane din afara organizaţiei	6%	9%	2%

Sursa : date proiect Prometeus, prelucrare ICCV, 2013.

Misiunea socială şi implicarea în dezvoltarea comunitară

În ceea ce priveşte contribuţia cooperativelor la furnizarea de bunuri şi servicii accesibile populaţiei, 35% apreciază că aceasta este foarte importantă. Numai 5% au apreciat că această contribuţie este neimportantă (tabelul 37). Contribuţia cooperativelor la integrarea în muncă a persoanelor din grupuri defavorizate este considerată a fi neimportantă de 31% dintre cei chestionaţi, numai 5% considerând-o foarte importantă (tabelul 38). Integrarea în muncă a populaţiei locale este considerată a fi o contribuţie importantă pentru 34% dintre cooperative, în timp ce 14% o apreciază ca nefiind importantă (tabelul 39). Un procent de 42% dintre cooperative apreciază că au o contribuţie importantă la creşterea economică locală (tabelul 40). Acest lucru este evident mai ales în zonele rurale şi în urbanul mic. Cooperativele au un rol important în promovarea democraţiei la nivel local prin participarea membrilor la luarea deciziilor, în opinia a 43% dintre respondenţi (note de 8, 9 şi 10) (tabelul 41). Încrederea între membri este un indicator pentru capitalul social existent în cooperative. 58% dintre cooperative consideră că au un rol foarte important în creşterea încrederii între membri şi implicit a capitalului social (tabelul 42). Rolul cooperaţiei în sprijinirea membrilor pentru a rămâne independenţi este considerat a fi important de 36% dintre cei cuprinşi în studiu, şi deloc important pentru 15% dintre aceştia (tabelul 43).

Tabelul 37. *Importanţa contribuţiei cooperativelor la furnizarea de bunuri şi servicii accesibile populaţiei (%)*

Importanţa contribuţiei cooperativei la…	**Furnizarea de bunuri şi servicii accesibile populaţiei**		
	Total cooperative	Cooperative de consum	Cooperative meşteşugăreşti
1	5	6	4
2	2	1	3
3	1	1	1
4	1	2	1
5	7	7	7
6	4	5	4
7	8	7	9
8	21	21	22
9	9	11	8
10	35	36	36

Sursa: date proiect Prometeus, prelucrare ICCV, 2013.

Tabelul 38. *Importanţa contribuţiei cooperativelor la integrarea în muncă a persoanelor din grupuri defavorizate (%)*

Importanţa contribuţiei cooperativei la…	**Integrarea în muncă a persoanelor din grupuri defavorizate**		
	Total cooperative	Cooperative de consum	Cooperative meşteşugăreşti
1	31	38	34
2	12	7	9
3	5	4	4
4	4	5	4
5	10	10	10
6	2	4	3
7	7	5	6
8	5	5	5
9	4	2	3
10	5	5	5

Sursa: date proiect Prometeus, prelucrare ICCV, 2013.

Tabelul 39. *Importanţa contribuţiei cooperativelor la integrarea în muncă a populaţiei locale (%)*

Importanţa contribuţiei cooperativei la…	**Integrarea în muncă a populaţiei locale**		
	Total cooperative	Cooperative de consum	Cooperative meşteşugăreşti
1	14	16	12
2	8	7	8
3	5	5	6
4	3	2	3
5	10	11	9
6	7	8	7
7	8	7	8
8	12	12	13
9	7	7	8
10	15	15	15

Sursa: date proiect Prometeus, prelucrare ICCV, 2013.

Tabelul 40. *Importanţa contribuţiei cooperativelor la creşterea economică locală (%)*

Importanţa contribuţiei cooperativei la…	**Creşterea economică locală**		
	Total cooperative	Cooperative de consum	Cooperative meşteşugăreşti
1	7	5	9
2	5	6	5
3	4	3	5
4	4	4	5
5	12	11	13
6	6	7	5
7	9	10	8
8	12	13	13
9	8	10	7
10	22	25	18

Sursa: date proiect Prometeus, prelucrare ICCV, 2013.

Tabelul 41. *Importanţa contribuţiei cooperativelor la promovarea democraţiei la nivel local prin participarea membrilor la luarea deciziilor (%)*

Importanţa contribuţiei cooperativei la…	**Promovarea democraţiei la nivel local prin participarea membrilor la luarea deciziilor**		
	Total cooperative	Cooperative de consum	Cooperative meşteşugăreşti
1	14	14	14
2	4	4	5
3	4	2	6
4	3	3	2
5	7	9	5
6	6	6	5
7	7	7	7
8	13	13	14
9	11	12	11
10	19	20	19

Sursa: date proiect Prometeus, prelucrare ICCV, 2013.

Tabelul 42. *Importanţa contribuţiei cooperativelor la creşterea încrederii între membri (%)*

Importanţa contribuţiei cooperativei la…	**Creşterea încrederii între membri**		
	Total cooperative	Cooperative de consum	Cooperative meşteşugăreşti
1	6	6	6
2	3	3	3
3	2	2	2
4	2	2	1
5	8	10	6
6	4	5	4
7	6	6	7
8	19	19	20
9	14	13	15
10	25	25	27

Sursa : date proiect Prometeus, prelucrare ICCV, 2013.

Tabelul 43. *Importanţa contribuţiei cooperativelor la sprijinirea membrilor pentru a rămâne independenţi (%)*

Importanţa contribuţiei cooperativei la…	**Sprijinirea membrilor pentru a rămâne independenţi**		
	Total cooperative	Cooperative de consum	Cooperative meşteşugăreşti
1	15	16	14
2	5	5	5
3	3	3	4
4	3	3	3
5	10	13	8
6	4	5	4
7	7	8	7
8	15	14	16
9	9	8	10
10	12	11	14

Sursa : date proiect Prometeus, prelucrare ICCV, 2013.

Un principiu care stă la baza activităţii cooperativelor este cel referitor la preocuparea pentru dezvoltarea comunităţii. În România, principalul mod prin care societăţile cooperative se implică în dezvoltarea comunităţii din care fac parte membrii lor este furnizarea de servicii (61% dintre cooperative). Alte modalităţi de implicare

în dezvoltarea comunităţilor sunt : participarea la diverse evenimente locale organizate de instituţii publice (13%) sau de actori ai societăţii civile (12%) şi angajarea de forţă de muncă locală din rândul grupurilor vulnerabile (9%) (tabelul 44). Pentru a putea realiza un profil al cooperativelor care se implică activ în activităţi de dezvoltare locală, am decis rularea unui model de regresie logistică pentru a identifica acei predictori ce cresc probabilitatea de a menţiona participarea organizaţiei la creşterea bunăstării comunitare. Pentru aceasta, am creat o variabilă nouă care să definească participarea cooperativei în activităţi de dezvoltare comunitară, iar ca predictori am utilizat cinci categorii : categorii de membri (tipuri de membri, de unde provin), relaţia cu autorităţile publice locale şi regionale (satisfacţia faţă de relaţia cu autorităţile publice, derularea de programe în parteneriat), rolul social perceput, provenienţa veniturilor. Având în vedere toţi aceşti predictori, profilul cooperativelor care se implică mai mult în dezvoltarea comunităţii unde îşi desfăşoară activitatea indică faptul că sunt cele care au printre membri persoane ce lucrează în instituţii publice sau în mediul privat din localitate sau beneficiari ai organizaţiei, nu sunt satisfăcute de relaţia cu autorităţile publice locale, apreciază că rolul lor social constă în oferirea de bunăstare economică membrilor şi integrarea în muncă a unor categorii cu risc de excluziune, iar beneficiarii organizaţiei locuiesc în special în localitatea în care se află sediul cooperativei.

Tabelul 44. *Implicarea cooperativelor în dezvoltarea comunităţii*

Implicarea în dezvoltarea comunităţii	Total cooperative	Cooperative de consum	Cooperative meşteşugăreşti
Organizează diverse evenimente la nivel local/regional	5%	6%	4%
Oferă servicii membrilor comunităţii/ regiunii	61%	60%	63%
Angajează forţă de muncă locală din rândul grupurilor vulnerabile	9%	8%	12%
Participă la diverse evenimente locale/ regionale organizate de alţi actori ai societăţii civile	12%	12%	10%
Participă la diverse evenimente locale/ regionale organizate de alte organizaţii ale administraţiei	13%	15%	11%

Sursa : date proiect Prometeus, prelucrare ICCV, 2013.

Concluzii

Claudia Petrescu

Dacă până în anul 1990 sectorul cooperatist deţinea o poziţie importantă în cadrul economiei naţionale, după acest an modificările structurale intervenite, prin trecerea de la economia centralizată la o economie de piaţă, nu au constituit, cel puţin pentru cooperativele de consum, o nişă de dezvoltare, ci, dimpotrivă, acestea au fost nevoite, în limita resurselor disponibile şi în continuă scădere, să se adapteze din mers noilor tendinţe.

Aşa cum am afirmat încă de la începutul lucrării, scopul principal l-a constituit realizarea unei diagnoze a sistemului cooperatist din România, axat pe cele două tipuri importante de cooperative prezente la noi în ţară, respectiv cea de consum şi cea meşteşugărească. Paradigma conceptuală aflată la baza elaborării volumului este cea a economiei sociale, cooperativele fiind analizate din această perspectivă. Cercetarea realizată în cadrul proiectului *Prometeus – Promovarea economiei sociale în România prin cercetare, educaţie şi formare profesională la standarde europene* a avut la bază cei nouă indicatori de definire a unei întreprinderi sociale stabiliţi de către EMES : desfăşurarea unei activităţi permanente de producţie sau comercializare de bunuri sau servicii ; asumarea de riscuri economice ; existenţa unui minimum de angajaţi ; prezenţa unui scop social care urmăreşte ajutorarea comunităţii unde îşi desfăşoară activitatea sau a unui grup de persoane ; înfiinţarea ei este rezultatul unei iniţiative colective a unui grup de cetăţeni sau a unor organizaţii ale societăţii civile ; distribuţia limitată a profitului ; autonomia ; guvernarea democratică ce are la bază principiul „un om, un vot" ; şi implicarea diverşilor actori (utilizatori, clienţi, reprezentanţi ai altor instituţii comunitare etc.) în procesul de luare a deciziilor (Defourny şi Nyssens, 2012). Pornind de la aceşti indicatori, am evidenţiat în analiza datelor măsura în care cooperativele din România răspund acestor cerinţe. Astfel, indicatorii care vizează dimensiunea economică a cooperativelor sunt îndepliniţi de către organizaţiile din România deoarece acestea au o activitate economică permanentă care se derulează pe o piaţă concurenţială, ele fiind considerate întreprinderi mici şi mijlocii şi nebeneficiind de facilităţi fiscale sau alt suport specific din partea statului în virtutea statutului şi caracteristicilor lor. Ele utilizează forţă de muncă plătită, chiar dacă aceasta este în continuă scădere, conform înregistrărilor INS. În ceea ce priveşte indicatorii cuprinşi în dimensiunea socială, cooperativele din România îi îndeplinesc, deoarece sunt iniţiate de grupuri de persoane cu interese comune, aşa cum reiese din

cercetare, iar conform legii lor de funcţionare (Legea nr. 1/2005), profitul este distribuit limitat între membri atunci când se face acest lucru, deoarece din ancheta sociologică reiese că în 31 % dintre cazuri el a fost reinvestit, iar unul dintre principiile cooperatiste este cel dedicat atenţiei sporite pentru dezvoltarea comunităţii. Dacă ne uităm la obiectivele declarate de organizaţiile cooperatiste din România, cele care vizează furnizarea unor servicii necesare comunităţii şi îmbunătăţirea situaţiei sociale a membrilor sunt percepute ca fiind destul de importante. Datele cercetării ne arată că şi la indicatorii ce se încadrează în dimensiunea participativă a activităţii lor răspund cooperativele din România. Astfel, conform legii, deciziile importante se adoptă în cadrul adunării generale ce are la bază principiul „un om, un vot", implică şi alţi actori ai comunităţii printre membri sau în activităţile lor şi sunt structuri autonome. Analizând toate aceste aspecte reliefate prin cercetarea întreprinsă, putem spune că aceste organizaţii se încadrează foarte mult în definiţia întreprinderii sociale, chiar dacă au o activitate economică pronunţată.

Ca şi în alte ţări, şi în România asistăm la un proces de hibridizare a cooperativelor, concretizat în combinarea diverselor forme instituţionale într-o nouă structură datorită necesităţii de a armoniza obiectivele sociale cu cele economice în condiţiile unor schimbări permanente ale mediului socio-economic în care îşi desfăşoară activitatea. Cele mai evidente procese de hibridizare din România sunt cele înregistrate în cazul cooperativelor de consum în care angajaţii sunt şi membri. Un alt proces de hibridizare faţă de ideal-tipul cooperativelor de consum este prezenţa în cadrul acestor cooperative a activităţilor de producţie de bunuri.

O mare provocare pentru prezenta cercetare a constituit-o identificarea principalelor dificultăţi care au dus la o diminuare a activităţii societăţilor cooperative, fapt ce s-a concretizat într-o reducere a numărului de salariaţi şi de membri. Diagnoza realizată asupra sectorului cooperatist din România ne indică probleme legate de : politicile publice care reglementează activitatea acestor organizaţii ; diverse aspecte economice atât în ce priveşte activitatea cooperativelor, cât şi în ce priveşte societatea în ansamblu ; cultura şi identitatea organizaţională ; managementul acestor organizaţii ; percepţia acestor organizaţii în rândul diverşilor actori sociali. În cele ce urmează, vom face o trecere în revistă a acestor probleme pentru a putea întregi imaginea de ansamblu asupra acestui tip de organizaţie colectivă în România.

Probleme legate de politicile publice

Din punctul de vedere al reprezentanţilor cooperativelor de consum şi meşteşugăreşti, marea provocare pentru cele două sectoare cooperatiste o reprezintă rezolvarea problemei patrimoniale, respectiv a situaţiei terenurilor aflate în folosinţa organizaţiilor respective, pe care, de-a lungul anilor, au fost edificate construcţii aflate în proprietatea

acestora. Reamintim că societăţile cooperative de consum şi meşteşugăreşti deţin un patrimoniu însemnat, îmbogăţit pe măsura dezvoltării organizaţiilor, a cărui existenţă este văzută ca o garanţie a perenităţii cooperaţiei. Principala problemă a cooperaţiei este legată deci de absenţa titlurilor de proprietate asupra acestor terenuri, fapt ce impietează accesarea unor fonduri pentru desfăşurarea unor programe de investiţii, care presupun oferirea de garanţii pentru credite bancare pe termen lung. Astfel, Legea nr. 1/2005 privind organizarea şi funcţionarea cooperaţiei a reglementat în mod explicit regimul juridic al terenurilor acordate în folosinţa organizaţiilor cooperatiste. Cu toate acestea, Decizia nr. 913/2009 a Curţii Constituţionale a invalidat alin. (1) al art. 107 din legea amintită, fără ca textul să fie înlocuit până în prezent, deşi au fost înaintate numeroase solicitări în acest sens de către reprezentanţii sectoarelor cooperatiste, iar Consiliul Consultativ al Cooperaţiei (organ consultativ ce funcţionează pe lângă MEC, autoritatea publică însărcinată cu monotorizarea aplicării Legii nr. 1/2005) a convenit asupra modalităţii de rezolvare a problemei (proiect de lege). Chestiunea în cauză, referitoare la dreptul de proprietate asupra terenurilor acordate societăţilor cooperative în folosinţă, prin legi, decrete, hotărâri ale Consiliului de Miniştri, decizii ale sfaturilor populare etc. şi pe care acestea şi-au edificat, de-a lungul timpului, în condiţiile existenţei tuturor autorizaţiilor necesare, sedii de societăţi, unităţi de producţie, secţii de prestări servicii, magazine, spaţii de depozitare şi alte asemenea, este lăsată, practic, în competenţa autorităţilor publice locale, prea puţin interesate de dezvoltarea cooperativelor. De aceste probleme sunt afectate atât cooperativele meşteşugăreşti, care activează preponderent în zona urbană, cât şi cele de consum, care îşi desfăşoară activitatea preponderent în mediul rural. Faptul că s-au considerat prioritare alte reglementări privind proprietatea a condus la situaţia în care „cooperaţia a rămas cu bunurile pe un teren, care, în cele mai multe cazuri, nu este al nostru” (reprezentant cooperativă de consum). Un alt aspect este cel legat de numeroasele litigii create pe seama proprietăţii asupra unor clădiri care au făcut obiectul Legii nr. 10/2001 privind regimul juridic al unor imobile preluate în mod abuziv în perioada 6 martie 1945 – 22 decembrie 1989. Dat fiind conţinutul art. 10 al legii amintite, prin care restituirea în natură se realiza numai pentru terenurile libere, iar în celelalte cazuri se stabileau măsuri reparatorii în echivalent, părea că situaţia este clarificată. Însă, prin modificările prevăzute de Legea nr. 247/2005 privind reforma în domeniile proprietăţii şi justiţiei, precum şi unele măsuri adiacente, au fost introduse dispoziţii imperative privind restituirea terenurilor către foştii proprietari, indiferent de modul de realizare a construcţiilor. În consecinţă, pentru a putea supravieţui, în condiţiile concurenţei neloiale practicate de unele firmele evazioniste, dar şi pentru a respecta reglementările în vigoare, societăţile cooperative au fost obligate să renunţe, vânzând la preţuri de multe ori neavantajoase o bună parte din clădirile construite pe terenuri care nu le aparţineau ori terenuri retrocedate vechilor proprietari, cumpărătorii fiind, în unele cazuri, chiar aceştia din urmă. În condiţii normale, clădirile amintite ar fi putut fi păstrate, cu atât mai mult cu cât în

majoritatea acestora fuseseră investite sume importante pentru modernizare, ceea ce ar fi putut conduce la menţinerea unor activităţi şi a unui număr important de locuri de muncă. Numeroasele litigii legate de proprietate au dus la reducerea activităţii şi chiar la închiderea unor societăţi cooperative sau a unor secţii ori unităti ale acestora, iar numărul mare de procese pentru apărarea patrimoniului a slăbit forţa structurilor cooperatiste.

Îndeosebi în cazul cooperaţiei de consum, apariţia Legii nr. 1/2005 a avut efecte negative asupra sectorului cooperatist prin „distrugerea sistemului de control" şi prin posibilitatea înstrăinării patrimoniului. Este de amintit că în sectorul cooperatist exista, înainte de apariţia acestei legi, un sistem de control al activităţii cooperativelor relativ riguros, într-o organizare ierarhică foarte strictă. În vechea formulă legislativă, în care asocierea nu era facultativă, activitatea cooperativelor de gradul I era controlată de structurile cooperatiste asociative (uniuni), în timp ce, potrivit Legii nr. 1/2005, acestea nu mai au niciun drept de control ori supraveghere, fiecare cooperativă fiind independentă. Eliminarea atributului de control, care a vizat obţinerea unor efecte benefice asupra prosperităţii economice, a permis acţiunea discreţionară a unora dintre administratorii cooperativelor, materializată în efecte negative asupra intereselor simplilor membri cooperatori. Prin noua lege, despre care unii reprezentanţi de cooperative consideră că nu protejează în mod suficient patrimoniul indivizibil, nu mai există nici obligativitatea pentru cooperativele de gradul I de a fi membre ale uniunilor judeţene, acestea putându-se afilia direct la uniunile naţionale, fără ca faptul în sine să constituie o obligaţie, ele putând rămâne neasociate.

Un alt factor care a dus la slăbirea cooperaţiei este prevederea din Legea nr. 1/2005 (art. 7, alin. 4) potrivit căreia principiile cooperatiste nu au caracter normativ, fapt ce a condus la o respectare diferenţiată a acestora. Reprezentanţii sistemului cooperatist au indicat şi unele deficienţe legate de caracterul general al Legii 1/2005, ei considerând că nu pot fi „băgate în aceeaşi oală" şi cooperativele meşteşugăreşti, şi cele de consum, şi cele agricole, ele având particularităţi diferite.

În legislaţia românească, cooperativele sunt tratate laolaltă cu întreprinderile mici şi mijlocii, autoritatea publică centrală care le reprezintă fiind Ministerul Economiei, pe linia armonizării cadrului legislativ şi a politicilor publice, precum şi a promovării principiilor cooperatiste. Legea nr. 346/2004 privind stimularea înfiinţării şi dezvoltării întreprinderilor mici şi mijlocii a fost cea prin care societăţilor cooperative li s-a consfinţit accesul la formele de sprijin de către stat al IMM-urilor. Pentru sectorul cooperatist au fost considerate benefice, printre altele, programele legate de inserţia profesională a tinerilor absolvenţi şi încadrarea profesională a persoanelor de peste 46 de ani, programul naţional multianual pentru susţinerea meşteşugurilor şi artizanatului.

Probleme legate de activitatea derulată şi de contextul economic de funcţionare

Căderea comunismului şi perioada de tranziţie ce a caracterizat România după 1990 marchează o schimbare structurală în sistemul cooperaţiei, concretizată în redefinirea rolului lor în societate, reorganizarea activităţilor de producţie de bunuri şi servicii, redefinirea ofertei de bunuri şi servicii, modificări ale sistemului de valorificare a produselor sau de achiziţie a acestora, identificarea de noi pieţe de desfacere a producţiei, retehnologizări, adoptarea unor sisteme de management al calităţii, formarea unor noi abilităţi la angajaţi etc.

Una dintre problemele majore cu care cooperaţia s-a confruntat în primii ani după căderea regimului comunist a fost cea legată de lipsa comenzilor din partea întreprinderilor industriale (clienţii traditionali din perioada comunistă mai ales pentru cooperativele meşteşugăreşti) şi neplata produselor realizate pentru acestea în perioada 1989-1992. Aceste aspecte au afectat toată economia românească din primii ani de după 1990, pe fondul căderii pieţelor externe, dar şi al lipsei de viziune economică din partea guvernanţilor. Necesitatea identificării de noi pieţe de desfacere a produselor şi schimbările petrecute în comportamentul de consum al populaţiei României au forţat cooperativele să îşi modifice şi să îşi îmbunătăţească gama de produse şi servicii şi să retehnologizeze capacităţile de producţie. Aceste schimbări se observă din analiza activităţilor economice principale ale cooperativelor, care îşi reduc activităţile de producţie industrială (de la 31% dintre cooperative în 2000 la 27% în 2010) şi le cresc pe cele din domeniul comerţului şi tranzacţiilor imobiliare. În 2010, raportările INS indicau ca activităţi economice principale ale cooperativelor meşteşugăreşti : industrie prelucrătoare (55%), prestări servicii (17%), activităţi de comerţ (11%) şi tranzacţii imobiliare (8%). Faţă de anul 2000, în cazul cooperativelor meşteşugăreşti se observă o uşoară creştere a ponderii cooperativelor care derulează activităţi de prestări servicii (de la 16% la 17%), activităţi de comerţ (de la 9% la 11%) şi tranzacţii imobiliare (de la 4% la 8%) şi o scădere a celor care au activităţi de producţie (de la 61% la 55%). Pentru cooperativele de consum, activitatea economică principală o constituie comerţul, 92% dintre acestea evoluând atât în 2000, cât şi în 2010 în acest domeniu. Datele cercetării cantitative derulate în cadrul proiectului Prometeus indică un procent de 33% de cooperative meşteşugăreşti care declară că 50% din veniturile lor provin din activităţi de producţie, 27% care spun că din prestarea de servicii au peste 50% din venituri şi 23% spun că au peste jumătate din venituri provenite din închirierea de spaţii.

Pentru cooperativele de consum, concurenţa neloială a altor firme în domeniul comerţului şi al achiziţiei de produse din mediul rural a reprezentat cea mai gravă problemă cu care s-au confruntat odată cu trecerea la economia de piaţă. Aceasta a

dus la o reducere a numărului de societăţi cooperatiste de consum şi la renunţarea la activitatea de achiziţie directă de produse din mediul rural. Perioadele de inflaţie mare şi introducerea TVA-ului la produse au fost alte cauze ale declinului activităţii acestor cooperative.

În cazul cooperativelor, scăderea numărului de salariaţi a fost continuă. Dacă numărul de salariaţi ai cooperativelor de consum a scăzut cu peste 44% în cei 10 ani de după 2000 (de la 13.402 salariaţi în 2000 la 7.485 în 2010), în cazul cooperativelor meşteşugăreşti această scădere a reprezentat aproximativ 70% din forţa de muncă angajată (de la 78.117 salariaţi în 2000 la 25.109 în 2010). Numărul mediu de salariaţi în cooperativele meşteşugăreşti a scăzut de la 98 în 2000 la 29 în 2010, iar în cele de consum, de la 11 la 5. Datele cercetării cantitative derulate în cadrul proiectului Prometeus indică faptul că peste 70% din forţa de muncă angajată este reprezentată de femei.

O altă problemă identificată o reprezintă lipsa unei identităţi bine conturate ca posibil factor de ocupare a forţei de muncă. În România, pentru factorii de decizie, cooperativele sunt considerate interesante în materie de ocupare a forţei de muncă aproape exclusiv cu referire la grupuri vulnerabile. Acest lucru apare pregnant mai ales după anul 2007, când datorită finanţărilor de la Uniunea Europeană creşte interesul pentru entităţile de economie socială ca alternative de incluziune socială activă. Dacă în anii comunismului aproape exclusiv persoanele din grupurile dezavantajate îşi găseau loc de muncă în cadrul cooperaţiei meşteşugăreşti, după 1989 numărul unităţilor cooperatiste specializate în a lucra cu persoane cu dizabilităţi a scăzut dramatic, ca şi salariaţii acestora, de la 19.395 în 1989 la 973 în 2004. Pentru 2010, datele UCECOM indică un număr de 410 persoane cu dizabilităţi angajate în cadrul cooperativelor meşteşugăreşti şi un număr de 16 cooperative care au statut de unitate protejată deoarece au astfel de salariaţi. Datele cercetării de teren ne arată că doar 14,5% dintre cooperativele meşteşugăreşti apreciază ca importantă contribuţia lor la integrarea în muncă a persoanelor cu dizabilităţi.

Trebuie să remarcăm faptul că în ultimii 3 ani asistăm la apariţia timidă a unei noi generaţii de cooperative, care sunt înfiinţate pentru a facilita integrarea pe piaţa muncii a unor categorii de persoane dezavantajate (romi, femei din mediul rural etc.). Aceste noi tipuri de cooperative sunt puternic susţinute prin fonduri europene, dar în absenţa unui cadru coerent de politici publice în domeniul economiei sociale este dificil de prevăzut cât de sustenabile vor fi.

Probleme legate de identitatea şi cultura organizaţională

După 1989 asistăm la o „criză de identitate” în cazul cooperativelor din România, marcată de trecerea de la proprietatea „de stat şi cooperatistă” la economia de piaţă, care a condus aceste organizaţii de la o identitate clară şi bine conturată la o identitate organizaţională marginală şi neconformă cu „spiritul vremii”. În perioada comunistă, activitatea cooperativelor era coordonată de către Centrala cooperaţiei, instituţie publică ce controla şi coordona activitatea acestor tipuri de entităţi economice. Preşedintele acestei instituţii centrale avea rang de înalt demnitar (ministru secretar de stat). Activitatea economică şi cea financiară a cooperativelor erau planificate şi monitorizate foarte atent de această instituţie centrală care aproba şi planurile de investiţii ale acestora şi asigura şi desfacerea produselor la export şi chiar şi la nivel naţional dacă era necesar. Aceste funcţii ale instituţiei centrale au dispărut treptat după căderea regimului comunist deoarece nu au mai putut fi îndeplinite la acelaşi nivel de către noile structuri create, UCECOM sau CENTROCOOP. Pieţele tradiţionale de desfacere din fostele ţări comuniste se orientau către alte tipuri de produse, era dificil să se mai controleze activitatea unor entităţi private independente, nu mai puteau coordona activitatea cooperativelor atât timp cât nu mai aveau şi posibilităţi de a oferi facilităţi economice sau fiscale.

Criza identitară de la nivel organizaţional a fost însoţită de reducerea drastică a numărului de membri. Numărul membrilor din anul 2010 în cazul cooperativelor de consum a ajuns să reprezinte 4% din cel existent în anul 1989, deşi numărul cooperativelor s-a redus mai puţin – cu 60%, de la 2.580 de unităţi în 1989 la 958 în 2010. Asistăm la o reducere dramatică a numărului de membri şi de unităţi la cooperativele de consum pe fondul trecerii la economia de piaţă şi al lipsei suportului din partea statului. Şi la cooperativele meşteşugăreşti avem o scădere drastică a numărului de membri, cu 86% faţă de 1989, care se realizează însă în condiţiile unei dublări a numărului de unităţi cooperatiste după 1989. Numărul cooperativelor meşteşugăreşti a înregistrat o creştere în perioada 1989-1998 (de la 562 la 1.143 în 1998), urmată de o scădere uşoară în perioada 1999-2004 (de la 1.073 la 820). După apariţia Legii nr. 1/2005, numărul cooperativelor meşteşugăreşti a crescut uşor, ajungând în 2010 la 857, conform înregistrărilor Institutului Naţional de Statistică. Nu putem discuta după 1989 de apariţia unor cooperative noi, ci de o reorganizare prin scindare a celor existente în perioada comunistă. Această fărâmiţare a lor a avut ca posibil efect slăbirea capacităţilor lor de producţie şi o diminuare drastică a acestora, pe de o parte. Pe de altă parte, a fost o strategie de supravieţuire, prin păstrarea acelor părţi din cooperativă care funcţionează şi transferarea lor către

alte societăţi cooperative, astfel încât să nu fie afectate de diferitele probleme financiare ale organizaţiei-„mamă”.

Problemele cooperaţiei legate de găsirea de noi pieţe de desfacere, schimbarea producţiei şi a serviciilor oferite astfel încât să satisfacă cerinţele pieţei au dus la scăderea numărului de salariaţi şi implicit a numărului de membri deoarece specificul acestora, inclusiv cooperativele de consum, constă în faptul că angajaţii sunt şi membri. La cooperativele de consum, de la 6.550.000 de membri în 1989 s-a ajuns la 27.823 în 2009. Cifra din 2009 reprezintă membrii reali ai cooperativelor de consum deoarece după Legea nr. 1/2005 a avut loc şi un proces de reorganizare a acestora, inclusiv de reafirmare a calităţii de membru în aceste structuri. Numărul de salariaţi a scăzut la aproape jumătate în perioada 2000-2010, de la 13.402 la 7.485 de angajaţi. Cooperativele meşteşugăreşti au ajuns de la 429.778 de membri în 1989 la 58.497 în 2004 (Anuar UCECOM, 2004). Datele privind numărul de membri în cooperativele meşteşugăreşti sunt doar pentru perioada 1989-2004, după această dată nemaifiind înregistrate decât pentru cooperativele afiliate la uniunea naţională UCECOM. Dacă ne uităm însă la numărul lor de salariaţi, care în proporţie de peste 90% în cazul cooperativelor meşteşugăreşti sunt şi membri, observăm o scădere drastică a numărului acestora – de la 78.117 în 2000 la 25.109 în 2010, conform datelor Institutului Naţional de Statistică. Această reducere a numărului de membri are efecte asupra capitalului acestor entităţi, atât a celui financiar şi material, cât şi a celui social şi uman.

Un alt aspect problematic pentru cooperativele din România este legat de modul în care se autodefinesc organizaţional, ele percepându-se ca agenţi economici care au de apărat doar interesele membrilor lor. Datele cercetării derulate în cadrul proiectului relevă următoarele aspecte legate de percepţia asupra obiectivelor principale ale organizaţiilor de tip cooperatist : principalul obiectiv al cooperativelor din România îl reprezintă obţinerea de beneficii economice pentru membri (68% dintre cooperative apreciază că acesta este principalul lor obiectiv), alte obiective importante pentru societăţile cooperatiste sunt legate de reprezentarea intereselor membrilor (50%), furnizarea unor servicii necesare comunităţii (43%) şi îmbunătăţirea situaţiei sociale a membrilor (33%). Aşa cum afirmam la început, avem de-a face cu un model mutualist de organizaţii cooperatiste, având în vedere centrarea lor pe promovarea intereselor membrilor, cele mai importante fiind cele economice.

Probleme de management

Problemele de management sunt unele dintre cele mai importante cu care se confruntă sistemul cooperatist din România. Un prim tip de problemă este riscul de demutualizare favorizat de caracterul lax al legislaţiei şi problemele grave de ordin legal privind proprietatea cooperatistă. În perioada comunistă, cooperativelor li s-a permis să construiască imobile şi să-şi dezvolte patrimoniul prin punerea la dispoziţie de terenuri de către stat, fapt ce a condus la acumularea unui capital material substanţial de către acestea. Problemele au apărut după anul 2000, când a început să fie pusă în aplicare legea care prevedea retrocedarea tuturor terenurilor şi imobilelor sau despăgubirea foştilor proprietari (Legea nr. 1/2000). Astfel, multe dintre terenurile pe care se aflau imobilele cooperativelor au fost revendicate – şi unele câştigate – de către foştii proprietari, fapt ce a dus la „sărăcirea” unora dintre cooperative. O altă situaţie a fost cea în care chiar managementul cooperativelor a fost cel care a înstrăinat imobilele, mai ales după apariţia Legii nr. 1/2005, care le permitea divizarea patrimoniului. Cu aprobarea adunărilor generale care erau formate din mult mai puţini membri decât înainte de 1989, au putut fi transformate imobile din patrimoniul lor în părţi divizibile şi înstrăinate sub pretextul nevoii de capital pentru supravieţuire sau dezvoltare. Având protecţia legii, nu sunt posibile desfiinţarea cooperativei şi transformarea ei în societate comercială pe acţiuni, dar s-a permis sărăcirea acesteia prin înstrăinarea patrimoniului. Putem afirma că acest proces accentuat de înstrăinare a patrimoniului poate fi considerat la fel de nociv ca un proces de demutualizare. După cum arată datele INS, în anul 2010 peste 98% dintre activele imobilizate ale cooperativelor erau imobilizări coporale (imobile, terenuri, mijloace de producţie, echipamente) şi doar 1% imobilizări financiare. Valoarea acestor active a crescut foarte mult după anul 2000, datorită dezvoltării pieţei imobiliare în România, mai ales în cazul cooperativelor care deţin imobile în mediul urban şi în special în oraşele mari.

Un alt aspect problematic îl reprezintă criza de guvernare la nivelul organizaţiilor cooperatiste, datorată unor cauze ce ţin de slăbirea capacităţii de coordonare şi control din partea centralelor (reţelelor sau organizaţiilor-umbrelă) cooperatiste, dar şi de existenţa unui management neperformant în multe cazuri. Dacă în perioada comunistă sistemul cooperaţiei era coordonat de la centru şi urmărea atingerea obiectivelor economiei planificate, nu acelaşi lucru se poate spune în perioada de tranziţie, când asistăm la o scădere a acestei coordonări. Coordonarea din perioada comunistă se traducea prin existenţa unei ierarhii în cadrul sistemului – cooperative şi uniuni centrale ale acestora –, care permitea controlul activităţii. Uniunea centrală a cooperaţiei era controlată politic, şefii ei având funcţii de secretar de stat, şi avea

dreptul de a emite norme obligatorii pentru toate cooperativele în ceea ce priveşte organizarea şi funcţionarea acestora. Uniunea centrală era singura instituţie care, în cazul cooperaţiei, avea dreptul de a face control, a stabili pagubele şi de a le imputa celor vinovaţi. Exercitarea funcţiei de control de către organe ale sistemului cooperatist în perioada comunistă nu însemna autonomia totală a acestora faţă de stat. Coordonarea şi controlul exercitate de uniunea centrală au scăzut în timp, diminuându-se foarte mult după apariţia Legii nr. 1/2005, care nu mai obligă cooperativele să se asocieze la uniunile naţionale sau la cele judeţene. Capacitatea de coordonare a activităţii cooperaţiei de către uniunea centrală s-a erodat foarte mult odată cu scăderea puterii acesteia – hotărârile ei nu mai au caracter de normă obligatorie, nu mai au propriul sistem de asigurări şi de pensii, nu mai pot acorda beneficii fiscale membrilor, nu mai deţin puterea politică etc. La scăderea controlului se adaugă şi scăderea puterii economice a acestor uniuni (dacă în perioada comunistă asigura comenzi pentru producţie, după 1989 acest lucru nu s-a mai întâmplat) şi problemele de patrimoniu care nu au putut fi rezolvate.

Deşi coordonarea a scăzut faţă de perioada comunistă, nu putem spune că uniunile centrale ale cooperaţiei nu reprezintă o voce puternică în sistem. Procentul de afiliere a cooperativelor consum la CENTROCOOP este de peste 95%, iar a celor meşteşugăreşti la uniunea centrală este de 57% în 2010 (UCECOM, 2012). Puterea economică a UCECOM a rămas mare. Această putere economică şi existenţa specialiştilor în cadrul ei îi permite încă să coordoneze, chiar dacă nu la acelaşi nivel, activitatea cooperativelor afiliate. Litigiile dintre cooperativele meşteşugăreşti se judecă de către Curtea de Arbitraj a Cooperaţiei de pe lângă UCECOM, care este o instanţă arbitrală ce îşi desfăşoară activitatea în temeiul cărţii a IV-a a noului Cod de Procedură Civilă, având autonomie şi independenţă totale, conform regulilor procedurale de arbitraj.

O problemă aparte o constituie sistemul democratic, specific cooperatist, de luare a deciziei „un om, un vot”. Interesele diferite ale membrilor duc la imposibilitatea adoptării unor decizii care să favorizeze investiţiile, şi nu împărţirea profitului între aceştia. Sunt voci care consideră mai eficient un sistem de luare a deciziei bazat pe capitalul deţinut în cadrul societăţii cooperative, dar aceasta ar afecta în mod esenţial specificul cooperatist şi tradiţia sa seculară.

Probleme de percepţie din partea populaţiei

În subsidiar, există probleme mari de imagine ale cooperativelor, acestea fiind asociate cu organizaţiile comuniste. La toate aceste probleme de natură economică se adaugă şi cele de imagine pe care sistemul cooperaţiei le-a avut de înfruntat. Cooperaţia, indiferent de natura ei (consum, meşteşugărească, agricolă, credit), a fost percepută ca fiind o formă de organizare comunistă. Acest lucru se datorează în special cooperaţiei agricole, care a presupus colectivizarea forţată a terenurilor agricole în primii ani ai regimului comunist. Este de remarcat faptul că, în timpul regimului comunist, în sistemul economic existau întreprinderile de stat şi cele cooperatiste. Pe fondul acestor stereotipuri ale populaţiei şi coroborat cu problemele de natură economică pe care le-a avut de înfruntat, cooperaţia a preferat să îşi păstreze un „loc marginal" în societatea şi economia româneşti.

Reprezentanţii cooperaţiei consideră că aceste stereotipuri ale populaţiei au avut un efect negativ pe termen lung, concretizat în lipsa de interes a factorilor de decizie faţă de interesele şi nevoile cooperaţiei şi în neincluderea acestor entităţi în diferitele programe de finanţare nerambursabilă (Petrescu, 2011 ; Cace *et al.*, 2010). O altă consecinţă a acestor stereotipuri a fost şi scoaterea din programa de învăţământ pentru universităţile cu profil economic a cursurilor dedicate sistemului cooperatist. Acest fapt a dus la o scădere accentuată a nivelului de înţelegere a acestui tip de organizaţie economică.

Văzute ca instituţii ale vechiului sistem, cooperaţiile s-au confruntat cu necesitatea găsirii unei noi identităţi şi a reformării sistemului cooperatist astfel încât să răspundă cerinţelor unei economii de piaţă. Factorii de decizie au acordat o atenţie marginală acestor entităţi, considerate a fi „rămăşiţe ale fostului regim", în cel mai bun caz ele fiind puse laolaltă cu întreprinderile mici şi mijlocii, cel mai adesea fiind însă complet ignorate.

Faţă de celelalte ţări foste comuniste (Les şi Jeliaskova, 2007 ; Huncova, 2004), în România a existat o legislaţie care să reglementeze funcţionarea cooperaţiei încă din 1990, chiar dacă această legislaţie a fost doar o reeditare a celei din perioada comunistă din care au fost scoase pasajele referitoare la sprijinul oferit de stat. Abia în 2005 legea a putut fi schimbată şi adaptată la noile cerinţe ale societăţii româneşti, fiind comună pentru întregul sistem cooperatist din România, excepţie făcând cooperativele de credit şi cele agricole care au legi separate. Marile schimbări faţă de perioada precedentă sunt legate de scăderea controlului exercitat de uniunile centrale în cadrul sistemului cooperatist şi de eliminarea beneficiilor oferite de către stat.

Un aspect particular şi problematic în legislaţia românească privind cooperativele este reprezentat de faptul că ele sunt tratate laolaltă cu întreprinderile mici şi mijlocii.

Ministerul Economiei are rolul de a sprijini diverse programe pentru dezvoltarea acestor tipuri de organizaţii. Prin Legea nr. 346/2004 cooperativele au dobândit acces la formele de sprijin de către stat al IMM-urilor. Ajutoare de stat benefice au fost : inserţia profesională a tinerilor absolvenţi, facilitarea relaţiei cu băncile, încadrarea profesională a persoanelor de peste 46 de ani. Există un Consiliu al Cooperaţiei din România, care în perioada 2008-2012 s-a reunit de două ori, deşi problemele semnalate de reprezentanţii cooperaţiei sunt destul de numeroase.

În perioada de tranziţie cooperaţia a fost privită ca o rămăşiţă a vechiului sistem politic. Având în vedere rolul jucat de cooperaţie în economia planificată comunistă, nu este surprinzător faptul că mulţi politicieni au fost precauţi în a-şi asocia numele cu această structură. Este, probabil, şi o problemă de percepţie a populaţiei, care a considerat cooperaţia ca reprezentând o structură comunistă, care nu poate să se adapteze la cerinţele economiei de piaţă. Tot acest val de neîncredere din partea populaţiei şi clasei politice a făcut ca şi reprezentanţii cooperaţiei să fie mai puţin prezenţi în spaţiul public decizional. Problemele din interiorul sistemului şi această neîncredere a populaţiei au condus la o retragere a cooperaţiei din sferele de decizie ale activităţii economice.

Activitatea lor a fost legată de cea a întreprinderilor mici şi mijlocii, însă de multe ori nu au avut avantajele acestora în accesarea de fonduri sau obţinerea de facilităţi. Aşa cum am precizat anterior, conform Legii nr. 346/2004, ele sunt considerate IMM-uri cât timp îndeplinesc criteriile respective, dar în anumite programe regăsim explicit printre beneficiari cooperativele, în timp ce în altele nu. Acest lucru a creat confuzie printre reprezentanţii cooperativelor, care au acuzat o atitudine discriminatorie privind accesul la finanţare pentru cooperative.

După dezintegrarea sistemului de economie centralizată, întregul sector cooperatist a intrat într-o criză profundă. Un cadru legal coerent şi favorabil dezvoltării întreprinderilor sociale nu va rezolva în totalitate problemele cooperativelor, dar, pornind de la analiza experienţei internaţionale, o mai mare deschidere a contractării publice şi crearea de noi oportunităţi de afaceri pentru întreprinderile sociale pot reprezenta o sursă interesantă de dezvoltare pentru noi tipuri de cooperative, dar şi pentru organizaţiile mai vechi (Borzaga şi Galera, 2012b). În general, în România, cooperativele au în momentul de faţă o strategie de supravieţuire, nu de dezvoltare. Dezbaterile privind cadrul de politică publică de susţinere a întreprinderilor sociale pot reprezenta un moment favorabil pentru ca aceste cooperative să-şi facă cunoscut potenţialul şi să aducă în discuţia cu decidenţii politici şi alţi actori ai economiei sociale probleme specifice pentru acest tip de organizaţie. Eliminarea discriminărilor privind accesul la finanţare, deschiderea pieţei publice şi către aceste organizaţii, politici economice care să le includă în designul strategic nu se pot realiza decât în condiţiile în care cooperativele îşi întăresc capacitatea de *advocacy*, cresc calitatea managementului şi implicit a leadershipului şi ies din „turnul de fildeş” în care s-au închis în urmă cu 20 de ani. Gândit într-o manieră economică, corelat

cu un management şi o politică investiţională adecvate, dar şi cu un sprijin concret din partea autorităţilor, sectorul cooperatist se poate revigora, venind în întâmpinarea unui segment semnificativ al nevoilor populaţiei, inclusiv în ce priveşte ocuparea.

Bibliografie

Altman, M. (2010), „Cooperatives, History and Theories of”, în H.K. Anheier, S. Toepler, R. List (eds.), *International Encyclopedia of Civil Society*, New York : Springer Science – Business Media, pp. 563-570.

Amin, A., Cameron, A., Hudson, R. (2002), *Placing the Social Economy*, Londra, New York : Routledge.

Amin, A. (ed.) (2009), *The Social Economy : International Perspectives on Economic Solidarity*, Londra, New York : Zed Books.

Amin, A. (2009), „Locating the social economy”, în A. Amin (ed.) (2009), *The Social Economy : International Perspectives on Economic Solidarity*, Londra, New York : Zed Books.

Barea, J., Monzón Campos, J.L. (eds.) (2006), *Manual for Drawing up the Satellite Accounts of Companies in the Social Economy : Co-operatives and Mutual Societies*, CIRIEC.

Bidet, E. (2010), „Social Economy”, în H.K. Anheier, S. Toepler, R. List (eds.), *International Encyclopedia of Civil Society*, New York : Springer Science – Business Media, pp. 1405-1410.

Birchall, J. (1997), *The International Co-operative Movement*, Manchester : Manchester University Press.

Borzaga, C., Becchetti, L. (2011), *The Economics of Social Responsability : the World of Social Responsability*, Londra : Routledge.

Borzaga, C., Defourny, J. (eds.) (2001), *The Emergence of Social Enterprise*, Londra : Routledge.

Borzaga, C., Galera, G. (2012a), *Promoting the Understanding of Cooperatives for a Better World*, Euricse.

Borzaga, C., Galera, G. (2012b), „The Concept and Practice of Social Enterprise. Lessons from the Italian Experience”, *International Review of Social Research*, 2 (2), iunie 2012, pp. 85-102.

Borzaga, C., Spear, R. (eds.) (2004), *Trends and Challenges for Co-operatives and Social Enterprises in Developed and Transition Countries*, Trento : Edizioni31.

Borzaga, C., Tortia, E. (2007), „Social Economy Organisations in the Theory of the Firm”, în A. Noya, E. Clarence (eds.), *The Social Economy. Building Inclusive Economies*, Paris : OECD, pp. 23-61.

Borzaga, C., Mittone, L. (1997) *The Multi-stakeholder versus the Nonprofit Organisations*, Universita degli Studi di Trento – Dipartimento di Economia, Discussion paper, nr. 7.

Borzaga, C., Depedri, S., Ermanno, T. (2009), „The Role of Cooperative and Social Enterprises : a Multifaceted Approach for an Economic Pluralism”, *Euricse Working Papers*, nr. 000/09.

Cace, S., Arpinte, D., Scoican, N.A. (eds.) (2010), *Social Economy in Romania. Two regional profiles*, Bucureşti : Expert.

Chaves Ávila, R., Monzón Campos, J.L. (2006), *The Social Economy in the European Union*, CIRIEC.

Chloupková, J. (2002), „European Cooperative Movement – Background and common denominators", *Unit of Economics Working Papers*, 2002/4.

Coase, R.H. (1937), *The Nature of the Firm*, http ://www3.nccu.edu.tw/Îjsfeng/CPEC11.pdf.

Crişan, I. (2010), *Cooperaţia de consum. Evoluţie, structuri, strategii de dezvoltare*, Bucureşti : Editura Universitară.

Cruceru, D. (2010), *Istoria şi doctrina cooperatistă în România*, Bucureşti : Artifex.

Defourny, J. (1988), „De la coopération à l'économie", Congreso de Co-opertivisimo, University of Duesto and the World Basque Congress, pp. 71-88.

Defourny, J. (2001), „From Third Sector to Social Enterprise", în C. Borzaga, J. Defourny (eds.), *The Emergence of Social Enterprise*, Londra : Routledge, pp. 1-28.

Defourny, J., Monzón Campos, J.L. (eds.) (1992), *Economie Sociale – The Third Sector*, Bruxelles, De Boeck.

Defourny, J., Nyssens, M. (2006), „Defining social enterprises", în M. Nyssens (ed.), *Social Enterprise. At the Crossroads of Market, Public Policies and Civil Society*, Londra, New York : Routledge, pp. 3-27.

Defourny, J., Nyssens, M. (2012), „The EMES Approach of Social Enterprise in a Comparative Perspective", *Working Papers Series*, No. 12/03, Liège : EMES European Research Network, http ://www.emes.net/fileadmin/emes/PDF_files/Working_Papers/WP_12_03_Defourny-Nyssens.pdf (accesat la 20 februarie 2013).

Defourny, J, Develtere, P., Fonteneau, B. (eds.) (1999), *L'Economie sociale au Nord et au Sud*, Paris, Bruxelles : De Boeck University.

Egerstrom, L. (2004), „Obstacles to Cooperation", în C.D. Merrett, W. Norman (eds.), *Cooperatives and Local Development. Theory and Applications for the 21st Century*, Londra, Armonk : M.E. Sharpe.

Evers, A. (1995), „Part of the welfare mix : The third sector as an intermediate area", *Voluntas*, 6 (2), pp. 159-182.

Evers, A., Laville, J.L. *et al*. (2004), „Defining the third sector in Europe", în A. Evers, J.-L. Laville (eds.), *The Third Sector in Europe*, Cheltenham, Northampton : Edward Elgar Publising, pp. 11-45.

Eyal, G., Szelenyi, I., Townsley, E. (2001), *Making Capitalism without Capitalists : The New Ruling Elites in Eastern Europe*, Bucureşti : Omega.

Fici, A. (2010), „Italian co-operative law reform and co-operative principles", *Euricse Working Papers*, nr. 023/12.

Galera, G. (2004), „The evolution of the co-operative form : an international perspective", în C. Borzaga, R. Spear (eds.), *Trends and Challenges for Co-operatives and Social Enterprises in Developed and Transition Countries*, Trento : Edizioni31, pp. 17-39.

Gidron, B., (2010), „Third Sector", în H.K. Anheier, S. Toepler, R. List (eds.), *International Encyclopedia of Civil Society*, New York : Springer Science – Business Media, pp. 1550-1553.

Gilbert, N. (2002), *Transformation of the Welfare State. The Silent Surrender of Public Responsibility*, New York : Oxford University Press.

Granovetter, M. (1985), „Economic Action and Social Structure : The Problem of Embeddedness", *American Journal of Sociology*, 91 (3), 1985, pp. 481-510.

Hansmann, H. (1996), *The Ownership of the Enterprise*, Harvard : Harvard University Press.

Harvey, J. (2003), „Atlantic tender beef classic : the Co-operative Atlantic strategy-competing through quality", *The International Journal of Co-operative Management*, 1, pp. 50-52.

Hausner, J., Giza-Poleszczuk, A. (2008), „Introduction – The Social Economy and Growth", în J. Hausner, A. Giza-Poleszczuk (eds.), *The Social Economy in Poland : Achievements, Barriers to Growth, and Potential in Light of Research Results*, Varşovia : Foundation for Social and Economic Initiatives.

Huncova, M. (2004), „The Czech co-operative reality and its social aspects", în C. Borzaga, R. Spear (eds.), *Trends and Challenges for Co-operatives and Social Enterprises in Developed and Transition Countries*, Trento : Edizioni 31.

Jackson, T. (2009), *Prosperity without Growth : The Economics for a Finite Planet*, Londra, New York : Earthscan.

Keane, J. (1998), *Civil Society : Old Images, New Visions*, Stanford : Stanford University Press.

Laville, J.-L. (2011), *L'Économie solidaire. Une perspective internationale*, Paris : Hachette Pluriel Reference.

Laidlaw, A. (1980), *Co-operatives in the Year 2000*, Geneva : International Co-operative Alliance.

Leadbeater, C. (1997), *The Rise of the Social Entrepeneur*, Londra : Demos.

Les, E., Jeliazkova, M., (2007), „The Social Economy in Central East and South East Europe", în A. Noya, E. Clarence (eds.), *The Social Economy. Building Inclusive Economies*, Paris : OECD.

Levi, Y., Davis, P. (2008), „Cooperatives as the «enfants terribles» of economics : Some implications for the social economy", *The Journal of Socio-Economics*, 37, pp. 2178-2188.

Lotti, R., Mensing, P., Valenti D. (2006), „A Co-operative Solution. Resilience Report", în *Strategy and Business Magazine*, Booz, Allen Hamilton, www.strategy-business.com, martie 2007.

MacPherson, I. (1999), *Hands Around the Globe : A History of the International Credit Union Movement and the Role and Development of the World Council of Credit Unions, Inc.*, Victoria : Horsdal & Schubert.

MacPherson, I. (2004), „Remembering the Big Picture : The co-operative movement and contemporary communities", în C. Borzaga, R. Spear (eds.) (2004), *Trends and Challenges for Co-operatives and Social Enterprises in Developed and Transition Countries*, Trento : Edizioni31, pp. 39-49.

MacPherson I. (2012), „Cooperative's concern for the community : From members towards local communities' interest", *Euricse Working Paper*, nr. 46/13.

McElroy, M. (2002), „Social Innovation Capital", *Journal of Intellectual Capital*, 3, pp. 30-39.

Menard, C. (2004), „The Economics of Hybrid Organizations", *Journal of Institutional and Theoretical Economics*, 160, pp. 1-32.

Merrett, C.D., Norman, W. (eds.) (2004), *Cooperatives and Local Development. Theory and Applications for the 21st Century*, Londra, Armonk : M.E. Sharpe.

Mladenatz, G. (1935), *Gândirea cooperatistă în România*, Bucureşti : Mugur.

Monzón Campos, J.L., Chaves Ávila, R. (eds.) (2012), *The Social Economy in the European Union*, CIRIEC.

Munkner, H.-H. (2004), „Multi-stakeholder co-operatives and their legal framework", în C. Borzaga, R. Spear (eds.), *Trends and Challenges for Co-operatives and Social Enterprises in Developed and Transition Countries*, Trento : Edizioni31, pp. 49-83.

Munker, H.-H. (2012), „Co-operation as a Remedy in Times of Crisis. Agricultural Co-operatives in the World. Their Roles for Rural Development and Poverty Reduction", *Marburg Studies on Cooperation and Cooperatives*, nr. 58.

Novkovic, S. (2006), „Co-operative business : the role of co-operative principles and values", *Journal of Co-operative Studies*, 39, pp. 5-16.

Novkovic, S., (2008), „Definig the co-operative difference", *The Journal of Socio-Economics*, 37, pp. 2168-2177.

Nyssens, M. (ed.) (2006), *Social Enterprise. At the Crossroads of Market, Public Policies and Civil Society*, Londra, New York : Routledge.

Pearce, J. (2009), „Social economy : engaging as a third sector", în A. Amin (ed.), *The Social Economy : International Perspectives on Economic Solidarity*, Londra – New York : Zed Books.

Petrescu, C. (2011), „Cooperatives in Romania – actors of social economy", *Quality of Life Jounal*, 4, 2011, pp. 409-430.

Pezzini, E. (2004), „The European co-operative society : A new step in European company law", în C. Borzaga, R. Spear (eds.), *Trends and Challenges for Co-operatives and Social Enterprises in Developed and Transition Countries*, Trento : Edizioni31, pp. 83-97.

Polanyi, K. (1944), *The Great Transformation. The Political and Economic Origins of Our Time*, Boston : Beacon Press.

Putnam, R. (2000), *The Collapse and Revival of American Communities*, New York : Simon and Schuster.

Quarter, J., Sousa, J., Richmon, B.J., Carmichael, I. (2001), „Comparing Member-Based Organizations within a Social Economy Framework", *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly*, 30, p. 351.

Restakis, J. (2010), *Humanizing the Economy. Co-operatives in the Age of Capital*, Canada : New Society Publishers.

Rodrik, D. (2011), *The Globalization Paradox : Democracy and the Future of the World Economy*, New York : W.W. Norton & Company, Inc.

Roelants, B., Dovgan, D., Eum, H., Terrasi, E. (2012), *The Resilience of the Cooperative Model. How Worker Cooperatives, Social Cooperatives and Other Worker-owned Enterprises Respond to the Crisis and Its Consequences*, CECOPA-CICOPA Europe.

Rothschild-Whitt, J. (1979), „The Collectivist Organization : An Alternative to Rational--Bureaucratic Models", *American Sociological Review*, 44 (4), pp. 509-527.

Teece, D., Pisano, G.P. (1994), „The Dynamic Capabilities of Firms : An Introduction", *Journal of Economic Behavior and Organization*, 27, pp. 537-556.

Salamon, L. (2010), „Putting the Civil Society on the Economic Map of the World”, *Annals of Public and Cooperative Economics*, 81 (2), pp. 167-210.

Săulean, D. (1998), *Defining the Cooperative Sector in Romania*, FDSC, www.fdsc.ro.

Simmons, R., Birchall, J. (2008), „The role of co-operatives in poverty reduction : Network perspectives”, *The Journal of Socio-Economics*, 37, pp. 2131-2140.

Snaith, I. (1984), *The Law of Co-operatives*, Londra : Waterlow Publisher.

Spear, R. (2011), „Formes coopératives hybrides”, *Revue internationale de l'économie sociale*, p. 320, http : //oro.open.ac.uk/32268/2/Cooperative_HybridsRECMA_Spear.pdf.

Stahl, Henri H. (1959), *Contribuţii la studiul satelor devălmaşe româneşti*, vol. II, Bucureşti : Editura Academiei, p. 9.

Stahl, Henri H. (2003), *Istoria socială a satului românesc*, Bucureşti : Paideia, p. 39.

Stiglitz, D.J. (2009), „Moving Beyond Market Fundamentalism to a More Balanced Economy”, *Annals of Public and Cooperative Economics*, 80 (3), pp. 345-360.

Williams, R.C. (2007), *The Cooperative Movement. Globalization from Below*, Hampshire, Burlington : Ashgate.

Williamson, O.E. (1985), *The Economic Institutions of Capitalism*, New York : The Free Press.

Williamson, O.E. (1991), „Comparative Economic Organization : The Analysis of Discrete Structural Alternatives”, *Administrative Science Quartely*, 36 (2), pp. 269-296.

Zamagni, S., Zamagni, V., (2010), *Cooperative Enterprise – Facing the Challenge of Globalization*, Cheltenham, Northampton : Edward Elgar.

Zeuli, K., (2004), „The Evolution of the Cooperative Model”, în C.D. Merrett, W. Norman (eds.), *Cooperatives and Local Development. Theory and Applications for the 21st Century*, Londra, Armonk : M.E. Sharpe.

Zeuli, K.A., Cropp, R. (2004), *Cooperatives : Principles and Practices in the 21st Century*, Madison : Cooperative Extension Publishing (University of Wisconsin-Madison).

*** Codul Cooperaţiei din 12 iulie 1928

*** Codul de Comerţ din 1988 intitulat *Codicele de Comerciu*

*** Commission of European Communities, 23.02.2004, COM (2004) 18 ; p. 1

*** Commission of European Communities, 23.02.2004, COM (2004) 18 ; p. 10

*** ICA, 1995, *International Cooperative Alliance Statement of the Co-operative Identity*, http : //www.wisc.edu/uwcc/icic/issues/prin/21-cent/identity.html

*** Legea asupra băncilor populare săteşti şi a Casei lor centrale din 28 martie 1903

*** Legea pentru înfiinţarea Casei Centrale a Cooperaţiei şi Împroprietăririi Sătenilor din 3 ianuarie 1919

*** Legea pentru organizarea cooperaţiei, apărută la 28 martie 1929

*** Legea pentru organizarea cooperaţiei, apărută la 27 martie 1930

*** Legea pentru organizarea Ministerului Muncii şi Ocrotirilor Sociale, apărută la 30 aprilie 1920

*** Legea pentru unificarea cooperaţiei, apărută la 14 martie 1923

CECOP's response to the Commission consultation : „Modernising social protection for greater social justice and economic cohesion : Taking forward the active inclusion of people furthest from the labour market", 25 februarie 2008

CECOP's response to the Commission consultation : „Opportunities, access and solidarity : Towards a new social vision for 21st century Europe"

CENTROCOOP (2011), *Statistical Yearbook of Consumer Cooperatives from Romania*, Bucureşti : CENTROCOOP.

„Consultation on action at EU level to promote the active inclusion of the people furthest from the labour market CECOP position", 18 aprilie 2006

Position Paper – „EC Communication – A renewed EU strategy 2011-2014 for Corporate Social Responsability", 17 ianuarie 2012. Euro Coop ID number in the European Commission register of interest representatives : 3819438251-87

UCECOM (1994), *Statistical Yearbook of Worker Cooperatives from Romania*, Bucureşti : UCECOM.

UCECOM (2006), *Statistical Yearbook of Worker Cooperatives from Romania*, Bucureşti : UCECOM.

UCECOM (2012), *Statistical Yearbook of Worker Cooperatives from Romania*, Bucureşti : UCECOM.

www.centrocoop.ro

www.ica.co-op

http : //europa.eu.int/scadplus/glossary/economic_social_cohesion_en.htm

http : //findarticles.com/p/articles/mi_hb3266/is_3_47/ai_n29299743/

http : //socialeconomyaz.org/whats-a-cooperative/

http : //www.booz.com/media/uploads/The_Cooperative_Future.pdf

http : //www.co-op.or.jp/jccu/English_here/

http : //www.preservearticles.com/201101193581/complete-information-on-the-different -types-of-cooperative-societies-registered-in-india.html

http : //www.ica.coop/coop/statistics.html

http : //www.co-op.or.jp/jccu/English_here/

http : //www.beecoop.co.uk/cms/sites/teacher.beecoop.co.uk/files/faithact51info.pdf

http : //www.eutrio.be/pressrelease/philippe-courard-puts-social-economy-agenda

http : //ec.europa.eu/enterprise/policies/sme/promoting-entrepreneurship/social-economy/ co-operatives/index_en.htm#h2-3

http : //snaithsco-oplawnews.blogspot.com/2010/07/uk-co-op-law-in-2010-summary.html

http : //www.entreprises.coop/UPLOAD/rubrique/pages/46/46_rubrique.php

http : //www.eurocoop.org/index.php ? option=com_content&view=article&id=448 %3Aec-c ommunication-a-renewed-eu-strategy-2011-2014-for-corporate-social-responsibility &catid=45 %3 Aenterprises- policy&Itemid=190&lang=en

http : //www.eurocoop.org/index.php ? option=com_content&view=article&id=470 %3Acogeca -euro- -coop-highlight-fair-practices-to-improve-relations-along- food- supply-chain&catid=50 %3Aenterprises-policy&Itemid=182&lang=en

http : //www.coopseurope.coop/resources/press-releases/co-operative-enterprises-key-actors-eu-%E2%80%98agenda-change%E2%80%99

http : //www.coopseurope.coop/sites/default/files/Cooperatives%20for%20Europe_Moving%20Forward%20Together_HiRes.pdf

http : //www.aippimm.ro/articol/cooperatie/cooperatie/principii_cooperatie

www.polirom.ro

Redactor : Cezar Petrilă
Coperta : Carmen Parii
Tehnoredactor : Gabriela Gheţău

Bun de tipar : iunie 2013. Apărut : 2013
Editura Polirom, B-dul Carol I nr. 4 • P.O. BOX 266
700506, Iaşi, Tel. & Fax : (0232) 21.41.00 ; (0232) 21.41.11 ;
(0232) 21.74.40 (difuzare) ; E-mail : office@polirom.ro
Bucureşti, Splaiul Unirii nr. 6, bl. B3A, sc. 1, et. 1,
sector 4, 040031, O.P. 53 • C.P. 15-728
Tel. : (021) 313.89.78 ; E-mail : office.bucuresti@polirom.ro

---

Tiparul executat la Tipografia LIDANA, Suceava
Tel. 0230/517.518, 206147 ; Fax : 0230/206.268

Programul Operaţional Sectorial
Dezvoltarea Resurselor Umane 2007-2013

Investeşte în oameni!

Proiect:
Prometeus – promovarea economiei sociale în România prin cercetare, educaţie şi formare profesională la standarde europene, ID: 57676

Editor:
Institutul de Cercetare a Calităţii Vieţii

Data publicării: iunie 2013

ISBN 978-973-46-3791-1
9 789734 637911